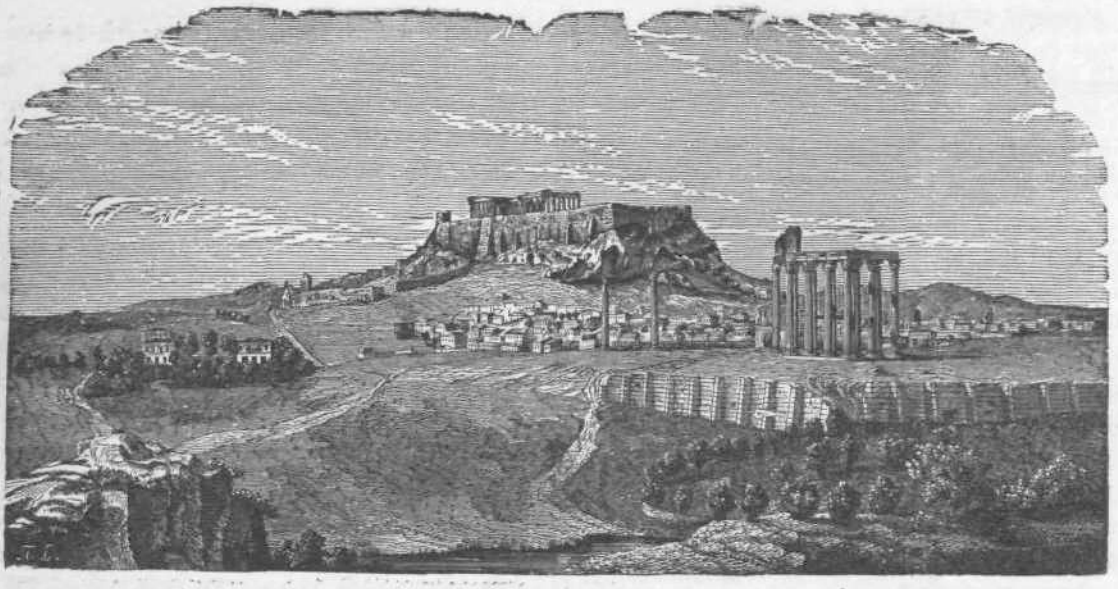

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΑΠΡΙΛΙΟΥ, 1865. ΤΟΜΟΣ Ιϛ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 362.

Η ΝΗΣΟΣ ΑΛΙΟΥΣΣΑ

Τό γε νῦν Σπέτσαι ἡ Πέτσαι καλουμένη.

(Συνέχ. καὶ τέλος. Ἴδε φυλλάδ. 359 καὶ 361.)

Α'. Ἡ Χηνίτσα, λέγει, πέφυκε παρὰ τὸ στόμιον τοῦ Πορτοχελίου, πρόσκειται δὲ τῇ ἀκτῇ τῆς Ἑρμιόνης, καὶ ἀσφαλίζει ἕνεκα τούτου τὸν ἐν αὐτῇ μέγαν λιμένα τῆς Μάσητος, τὸν νῦν Πορτοχέλι καλούμενον (*Πανδώρας* φυλλάδιον 357 σελ. 526)· ἄρα ἐστὶν ἡ Ἁλιοῦσσα. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο φαίνεται ὅτι ἐξάγει ἀπὸ τῆς περικοπῆς τοῦ Παυσανίου λέγοντος περὶ αὐτῆς ὅτι, « παρέχεται λιμένα ἐνορμίσασθαι ναυσὶν ἐπιτήδειον κτλ. » Εἰς ταῦτα ὅμως ἀπαντῶμεν ὅτι καθ' ἡμᾶς ὅλως ἐσφαλμένον τὸ συμπέρασμα. Ἡ Χηνίτσα, ὡς πάντες οἱ ἐπισκεψάμενοι τὰ μέρη περὶ ὧν ὁ λόγος γιγνώσκουσιν, ἐστὶ χθαμαλή τις νησὶς ὡς τὸ πτηνὸν ἡ χὴν παρὰ τὴν παραλίαν κολυμβῶσα, ἐξ οὗ καὶ ὠνομάσθη, ἥκιστα δὲ συμβάλλουσα εἰς τὴν τοιάνδε ἢ τοιάνδε κατάρτισιν τοῦ λιμένος Πορτοχελίου, διότι οἴκοθεν θαυμασίως πεφυκότος τοῦ λιμένος τούτου καὶ πρὸς δυσμὰς κεχηνότος οὐδεμίαν ἐπ' αὐτοῦ ἐξασκεῖ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος νησίδιον ἐπιῤῥοήν, οὔτε δύναται νὰ ἐξασκήσῃ καθὸ συνεχόμενον ὁλοσχερῶς τῇ μεσημβρινῇ τῆς ἀκτῆς πλευρᾷ καὶ μετὰ τῆς ξηρᾶς συνταυτιζόμενον· ὁ περὶ τούτου δὲ κατ' ἐλάχιστον ἀμφιβάλλων ἐπισκεψάτω τὸν λαμπρὸν αὐτὸν λιμένα ἵνα πεισθῇ περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ πράγματος, ἢ ἂς συμβουλευθῇ τοὺς ὑδρογραφικοὺς πίνακας· ἄλλως τε ὁ Παυσανίας διεξελθὼν ἀκριβέστατα, ὡς προεῤῥέθη, πάντα τὰ κατὰ τὴν ἀκτὴν (Κώσταν) ἀπὸ τῆς ἄκρας Κωλυεργίας (τοῦ ἁγίου Αἰμιλιανοῦ) μέχρι τοῦ Ποσειδίου, ἤτοι τῆς ἄκρας ἐκείνης ἀπὸ τῆς ὁποίας συστρεφομένη ἡ παραλία τῆς ξηρᾶς ἐγκολπίζεται ἀποτελοῦσα τὸν λιμένα Μάσητος, καὶ οὐδὲν πλέον προσθέτων οὔτε μνείαν ποιούμενος τὸ παράπαν τῶν ἔνδον τοῦ κόλπου ἀπαντωμένων νήσων, μένει ἀμφιβολία ἡ ἐλαχίστη ὅτι τοῦτο ἔπραξε, διότι δὲν εἶχε λόγον νὰ ἐκφέρῃ περὶ τῶν παρακειμένων τῇ *δυτικῇ ἄκρᾳ τῆς ἀκτῆς* (τοῦ Ποσειδίου) τὸν ἐλάχιστον; Ἂν δὲ ἡ Ἁλιοῦσσα νῆσος, ἥτις *παρέχεται λιμένα ἐνορμίσασθαι ναυσὶν ἐπιτήδειον* κατ' αὐτὸν, ἦν ἡ πρὸ τοῦ Πορτοχελίου Χηνίτσα αὕτη κατὰ τὸν Κ. Δ. Κυριακοῦ, δὲν ἤθελε τὸ εἰπεῖ εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ μέρος τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ, ὅπου ὑπάρχει καὶ ἡ φυσικὴ αὐτῆς θέσις; Ἀλλὰ πῶς ἐδύνατο νὰ εἴπῃ ὁ Παυσανίας πράγματα ἀντιβαίνοντα εἰς τὴν φύσιν αὐτὴν τῶν ὄντων;

Β'. Ἡ Χηνίτσα, προσθέτει, ἐστὶν ἡ Ἁλιοῦσσα,

διότι πρόσφορος τῇ ἁλιείᾳ πέφυκεν, ἐξ οὗ καὶ παρὰ τοῖς πάλαι ἐκλήθη. Τὴν ἰδέαν ταύτην ἐπιτραπήτω ἡμῖν νὰ μὴ παραδεχθῶμεν πρὸς συζήτησιν παντάπασι, διότι τότε οἱ ἰχθυοθῆραι ὅλων τῶν μερῶν ἔπρεπεν ὅλας τὰς παραλίας νησίδας νὰ καλέσωσιν Ἁλιούσσας. Προσέτι δὲ, ἡμεῖς οὐδαμῶς ἠκούσαμεν ἐν Σπέτσαις ἐπὶ πλεῖστον χρόνον διαβιώσαντες ὅτι ἀπὸ Χηνίτσης προέρχονται οἱ ἰχθυοπῶλαι οἱ ἡμέτεροι· τοῦτο μόνον γιγνώσκομεν, ὅτι ὁσάκις τὰ μέρη ταῦτα ἐπεσκέφθημεν, οἱ λάροι ἐπεκάθηντο τῇ νήσῳ τῆς Χηνίτσας, ἀφ᾽ ἧς σπιθαμιαία ἡ ἀπόστασις πρὸς τὴν γῆν.

Γ'. Ἡ Χηνίτσα, ἐπὶ τέλους λέγει ὁ Κ. Δ. Κυριακοῦ (*Πανδώρας* φυλλάδ. 357 σελ. 527), εἶναι μὲν μικρά τις νῆσος, ἀλλὰ μεγαλητέρα τῶν Τρικράνων. Ἄπαγε! ἡ Χηνίτσα ἐστὶ μικροσκοπικόν τι νησίδιον συμπεφυκὸς τῇ ξηρᾷ, ἔχον δὲ περιφέρειαν μόλις ἑνὸς καὶ ἡμίσεως θαλασσίου μιλίου. Τὰ δὲ Τρίκρανα (ἡ καθ᾽ ἡμᾶς Τρίκερη) ἐστὶ μεγαλοπρεπὲς νησίον ὁρατότατον καὶ γνωστότατον τοῖς πᾶσι· καὶ κατὰ μὲν τὴν περιφέρειαν ἑξάκις τῆς Χηνίτσας μεγαλήτερον, ἰσοστάθμιον ταῖς Ἀριστεραῖς σχεδὸν τυγχάνον, κατὰ δὲ τὸν ὄγκον ἀπειροπλασίως ὑπερέχον τὴν Χηνίτσαν τοῦ Κ. Δ. Κυριακοῦ· καὶ ὁ διστάζων ἐρευνησάτω καὶ μαθέτω, διότι οὐχὶ μακρὰν ἀφ᾽ ἡμῶν εὐτυχῶς κεῖνται ἀμφότερα.

Ἀλλ᾽ ἄν, καθὰ προεξεθέσαμεν, εἰσὶν ἀνύπαρκτα τὰ παρὰ τοῦ Κ. Δ. Κυριακοῦ ἀποδιδόμενα τῇ Χηνίτσᾳ προσόντα καὶ πλεονεκτήματα, ἔχουσι τοὐλάχιστον ὑπόστασιν, ἴσως ἐρωτήσει τις, τὰ περὶ τῆς Ἁλιούσσης, τῶν καθ᾽ ἡμᾶς Σπετσῶν, παρ᾽ αὐτοῦ λεγόμενα; Εἶναι ἀληθὲς ά. ὅτι δὲν *παρέχεται λιμένα ἐνορμίσασθαι ναυσὶν ἐπιτήδειον*, ὡς ἡμεῖς παραδεχόμεθα τῇ φύσει τῶν ὄντων συμφάσκοντες, καὶ τὸν ἀτυχῆ Λυδὸν Παυσανίαν μὴ φλυαροῦντα ἀποδεικνύοντες, ἤτοι ὅτι δὲν ἔχει λίαν εὐρύχωρον λιμένα (*Πανδώρας* φυλλάδ. 357 σελ. 526); β'. ἀληθεύει ὁ διισχυρισμὸς τοῦ Κ. Δ. Κυριακοῦ, ὅτι ἔχει μὲν λιμένα ἡ νῆσος τῶν Σπετσῶν (ἡ καθ᾽ ἡμᾶς Ἁλιοῦσσα), οὐχὶ δὲ τοσοῦτον ἄξιον ἵνα μνημονευθῇ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου, ὅστις μήτε τοῦ τῆς Ὕδρας λιμένος ποιεῖται μνείαν τὸ παράπαν, ὡς ἐπίσης ἀναξίου λόγου τυγχάνοντος;

Ἀπαντῶμεν· ὁ Παυσανίας ἐν τῷ ὑπὸ συζήτησιν χωρίῳ λόγον ποιούμενος περὶ τῆς ἀπέναντι τῆς νήσου τῶν Σπετσῶν ἀκτῆς (Κώστας) λέγει· «ἔχει δὲ καὶ λιμένας ἐν αὐτῇ.» Τίνες δὲ καὶ ποῖοι οὗτοι; Αἱ ἐγκλίσεις τῆς παραλίας (anses) ἢ αἱ ἀγκάλαι τῆς γῆς (calangues) τῇ ἀκτοπλοΐᾳ μόνον πρόσφοροι· λοιπὸν, ἀφοῦ διὰ τὴν ἀκτὴν φροντίζει νὰ μᾶς εἴπῃ ὅτι ἔχει λιμένας, ἀπορητέον διὰ τί ἐλησμόνησε τοῦ ὡραιοτάτου τῆς νήσου Ἁλιούσσης (τῶν Σπετσῶν δηλονότι) καὶ ἀσφαλεστάτου λιμένος, εἰς ὃν ἐνορμίζονται τό γε νῦν τριάκοντα πέντε χιλιάδων τόνων πλοῖα παντοίου μεγέθους, τοῦ τρίτου μέρους αὐτοῦ ἀχρήστου διατελοῦντος, διότι κατεχώσθη ἀπὸ τοὺς ὄμβρους καὶ τὴν συρρεύσασαν ἰλὺν πρὸ μιᾶς πεντηκονταετηρίδος περίπου; Δὲν προσκτᾶται ἡ νῆσος ἕτερον λιμένα, τὸν τῆς Ζωερίας λεγόμενον, πρὸς ἄρκτον τῆς νήσου μὲν κείμενον, ἀντικρὺ δὲ τοῦ Πορτοχελίου, ἔνθα τὸ λοιμοκαθαρτήριον ἵδρυται; Οὐ πέφυκε παρὰ τούτῳ ἄγχιμος ἄλλος πρὸς μεσημβρίαν δὲ ἀξιόλογος καὶ μέγιστος ὅρμος; Διατί λοιπὸν νὰ μὴ χαίρωμεν ὅτι ὁ Λυδὸς Παυσανίας παρηγορεῖ ἡμᾶς ἐξαίρων τὰ κατὰ τὴν ἡμετέραν γενέτειραν γῆν, τὴν ἄσημον ποτὲ νησίδα κατὰ τὸν Στράβωνα, περίδοξον δὲ προωρισμένην ὑπὸ τῆς θείας προνοίας ν᾽ ἀναδειχθῇ ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις, ὡς καὶ ἀνεδείχθη ὑπὸ τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ τοῦτο διὰ τοῦ ἰδίου ναυτικοῦ καὶ τῶν ἱστορικωτάτων αὐτῆς πλοίων ἐν αὐτῇ ἐνορμιζομένων, οὐχὶ δὲ ἀλλαχόσε διὰ τὸν ἀξιόλογον αὐτῆς λιμένα; Ἄλλως τε ὑπάρχει σύγκρισις μεταξὺ τοῦ λιμένος τῆς Ὕδρας καὶ τοῦ τῶν Σπετσῶν; Ἃς ἐρωτηθῶσι περὶ τούτου οἱ ναυτικοὶ ἄνδρες αὐτῆς τῆς Ὕδρας καὶ θὰ πληροφορηθῶσι παρ᾽ αὐτῶν οἱ ἀγνοοῦντες, ὅτι ὁ τῆς νήσου ταύτης λιμὴν ἦν καὶ ἐστὶν ὁ δυσπροσιτότερος τῶν λιμένων καὶ πολυδαπανώτερος μάλιστα εἰς τὰς προσορμίσεις. Ἂν δὲ σήμερον οἱ δοκιμώτεροι τῶν ναυτιλλομένων Ὑδριωτῶν νὰ ἐλλιμενίσωσιν εἰς Ὕδραν μετὰ κόπου περιγίγνονται, πῶς τοῦτο εὐχερὲς ἐδύνατο νὰ ὑπάρχῃ διὰ τοὺς ἀρχαίους, τοὺς πολὺ ὑποδεεστέρους εἰς τὰ ναυτικὰ, εὔχαρι δὲ νὰ λογισθῶσι λιμένα τοιοῦτον τὸν ἔχοντα μὲν βαθύτατον τὸν πυθμένα, εἰς ὀλίγον δὲ εἰσέχοντα, ὑπὸ ἀποῤῥώγων δὲ βράχων περιστεγαζόμενον; Πῶς ἐδύνατο ὁ Λυδὸς νὰ ὀνομάσῃ εὐλίμενον τὴν νῆσον τῆς Ὑδρέας, ἢ καὶ ἁπλῶς ὅτι *ἔχει λιμένα*, ἐνῷ οἱ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ ναυτίλοι, ὡς τρωγλοδύται τινὲς εἰς τοὺς ἀσφαλεστέρους μυχοὺς τῶν παραλίων καταφύγιον ἐθήρευον;

Ἴσως ὅμως ἡ φράσις τοῦ Παυσανίου λέγοντος περὶ τῆς Ἁλιούσσης νήσου (τῶν Σπετσῶν) ὅτι «παρέχεται δ᾽ αὕτη λιμένα ἐνορμίσασθαι ναυσὶν ἐπιτήδειον» ἐκλαμβανομένου τοῦ ῥήματος *παρέχεται* εἰς μέσην διάθεσιν, ἴσως λέγομεν ἡ φράσις αὕτη παρέχεται τισὶν ἀμφισβητήσεως λόγον. Ἐκ τοὐναντίου μάλιστα λέγομεν ἡμεῖς, ἡ μέση διάθεσις ἐπικυροῖ τὸ ἀναμφισβήτητον τοῦ πράγματος· διότι ἂν ἔλεγεν ἐνεργητικῶς ὅτι *ἔχει λιμένα*, ἴσως ἐδιδέ τινας ὑποψίας· ἀλλ᾽ εἰπὼν ὅτι παρέχεται λιμένα διετράνωσεν ὅτι ἡ νῆσος αὕτη, κεκτημένη ἐκ φύσεως εὐφυᾶ τὸν αὐτῆς λιμένα, παρέχεται ἤτοι *δίδωσι προσφέρει* (α)

(α) Πλεῖστα παραδείγματα ἀπαντῶνται παρὰ τῷ Παυσανίᾳ ἐπὶ τῆς τοιαύτης σημασίας τοῦ παρέχεσθαι ῥήματος· οἷον βιβλ. Α'. κεφ. 31. Δῆμοι δὲ οἱ μικροί . . . τὰ δὲ εἰς μνήμην παρείχοντο κ.τ.λ. Κεφ. 32. Ὄρη δὲ Ἀθηναίοις ἐστὶ Πεντελικὸν ἔνθα λιθοτομίας καὶ Πάρνης παρεχομένη θήραν συῶν ἀγρίων καὶ ἄρκτων κ.τ.λ. Κεφ. 35, § 8. Ἀπέφαινον ἐν Γαδείροις εἶναι Γηρυόνην, οὗ μνῆμα μὲν οὐδὲν, δένδρον δὲ παρεχόμενον διαφόρους μορφὰς κ τ.λ. Κεφ. 38. Οἱ δὲ ῥειτοὶ καλούμενοι ῥεῦμα μόνον παρέχονται ποτάμων κ.τ.λ. § 5. Ῥεῖ δὲ Κηφισσὸς πρὸς Ἐλευσῖνι βιαιότερον παρεχόμενος τοῦ προτέρου ῥεῦμα κ.τ.λ. Κεφ. 44, § 3. Ἔστι δὲ ἐν τῷ γυμνασίῳ, . . λίθος παρεχόμενος πυραμίδος σχῆμα οὐ μεγάλης κ.τ.λ. « Ἐς δὲ τὴν ἀκρόπολιν ἐστὶν ἔσοδος μία, ἑτέραν δὲ οὐ παρέχεται, » κλ. Βιβ. Α'. ΚΒ'. § 4 Ἴδε καὶ Στράβωνος Γεωγραφικῶν Βιβλ. Β'. Κεφ. 5, § 18. — Ὁ αὐτὸς Βιβλ. Ε'. κεφ. 3, § 8. « Ταῦτα μὲν οὖν ἡ φύσις τῆς χώρας παρέχεται τὰ εὐτυχήματα τῇ πόλει κτλ. » —Κεφ. 4. §. 8. κ.τ.λ.

(α) Ἐν ὁμοίᾳ περιπτώσει ἰδοὺ πόσον ἁπλῶς ἐκφράζεται ὁ Στράβων· « Μετὰ δὲ τὰς Σκειρωνίδας πέτρας ἄκρα πρόκειται Μηνῴα ποιοῦσα (ἐνεργητικῶς) τὸν ἐν τῇ Νισαίᾳ λιμένα. » Γεωγρ. Βιβ. Θ', Κεφ. Ι, § 4.

αὐτὸν τοσοῦτον εὐπροσόρμιστον τοῖς πλωϊζομένοις, ὥστε εὑρίσκουσιν ἐν αὐτῷ πᾶσαν ἀσφάλειαν. Καὶ ἀληθῶς τὸ *ἔχειν λιμένας* τόπον τινὰ οὐδὲν ἄλλο δηλοῖ, παρ᾽ ὅτι εἰσὶν ἐν αὐτῷ προσορμίσεις ἁπλῶς ἢ τὸ πολὺ λιμένες χειροποίητοι, κατασκευαστοὶ, ὁποίους εἶχον πλείστους οἱ ἀρχαῖοι. Ὡς ἐν παραδείγματι ὁ Στράβων (Γεωγραφικῶν Βιβλίον Η'. Κεφάλ. 5, § 1) μνημονεύει ὅτι ἡ νῆσος τῶν Κυθήρων ἦν εὐλίμενος· ἀλλὰ γνωστότατόν ἐστιν ὅτι ἡ πεφιλημένη τῇ Κύπριδι νῆσος αὕτη, ὁλοσχερῶς ἀλίμενος ὑπάρχει, διὸ δῆλον ὅτι οἱ ἐν αὐτῇ παρὰ τῷ Γεωγράφῳ ἀναφερόμενοι λιμένες ἦσαν χειροποίητοι. Ὡσαύτως οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον λιμένα τὸ πρῶτον τὸ Φάληρον, ἀλλὰ καὶ οὗτος χειροποίητος ἦν, διὸ καὶ καταποντισθεὶς ἀπὸ τὴν πολυκαιρίαν, ἤδη ὑποβρύχιος ὁρᾶται. Τὰ αὐτὰ ἀπαντῶνται καὶ εἰς τὴν νῆσον τῆς Αἰγίνης· ὁ Πειραιεὺς ὅμως καὶ ἡ Μουνυχία ἐν τῇ Ἀττικῇ, ὁ Πώγων ἐν τῇ Τροιζηνίᾳ, ἡ Μάσης ἐν τῇ Ἑρμιονίδι ὡς καὶ ἡ Ἁλιοῦσσα νῆσος, εἶναι ἄλλης φύσεως, διὸ καὶ περὶ αὐτῶν κυριολεκτοῦντες λέγομεν ὅτι *παρέχονται λιμένας ἐνορμίσασθαι ναυσὶν* ἐπιτηδειοτάτους, ἤτοι ἐκ φύσεως προσφέρουσι τὴν ἀρίστην χρῆσιν τοῖς πλωϊζομένοις. Τοιαύτη ἐστὶ καθ᾽ ἡμᾶς ἡ σημασία τῆς λέξεως *παρέχεσθαι*. Ἂν δὲ θελήσῃ τις νὰ ἐκλάβῃ τὸ *παρέχεσθαι*, ὡς φανερῶς φαίνεται ἐκλαμβάνων αὐτὸ ὁ Κ. Δ. Κυριακοῦ, εἰς αὐτοπαθητικὴν ἔννοιαν, τουτέστιν ὅτι σημαίνει τὸ *κάμνει νὰ ἦναι*, ἀπαντῶμεν, πρῶτον ὅτι βεβιασμένην θεωροῦμεν τὴν τοιαύτην ἐξήγησιν (α), καθ᾽ ὅσον ἀπαιτεῖται καὶ ἐκ τρίτου ἄλλο τι ὅπως συναρτισθῇ ἔννοια αὐτοτελής· δηλαδὴ λέγοντες μὲν ἁπλῶς *παρέχεται* ἵνα δηλώσωμεν τὸ *κάμνει νὰ ἦναι*, μηδὲν δὲ προστιθέμενοι ἄλλο, οἷον *διὰ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ μέσου*, περιπίπτομεν εἰς ἀοριστίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν.

Ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲ ἂν ἡ μὲν Ἁλιοῦσσα ἦν ἡ Χηνίτσα τοῦ Κ. Δ. Κυριακοῦ, ἡ δὲ Χηνίτσα αὕτη τῷ ὄντι κατὰ φύσιν τοιαύτη τις ἐτύγχανεν ὥστε νὰ ἀποκαθιστᾷ τὸν λιμένα Μάσητος λιμένα ἀσφαλῆ, ὁ συγγραφεὺς ἤθελεν εἰπῇ ὅτι *παρέχεται* (ἡ νῆσος Ἁλιοῦσσα) *λιμένα ἐνορμίσασθαι ναυσὶν ἐπιτηδειότατον τὸν λιμένα Μάσητος, ὡς προκειμένη τῆς κατ᾽ αὐτὴν ἠπείρου*, ἢ ὅμοιόν τι ἄλλο· ἀλλὰ τοιοῦτό τι ὁ Παυσανίας δὲν εἶπε, καὶ μάλιστα οὐδὲ τοῦ λιμένος Μάσητος κατ᾽ ἰδίαν μνείαν ποιεῖται, ἀλλὰ τῆς πόλεως Μάσητος· διότι, ἐπαναλέγομεν πρὸς ἀποφυγὴν παντὸς ἐνδοιασμοῦ, ἀπὸ τῆς θαλάσσης χωρογραφῶν ὁ Περιηγητὴς τὰ καθ᾽ ἡμᾶς μέρη, μόνον μέχρι Ποσειδίου τῆς ἄκρας προέβη, τουτέστι μέχρι τοῦ τέρματος τῆς ἀκτῆς (Κώστας) ὁπόθεν συστρεφομένη ἡ παραλία ἐγκολπίζεται καὶ σχηματίζει τὸν λιμένα Μάσητος· παρὰ ταύτῃ δὲ πρόσκειται ἡ νησὶς Χηνίτσα, ὡς γνωστὸν, περὶ ἧς ὅμως οὐδένα λόγον ποιεῖται, διότι εἰς οὐδὲν ἐνδιαφέρει τὴν περιγραφὴν αὐτοῦ. Δεύτερον, καὶ ἂν συναινέσωμεν νὰ ἐκλάβωμεν τὴν ἔννοιαν τοῦ ῥήματος *παρέχεσθαι* ὡς αὐτοπαθητικὴν, πράγματι ἀποκρουομένην ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς γραμματικῆς τοὺς κανόνας, ὅπως ἐννοήσωμεν διὰ τούτου ὅτι *κάμνει νὰ ἔχῃ λιμένα ἕνας τόπος ἢ μία νῆσος, τοῦτο ἐφαρμοζόμενον* ἐπὶ τῆς νήσου Ἁλιούσσης κατὰ τὸν Παυσανίαν, οὐδὲν ἄλλο δηλοῖ παρ᾽ ὅτι διὰ τῆς θέσεως αὐτῆς τῆς κατὰ φύσιν, ἡ νῆσος Ἁλιοῦσσα (τό γε νῦν Σπέτσαι καὶ Πέτσαι καλουμένη) ὀλίγον μὲν ἀπέχουσα τῆς ἀκτῆς, ἐπιμήκιστον δὲ, παρέχεται πολλοὺς καὶ ἀξιολόγους λιμένας, τοὺς οἰκείους αὐτῆς κατὰ πρῶτον ἐπιστεγαζομένους ἀπὸ τὴν ἀντικρύζουσαν ξηρὰν, εἶτα δὲ τὸν πρόσθετον ἤτοι τὸν προκείμενον πορθμὸν, τὸν εὐφυέστατον καὶ ἐπιφανέστατον ὅρμον τοῦ κόσμου «le canal de Spezzia ἢ τὸ μπογάζι τῶν Σπετσῶν,» ὡς σήμερον καλεῖται ὑπὸ τῶν ναυτιλλομένων.

Ἐπιλογίζοντες δὲ λέγομεν καὶ ὑποστηρίζομεν ὅτι, διὰ τοὺς προεκτεθέντας λόγους, ἡ κατὰ τὸν Παυσανίαν Ἁλιοῦσσα ἐστὶν αὕτη, αὐτοτάτη ἡ τόγε νῦν καλουμένη νῆσος τῶν Σπετσῶν. Καὶ ἐπειδὴ οἱ λαλοῦντες τὴν καθομιλουμένην ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὁμογενεῖς τὴν μὲν νῆσον ταύτην Σπέτσας προσφωνοῦσι, τοὺς δὲ κατοικοῦντας αὐτὴν Σπετσιώτας, οὕτω δὲ καλεῖ τὴν νῆσον ὅ,τε Μελέτιος, ὡς προείπομεν, ἐν τῷ Α'. ἄρθρῳ καὶ ὁ Κούμας (Ἱστορ. τῶν ἀνθρωπ. πράξεων, τόμ. ΙΒ'. σελ. 552) Σπετίαν αὐτὴν ἐξελληνισάμενος, διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς, τὸ μὲν σεβόμενοι τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς τὴν προσφώνησιν (α), τὸ

(α) Καὶ ὁ πολυμαθὴς Σκαρλάτος Βυζάντιος ἐπίσης Σπέτσας γράφει, καὶ καλῶς, τὴν Ἁλιοῦσσαν. Λεξικὸν τῆς καθομιλουμένης γλώσσης 1835, σελ. 378.

δὲ συμμορφούμενοι μὲ τὴν συνήθειαν, γράφοντες καὶ συνδιαλεγόμενοι ποιούμεθα χρῆσιν τῆς τοῦ Σ προσθήκης. Οἱ ἀλβανιστὶ ὁμιλοῦντες ἐκ τῶν πέριξ μερῶν, προσελθόντες καὶ κατοικήσαντες αὐτὴν πρὸ μιᾶς ἑκατονταετηρίδος περίπου, ἀληθῶς ὀνομάζουσι τὴν νῆσον Πέτσαν· ἀλλὰ τοῦτο δὲν παράγεται ἀπὸ τὴν Πιτυοῦσσαν, καθὰ πρεσβεύει ὁ Κ. Δ. Κυριακοῦ, θέλων νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἄνευ τοῦ Σ γραφὴν, ἣν ἀσπάζεται. Θὰ ἤμεθα τῳόντι εὐτυχεῖς ἂν ἠδυνάμεθα νὰ ἀποδείξωμεν ὅτι περιεσώθησαν μὲν οἱ ἀρχαιότατοι κάτοικοι τῆς νήσου, ἐκβαρβαρωθέντες δὲ μετὰ παρέλευσιν τοσούτων αἰώνων ἀπέμαθον τὴν πατρῴαν φωνὴν, διὸ καὶ παρήλλαξαν ἐπὶ μικρὸν στρεβλώσαντες τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τῆς πατρίδος αὐτῶν. Ἡ ἐπωνυμία Πέτσαι, καθὰ προεσημειωσάμεθα ἐν τῷ ἀρχαιολογικῷ ἡμῶν ἄρθρῳ παράγεται ἀπὸ τὴν Φραγκικὴν λέξιν **Pescia**, εἰς ταύτην δὲ μετήνεγκον αὐτὸ τὸ ἑλληνικὸν ἀρχαῖον ὄνομα τῆς Ἁλιούσσης οἱ Φράγκοι, διότι κατ' ἔννοιαν πολλάκις οἱ τῆς Δύσεως μετέφραζον εἰς τὴν ἰδίαν διάλεκτον τὰ ὅσα μέρη ἐκυρίευον ἢ ἐπεσκέπτοντο. Τούτου δὲ παραδείγματα ἀπαντῶνται συχνότατα, ὡς λόγου χάριν τὸ ἐν Ἀφρικῇ πρὸς ἕω κατὰ τὴν Σικελίαν ἀκρωτήριον, καλούμενον παρὰ τῶν ἀρχαίων *Καλὸν ἀκρωτήριον* (α) μετέφρασαν **Capo Buono** ἢ **Cap Bon**, οὕτω δὲ καλοῦνται μέχρι σήμερον καὶ πλεῖστα ἄλλα· ἄλλως τε ἢ μετὰ τοῦ Σ. γράψωμεν τὴν φραγκικὴν ταύτην ἐπωνυμίαν ἢ ἄνευ τοῦ Σ. οὐδὲν, καθ' ἡμᾶς, προσκτᾶται οὔτε ἡ ἐπιστήμη οὔτε ἡ ἐπισημότης τοῦ τόπου· βάρβαρα εἰσὶν ἀμφότερα τὰ ὀνόματα καὶ βαρβάρου γλώσσης προσφωνήματα. Τοῦτο μόνον γνωρίζομεν ὅτι ἅμα ἀποσεῖσαν τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος τὸν ξένον ζυγὸν, μετὰ τὸ 1821 Σ. ἔτος, καὶ ἐν τοῖς δημοσίοις αὐτοῖς ἐγγράφοις καὶ ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἔθνους ὡς Σπετσιῶται ἐθαυμάσθησαν οἱ κλεῖσαντες τὴν πατρίδα γενναῖοι κάτοικοι τῆς Ἁλιούσσης.

Ἡ δὲ Πιτυοῦσσα τοῦ Παυσανίου ἐστὶ τὸ πρὸς ἄρκτον τῆς νήσου τῶν Σπετσῶν κείμενον νησίδιον, νῦν Κάνθαρος καλούμενον (ἀλβανιστὶ Μπρούμπιθι) ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων· ἡ διπλῆ δὲ αὕτη ὀνομασία, ἥ τε ἀρχαία καὶ ἡ νέα, ἐπήγασαν, καθὰ προεξηγησάμεθα, ἀπὸ τῶν ἀναμφισβητήτων καὶ ἰδιαζόντων αὐτῷ πλεονεκτημάτων· διὸ οἱ μὲν ἀρχαῖοι, διότι ὡς τὸ δένδρον ἡ Πίτυς ἀναπηδῶσα ἐκ τῆς θαλάσσης τὴν ἄποψιν παρέχεται, ἐκάλεσαν αὐτὴν Πιτυοῦσσαν, οἱ δὲ νέοι κάτοικοι Κάνθαρον, διότι παρεμφερὲς τῷ ζωῦφιῳ Κανθάρῳ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν ὑδάτων ἠρεμεῖ. Ἡ σμικρότης δὲ τοῦ τόπου δὲν εἶναι λόγος ἀποχρῶν, ὡς φρονεῖ ὁ Κ. Δ. Κυριακοῦ, διὰ νὰ μένῃ ἀκατονόμαστος ἡ νησὶς αὕτη (α). Κατ' ἀλήθειαν ὁ Στράβων ἐμνημόνευσεν ἄλλας πολλὰς μεγαλητέρας μάλιστα, ὡς προέφημεν· ἀλλ' ὁ Παυσανίας ἐμνημόνευσε τούτων, καὶ τοῦ Κανθάρου δὴ μνημονεύει, διότι διὰ τούτου καὶ τῶν δύο ἄλλων νήσων τῶν πρὸς μεσημβρίαν κειμένων, ἤτοι τῆς Ἁλιούσσης (τῶν Σπετσῶν) καὶ τῶν Ἀριστερῶν, (τῆς Σπετσοπούλας ἢ Ῥαστερῆς) ἀποτελεῖται ἴδιον σύμπλεγμα, ἐξαιρετικὴ ὁμὰς, καθωραΐζουσα τὴν εἴσοδον τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου καὶ τέρπουσα τοὺς πλωΐζομένους.

Ἔγραψα ἐν Ἀθήναις, τῇ 10 Φεβρουαρίου 1865.

ΑΝΑΡΓΥΡΟΣ ΑΝΔΡΕΟΥ Χ. ΑΝΑΡΓΥΡΟΥ.

(α) Πολύβιος Γ'. κεφάλ. 22, § 5. Ὁ αὐτὸς Γ'. Κεφ. 23, § 1—4.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ

ΝΕΟΥ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΥ

ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΥ Η ΜΗ ΤΗΣ ΠΑΡ' ΗΜΙΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ.

Πολλὰ μέχρι τοῦδε περὶ τοῦ νέου ἡμερολογίου, ὅπερ ἰσχύει παρὰ πᾶσι τοῖς δυτικοῖς ἐν Εὐρώπῃ ἔθνεσιν ἐρρέθησαν καὶ ἐγράφησαν, καὶ πολλὰ περὶ τῆς ἐν ταῖς Ἀνατολαῖς ἐφαρμογῆς αὐτοῦ διεφιλονεικήθησαν. Νομίζομεν λοιπὸν ὅτι πρέπον εἶναι νὰ τεθῇ τέλος πάντων τὸ ζήτημα τοῦτο ὑπὸ τὴν καθαρὰν καὶ φυσικὴν αὐτοῦ ἔποψιν, ὅπως εἰ δυνατὸν παυθῇ πᾶσα ματαία ἔρις, διαλυομένων τῶν ἀμφιβόλων καὶ ἀπορριπτομένων τῶν περιττῶν. Ἀλλὰ δὲν σκοπεύομεν νὰ εἰσέλθωμεν ἐνταῦθα εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν τοῦ ζητήματος ἔκθεσιν, διότι πολλὰ καὶ περὶ τούτου ἐγράφησαν καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις εὐρωπαϊκαῖς γλώσσαις καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ, ἀφ' ὧν δύναται ὁ βουλόμενος νὰ ἀρυσθῇ πάντα τὰ δέοντα, ἐπεκτείνων ἢ συστέλλων τὰς ἀναπτύξεις καὶ λεπτομερείας, κατὰ τὸ αὐτῷ δοκοῦν (1)· ἑπομένως πάντη περιττὴ καὶ ἡ ἐκ νέου τούτων ἀναδίφησις. Ὅθεν ἡμεῖς ἐνταῦθα θέλομεν περιορισθῆ εἰς περίληψιν τοῦ ἱστορικοῦ μόνον μέρους τοῦ ζητήματος, ὅπως ἀπὸ τούτου μεταβῶμεν καὶ εἰς τὸ περὶ καταλληλότητος τῆς παρ' ἡμῖν ἐφαρμογῆς.

(α) Ὁ Παυσανίας εἰς τὸ αὐτὸ Κεφάλαιον ὀλίγον ἀνωτέρω § 4 μνημονεύει τῶν πρὸ τῶν Μεθάνων νησίδων, ἀριθμήσας μάλιστα αὐτὰς ὡς ἐννέα οὔσας, καὶ κατονομάσας διὰ τοῦ περιληπτικοῦ αὐτῶν ὀνόματος λέγων· « τὰς δὲ νησίδας αἱ πρόκειται τῆς χώρας, ἀριθμὸν ἐννέα οὖσαι, Πέλοπας μὲν καλοῦσι κ.τ.λ. » Διατί λοιπὸν νὰ ἀπορῶμεν διότι μιᾶς παρὰ τῇ Ἁλιούσσῃ ἐμνήσθη, ἰσοδυνάμου ἄλλως τε οὔσης ταῖς πρὸ τῶν Μεθάνων;

(1) Καθόσον ἀφορᾷ τὰ ἐν τοῖς ἐσχάτοις καιροῖς ὑπὸ τῶν ἡμετέρων γραφέντα ἢ ἐρανισθέντα· ἴδε Πανδώρας φυλλάδ. 161, 171, 172, καὶ ἐν τῇ Βυζαντίδι ὑπ'ἀριθ. 753-854 περίληψίν τινα ἐρανισθεῖσαν ἀπὸ τοῦ L'art de vérifier les dates.

Ἀπὸ τῶν πρώτων ἤδη ἐποχῶν τοῦ χριστιανισμοῦ δεσποζόντων τῶν Ῥωμαίων ἐπὶ παντὸς σχεδὸν τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου, ἐντάμα πανταχοῦ καὶ τοῦ ῥωμαϊκοῦ ἡμερολογίου ἡ χρῆσις ἐπεκράτησεν, ἐκπιπτόντων βαθμηδὸν εἰς ἀχρηστίαν πάντων τῶν ἄλλων ἐν ἑκάστῳ τόπῳ ἢ ἔθνει ἰδιορρύθμων χρονολογιῶν, δι' ὃ καὶ πᾶσαι αἱ πανταχοῦ νεοσύστατοι χριστιανικαὶ κοινωνίαι ἄνευ ἄλλης τινὸς ἐρεύνης συνεμορφώθησαν πρὸς αὐτό. Τὸ τελευταῖον ῥωμαϊκὸν ἡμερολόγιον, κατηρτισμένον ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀθηναϊκοῦ ἡμερολογίου τοῦ Μέτωνος, περιέπιπτεν εἰς λάθη τινὰ, ἐξ ὧν τοῦ χρόνου προϊόντος, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, ἡ ἀντιστοιχία τῶν ὡρῶν τοῦ ἔτους εὑρίσκετο εἰς μεγίστην ἀνωμαλίαν. Διὰ ταῦτα οὗτος, μόλις τῶν ῥωμαϊκῶν ἐπικρατήσας πραγμάτων, προσεκάλεσεν εἰς Ῥώμην τὸν περιφημότερον ἀστρονόμον τῆς ἐποχῆς Σωσιγένη τὸν ἀλεξανδρέα, καὶ ἀνέθεσεν αὐτῷ τὴν ἀναγκαίαν διαρρύθμισιν. Ὁ δὲ Σωσιγένης, παραιτήσας ὡς ἄχρηστον τὴν συμπαράθεσιν τῶν σεληνιακῶν μηνῶν τοῦ Μέτωνος, παρήγαγεν ἐπὶ τῇ βάσει μόνῃ τῆς ἡλιακῆς φαινομένης κινήσεως, τὸ γνωστὸν καὶ κοινῶς καλούμενον Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον. Ἀλλ' ἐν τοῖς ὑπολογισμοῖς αὐτοῦ ὁ Σωσιγένης παρέβλεψε τὴν καταλόγισιν τινῶν λεπτῶν, ὧν ἡ ἄθροισις ἐπέφερεν ἐν ἑκάστῃ περιόδῳ ἐτῶν 133 τὴν ἐλάττωσιν ἑνὸς περίπου ἡμερονυκτίου.

Αὕτη ἡ ὀπισθοδρόμησις ἥτις διὰ τῆς αὐξήσεως αὐτῆς ἐγίνετο ἀπὸ αἰῶνος εἰς αἰῶνα μᾶλλον ἐπαισθητὴ, δὲν ἐξέφυγε τὴν προσοχὴν τῶν Βυζαντινῶν, παρ' οἷς τότε συνεκεντροῦντο αἱ γνώσεις πάσης μαθήσεως καὶ ἐπιστήμης. Διὸ καὶ Νικηφόρος ὁ Γρηγορᾶς, γνωστὸς οὐ μόνον ὡς εἷς τῶν διασημοτέρων βυζαντινῶν ἱστοριογράφων, ἀλλὰ καὶ ὡς κατέχων, ὡς φαίνεται, συστηματικὰς γνώσεις ἀστρονομικὰς, περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, παρουσίασε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικον τὸν πρεσβύτερον ἔκθεσιν, ἐν ᾗ περιέγραφε τὰ τῆς παραδρομῆς τῆς συμβαινούσης ἐν τοῖς ὑπολογισμοῖς τοῦ σωσιγενείου ἡμερολογίου, προτείνων συγχρόνως καὶ τὸν τρόπον τῆς αὐτοῦ διαρρυθμίσεως. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἐδέχθη μὲν εὐμενῶς τὴν τοῦ Γρηγορίου ἔκθεσιν καὶ πολλὰ τοῦτον διὰ τὴν πρωτοβουλίαν ἐπῄνεσεν· ἀλλὰ σκεφθεὶς ὡρίμως μετὰ τῶν συμβούλων αὐτοῦ περὶ τοῦ προσφόρου τῆς ἐφαρμογῆς, ἀπεποιήθη τὴν πραγματοποίησιν. Ποῖοι ἦσαν οἱ λόγοι ταύτης τῆς ἀποποιήσεως; Ἰδοὺ καταχωρίζομεν αὐτοὺς κατὰ λέξιν ἐνταῦθα, ὡς ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἱστορικοῦ Γρηγορᾶ, τοῦ καὶ αὐτουργοῦ τῆς προτάσεως, ἐν ταῖς ἱστορίαις αὐτοῦ, διότι οὗτοι τανῦν ὡς καὶ τότε παριστῶσι τὴν ἀληθῆ καὶ ἔμφρονα τῆς δυσκολίας ἐξήγησιν. « Τούτων οὕτω λεχθέντων καὶ οὕτω διατρανωθέντων, προσήκατο μὲν καὶ ἥσθη τῇ ἀποδείξει ὁ βασιλεὺς τάχα δ' ἂν καὶ ἐμέλησε τὴν διόρθωσιν αὐτίκα επενεγκεῖν, ἀλλ' ἵνα μὴ τοῦτο σύγχυσις μᾶλλον τοῖς ἀμαθέσι φανῇ καὶ μερισμὸν ἐπάγῃ τῇ ἐκκλησίᾳ, σεσιγημένον ἀφῆκε τὸ πρᾶγμα καὶ ὅλως ἀνεπιχείρητον. Μηδὲ γὰρ ἂν εἶναι ῥᾴδιον, ἔφησεν, ἅπαντας ἐν ταὐτῷ τοὺς ἀνὰ πᾶσαν ἤπειρον καὶ νῆσον ὁμοφύλους διαδραμεῖν καὶ πεῖσαι μεταμαθεῖν τὴν διόρθωσιν· μερίζεσθαι δ' αὖ, καὶ ἄλλους ἄλλην πανηγυρίζειν καὶ ἑτέραν ἑτέρους ἑορτὴν, τοῦτο δ' οὐ σφόδρα χρηστόν. Ὥστ' ἐξ ἑκατέρων θάτερον κουφότερον ἐφάνη κεῖσθαι τὰ τοῦ πράγματος ὡς ἔκειτο καὶ μένειν ὡς ἔμενε μέχρις ἡμῶν. Ἐμοὶ δὲ τοὐναντίον μᾶλλον ἐδόκει κουφότερον· τὸ γὰρ τοὺς ὁμοφύλους ἅπαντας καθάπαξ πεῖσαι τῇ διορθώσει συνθέσθαι εἰμὴ ῥᾴδιον χρόνῳ ἑνὶ ἀλλὰ δυσὶ καὶ τρισὶ ῥᾴδιον ἂν ἦν, ὥσπερ καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν, ὡς ἔφημεν, πάλαι πολλάκις γεγένηται· ἀλλὰ δι' ἣν ἔφθημεν εἰρηκότες αἰτίαν τὸ τοῦ βασιλέως τέως ἐπεκράτησε δόγμα μᾶλλον ἢ τὸ ἡμέτερον » (2).

Ἐκ τούτου βλέπομεν ὅτι ὁ ἀστρονόμος ζήλῳ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας καὶ μεθ' ὅλας τὰς τοῦ αὐτοκράτορος σπουδαίας κυβερνητικὰς παρατηρήσεις, ἐνέμενεν εἰς τὴν γνώμην αὐτοῦ. Κατὰ τὸν ΙΔ'. αἰῶνα καὶ Ματθαῖος ὁ Βλάσταρις ἐν τῷ αὐτοῦ συντάγματι τῶν ἱερῶν κανόνων, ὁμιλῶν περὶ τῆς ἰσημερίας δεικνύει τὸ ἐσφαλμένον τοῦ καθεστῶτος ἡμερολογίου, ἀλλ' ἀποποιεῖται τὴν διόρθωσιν διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους δι' οὓς καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος, προσθέτων καὶ τὸν ἀνίσχυρον τῆς δῆθεν δυσκολίας νεωτέρων ὑπολογισμῶν (3). Τὴν γνώμην ὅμως τοῦ Γρηγορᾶ ἐν τοῖς ἑπομένοις χρόνοις ὑπεστήριξαν καὶ ἄλλοι τῶν σοφῶν Βυζαντινῶν, ὡς βεβαιοῖ ὁ Βοβῖνος, ἀλλὰ δὲν ὀνομάζει εἰμὴ μόνον τὸν Ἰσαὰκ Ἄργυρον (4).

Καὶ ἐν ταῖς παραμοναῖς ἤδη τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ σοφώτερος τῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀνδρῶν Γεώργιος ὁ Γεμιστὸς ὁ καὶ Πλήθων ἐπικληθεὶς, εἶχεν ἤδη συντάξει ἐξακρίβωσιν καὶ διαρρύθμισιν τοῦ ἡμερολογίου περιεχομένην ἐν τῷ συγγράμματι παρατοπίας τινὸς, ἤτοι πολιτείας ἰδεώ-

(2) Νικηφόρου Γρηγορᾶ ἱστοριῶν βιβ. Ζ'. κεφ. 13. Ἐν ἐκδόσει Βυζαντιν. τόμ. XIX. τεῦχ. Α'. σελ. 364.

(3) Ματθαίου Βλαστάρεως. Σύνταγμα κατὰ στοιχεῖον τῶν θείων κανόνων, περὶ τὰ τέλη τῆς λέξεως Π ά σ χ α. Ἐν δὲ τῇ ἐκδόσει τῶν ἱερῶν κανόνων ὑπὸ Ποτλῆ καὶ Ῥάλλη, Ἀθήνησιν, τόμ. ς'. σελ. 424-425.

(3) Ὅρα τὸν βίον τοῦ Γρηγορᾶ ὑπὸ τοῦ ἐκδότου τῶν ἱστοριῶν αὐτοῦ Jo Bovinus, ἐν σελ. XXII, ὡς ἄνωθεν.

δους αὐτοῦ. Τὰ διασωθέντα ἐκ τοῦ συγγράμματος τούτου ὑπὸ τὸν τίτλον *Πλήθωνος Νόμων συγγραφῆς τὰ σωζόμενα*, ἐξεδόθησαν ἐσχάτως ἐν Παρισίοις ὑπὸ τοῦ Κ. Κ. Ἀλεξάνδρου, μέλους τοῦ γαλλικοῦ Συνιδρύματος, ὅστις περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἐν τοῖς προλεγομένοις αὐτοῦ ἐκφράζεται ὡς ἀκολούθως· «Τὸ ἡμερολόγιον τοῦ Πλήθωνος εἶναι ἄξιον τῆς προσοχῆς ἡμῶν· δὲν ὁμοιάζει οὔτε τὸ τοῦ Μέτωνος οὔτε τὸ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, ἀλλὰ συνίσταται εἰς μίγμα τι ἐξ ἀμφοτέρων, μετ' εὐφυῶν τινων μεταβολῶν αἵτινες καθιστῶσι τὴν συμμετρίαν ἀκριβεστέραν.» Καὶ αὐτόθι ἐν ταῖς σημειώσεσιν, ἃς μετέδοσε τῷ Κ. Κ. Ἀλεξάνδρῳ, ὁ Κ. Βικέντιος (Vincent), μέλος καὶ οὗτος τοῦ γαλλικοῦ Συνιδρύματος, ἐκφράζεται ἔτι ἐμφαντικώτερον. « Σημειωτέον ἐν παρόδῳ ὅτι καθόσον ἀφορᾷ τὴν θρησκείαν, ἐὰν τοιοῦτό τι ἡμερολόγιον εὑρίσκετο ἐν χρήσει παρὰ τοῖς χριστιανοῖς, ἐξαιρέσει ὅμως τῆς ἑβδομαδιαίας διανομῆς, δὲν ὑπῆρχε πλέον ἀνάγκη τῆς γρηγοριανῆς διαρρύθμίσεως» (5). Ἐπειδὴ δὲ ὁ Πλήθων παρευρεθεὶς μετὰ τῶν ἄλλων εἰς τὰ φλωρεντινὰ καμώματα ἦλθε καὶ εἰς στενωτέραν συνάφειαν μετὰ τῶν διαφόρων σοφῶν καὶ ἐπιστημόνων ἐκείνης τῆς ἐποχῆς Ἰταλῶν, ἑπόμενον βεβαίως εἶναι ὅτι διεκοίνωσεν αὐτοῖς πολλὰς τῶν γνώσεων καὶ ἰδεῶν αὐτοῦ. Ἀλλ' ὅπως τοῦτο καὶ ἂν ἐκληρθῇ, ἀναμφίβολον εἶναι ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὸ σύνταγμα αὐτοῦ ἐγένετο γνωστὸν παρὰ τοῖς σοφοῖς τῶν Εὐρωπαίων, ὡς καὶ συγχρόνως, μὲ τὴν διασπορὰν τῶν βυζαντινῶν προσφύγων, τὰ τοῦ Γρηγορᾶ καὶ τοῦ Βλαστάρη καὶ οἱουδήποτε ἄλλου, ὡς προηγουμένως εἴπομεν, βυζαντινοῦ.

Μετὰ παρέλευσιν οὖν ἑνὸς αἰῶνος καὶ ὀλίγων τινῶν ἀπὸ τῆς ἁλώσεως ἐτῶν, ὅτε αὗται αἱ γνώσεις ἐγένοντο κτῆμα κοινὸν παρὰ πᾶσι τοῖς τῶν Εὐρωπαίων σοφοῖς, ὁ τότε παππεύων ἐν Ῥώμῃ Γρηγόριος ΙΓ' ἔκρινεν εὔλογον νὰ προσκαλέσῃ διαφόρους ἐπιστήμονας πρὸς διαρρύμθισιν τοῦ καθεστῶτος ἡμερολογίου, καὶ ἑπομένως νὰ διατάξῃ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς. Ἀλλ' οἱ μὲν πάππαι τῆς Ῥώμης εὐκόλως ἠδύναντο νὰ κατορθώσωσι τὸ τοιοῦτον ὡς τότε κατέχοντες καισαρικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ πολλῶν δυτικῶν Ἐκκλησιῶν, οὐχ οὕτως ὅμως εἶχεν οὔτε καὶ νῦν ἔχει τὸ πρᾶγμα παρ' ἡμῖν. Πᾶσα τοιαύτη, εἴτε πρὸς τὸ κρεῖττον εἴτε πρὸς τὸ χεῖρον, μεταβολὴ, εὐκολώτερον ἐπιβάλλεται, ἔν τε τῷ πολιτικῷ καὶ τῷ θρησκευτικῷ ὁρίζοντι, ὑπὸ ἐξουσίας συγκεντρωμένης ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ χειρὶ, παρὰ ὅτι ἐπιτυγχάνεται ὑπὸ ἐξουσίας συμμεριστικῆς, ἑπομένως ὑποκειμένης εἰς πολλὰς ἀντιδράσεις καὶ περισπασμούς. Ἐν τοσούτῳ τὰ ἄλλα δυτικὰ ἔθνη καὶ ἐκκλησίαι, ἅτινα ὑπὸ τὴν γενικὴν ἐπωνυμίαν Διαμαρτυρουμένων ἢ Διαρρυθμιστῶν εἶχον ἤδη λυτρωθῆ ἀπὸ τοῦ τῆς Παπωσύνης ζυγοῦ, ἀπεποιήθησαν κατ' ἀρχὰς νὰ παραδεχθῶσι τὴν διαρρύθμισιν ταύτην. Ἀκμαζούσης γὰρ εἰσέτι τῆς πρὸς ἀπολύτρωσιν πάλης καὶ διαρκούντος μετὰ ταῦτα τοῦ ἐντεῦθεν προελθόντος δονισμοῦ, ὅτε καὶ λίαν ἐπίφοβοι ἦσαν εἰσέτι αἴτε φανεραὶ καὶ αἱ ὑποχθόνιοι ἐπήρειαι τοῦ Παππισμοῦ, εὐλόγως αἱ κυβερνήσεις καὶ οἱ ἀρχηγοὶ ἐκείνων τῶν ἐκκλησιῶν ἐδίσταζον νὰ παραδεχθῶσι τὴν διαρρύθμισιν ταύτην, ἵνα μὴ φανῶσιν ὡς ὑπείκοντες τοῖς θεσπίσμασι τοῖς ἐξερχομένοις ἀπὸ τοῦ Βατικανοῦ.

Τὸ ζήτημα τοῦτο, τὸ περὶ ἡμερολογίου, ἂν καὶ καθαρῶς ἐπιστημονικὸν κατ' οὐσίαν, πολιτικὸν δὲ ὡς πρὸς τὴν ἐφαρμογὴν, λαμβάνει ὅμως ὡς στενώτατα συνεχόμενον μετὰ τῆς κατ' ἔτος τοῦ Πασχαλίου ἐξακριβώσεως, χαρακτῆρα τινὰ ἐκκλησιαστικὸν, οὐδαμῶς ὅμως καὶ παντάπασι δογματικὸν, ἀλλ' ἁπλῶς καθηγετικὸν (disciplinaire). Ἀπὸ τῶν παλαιοτέρων χρόνων ἓν ἐκ τῶν πολλῶν μέσων ἃ μετήρχοντο οἱ τῆς Ῥώμης πατριάρχαι πρὸς ἐξόγκωσιν τῆς ἐν τῇ Δύσει κανονικῆς ἱεραρχίας αὐτῶν, εὑρίσκεται εἰς τὴν παρεξήγησιν θεσπίσματος τινὸς τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, καθ' ὃ φαίνεται ὅτι ἐπετέλλετο τῷ ἐπισκόπῳ Ῥώμης, ἀφ' οὗ παρὰ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκκλησίας παρελάμβανε τὸν ὁρισμὸν τῆς τοῦ Πάσχα ἑορτῆς, νὰ διαγγέλῃ ταύτην καὶ ταῖς ἀπωτέρω πρὸς δύσιν ἢ ἄρκτον ἐπαρχίαις. Ταύτην τὴν ἐκ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως ἐπιτρεπομένην τοῖς Πάπαις ἐκκλησιαστικὴν ὑπηρεσίαν οὗτοι ἐφαντάσθησαν νὰ παραστήσωσιν ὡς προνόμιόν τι, καὶ ἑπομένως ὡς δεῖγμα τῆς ἐπὶ τῶν ἐκκλησιῶν δεσποτείας αὐτῶν. Ὡς ἐκ τούτου καὶ Λέων ὁ Α'., δηλοποιῶν ἐπισκόπῳ τινὶ τῆς Ῥαβέννης τὸν τοῦ Πασχαλίου ὁρισμὸν, ἀποτολμᾷ νὰ παραστήσῃ τὴν διοχέτευσιν ταύτην ὡς μέλημά τι δεδομένον τοῖς ῥωμαϊκοῖς πάπαις ἐκ θείας διαταγῆς καὶ ἐγνωσμένον ἐκ παραδόσεως πατερικῆς (6). Ἀλλ' ὅτε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἔγραφε Μαρκιανὸν, συναισθανόμενος ὅτι παρ' αὐτῷ τὰ τοιαῦτα δὲν ἠδύναντο νὰ ἔχωσιν οὐδεμίαν ἰσχὺν, ἐξεφράζετο κοσμίως καὶ σεμνῶς λέγων, ὅτι ἡ ἐν Νικαίᾳ σύνοδος διέταξε τῇ Ἀλεξανδρινῇ ἐκκλησίᾳ τὴν ἐξακρίβωσιν τοῦ Πασχαλίου καὶ τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπον ἵνα δι' αὐτοῦ ὁ τῆς τοιαύτης ἐπιστολῆς ὁρισμὸς μεταδίδεται καὶ πρὸς τὰς ἀπωτέρας ἐκκλησίας γενικῶς (7). Ὁ Βαρώνιος ὅμως, καί τοι

(5) Plethon. Traité des lois etc. par Mr. C. Alexandre membre de l' Institut (Paris 1859) p. 73.

(6) « Hoc divina institutio et paterna traditio ad nostram sollicitudinem voluit pertinere.» Epist. Leon. Magni, ep. 76 (al 77).

(7) « Ut hujus scripti ad longinquores ecclesias judicium generaliter percurreret » Ibid. ep. 74 (al. 76).

μεταφέρων κατὰ λέξιν τὴν ἐπιστολὴν ταύτην Λέοντος τοῦ Α'. πρὸς τὸν Μαρκιανὸν, καθυποβάλλει αὐτὴν ἐν δεινῇ στρεβλώσει μεταξὺ δύο παραγράφων, δι' ὧν καταγίνεται νὰ παραστήσῃ, ὅτι ἡ Ἀλεξανδρινὴ Ἐκκλησία ὑπεχρεοῦτο νὰ δηλώσῃ τὸ Πασχάλιον κατὰ πρῶτον τοῖς ἐπισκόποις τῆς ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ὅπως παρὰ τούτων πληροφοροῦνται καὶ ἅπασαι αἱ λοιπαὶ Ἐκκλησίαι (8). Καὶ ὁ Τιλλεμόντιος ὡσαύτως λέγει ὅτι τῇ Ῥώμῃ ἐδέδοτο ἡ κήρυξις τοῦ Πασχαλίου πρὸς πάσας τὰς ἐκκλησίας, βασιζόμενος εἰς χωρίον τι τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ἐκ τοῦ Περὶ κύκλου πασχαλίου συντάγματος αὐτοῦ (9). Δὲν ἠδυνήθην δι' αὐτοψίας νὰ παρατηρήσω τὸ σύνταγμα τοῦτο καὶ ὑποπτεύομαι μήπως τὸ χωρίον ἀμελῶς παραφράζεται ὑπὸ τοῦ Τιλλεμοντίου κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ Βαρωνίου εἰ μήτι χεῖρον· διότι ἐὰν τὸ θέσπισμα ἔλεγε πραγματικῶς *πρὸς πάσας τὰς Ἐκκλησίας*, πῶς ὁ Λέων Α'. γράφων πρὸς τὸν Μαρκιανὸν περιέστειλεν αὐτὸ μόνον εἰς τὰς ἀπωτέρας ; Τὸ τῆς περιστολῆς ἰδίωμα δὲν ἀνῆκε βεβαίως εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ πατριάρχου τούτου, ὡς ὁρᾶται ἀπό τε τῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν ῥαβενάτην ἐπίσκοπον, καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων αὐτοῦ γνωρίζεται ἐπιχειρημάτων ἀλαζονικῶν (10).

Διὰ τίνα οὖν λόγον ἅπασαι καὶ οὐχὶ μόνον αἱ πρὸς δυσμὰς καὶ πρὸς ἄρκτον τῆς Ῥώμης ἐν ἀπωτέροις κείμεναι Ἐκκλησίαι ; Ποίαν ἀνάγκην εἶχον ταύτης τῆς διαπορθμεύσεως αἱ πρὸς ἀνατολὰς καὶ πρὸς μεσημβρίαν κείμεναι, αἵτινες καὶ ἐνωρίτερον καὶ ἀσφαλέστερον ἠδύναντο νὰ λαμβάνωσι τὴν δηλοποίησιν παρὰ τῆς αὐθεντικῆς πηγῆς ; Καὶ περὶ μὲν τῶν Ἀνατολῶν οὐδεμία ἡ ἀμφιβολία ὅτι ταῦτα εἶναι κομπάσματα τῶν μεταγενεστέρων ἐποχῶν· ἀλλ' ἐὰν ἔμενέ τις δισταγμὸς ὡς πρὸς τὴν Ἀφρικὴν, οὗτος διασκεδάζεται ἐκ τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας πρὸς τοὺς Πατέρας τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, ὅτε οὗτος ἐπιστέλλων αὐτοῖς ἐπίσημα καὶ αὐθεντικὰ ἀπόγραφα τῶν ἐν Νικαίᾳ θεσπισθέντων κανόνων, πρὸς ἀποσόβησιν τῶν τοῦ ἐπισκόπου Ῥώμης Ζωσίμου παρατόλμων ἀξιώσεων, στηριζομένων ἐπί τινος κιβδηλεύσεως τῶν κανόνων τούτων, συναποστέλλει αὐτοῖς καὶ τὸ ἐπέτειον Πασχάλιον, κατὰ συνέπειαν προηγουμένης ἐκείνων αἰτήσεως. Ὡσαύτως δεικνύεται καὶ ἔτι ἀπὸ δύο κανόνων τῆς αὐτῆς συνόδου, καθ' οὓς ἐναποτίθεται τῇ κατ' ἔτος, συνερχομένῃ ἐν Καρθαγένῃ συνόδῳ· τὸ διαβιβάζειν τὸ Πασχάλιον πρὸς τὰς λοιπὰς ἐν Ἀφρικῇ ἐκκλησίας (11). Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ ῥηθεὶς Ζώσιμος μεταξὺ τῶν ἄλλων αὐτοῦ τολμημάτων ἐπεχείρισε κατὰ παράβασιν τοῦ νικαϊκοῦ θεσπίσματος καὶ νὰ ἐξακριβώσῃ αὐτὸς ἐν Ῥώμῃ τὴν ἡμέραν τῆς τοῦ Πάσχα ἑορτῆς. Ἀλλὰ τοῦτο ἦτο ὑπὲρ δύναμιν ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις, ὅθεν καὶ σφαλερῶς τὸ ἐξετέλεσεν, ὡς ὁρᾶται ἀπὸ ἐπιστολήν τινα τοῦ Πασχασίνου, ἐπισκόπου Αιλυβαίου πρὸς τὸν αὐτὸν Λέοντα, πιθανῶς ἵνα καταστήσῃ αὐτὸν μᾶλλον προσεκτικόν (12). Τοῦτο δ' εἰκάζεται ἐκ τοῦ ὅτι ἐν πολλαῖς τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ ὁ Λέων ὑπερβαλλόντως καταγίνεται περὶ τῆς συγχρόνου τοῦ Πάσχα ἑορτάσεως, πρὸς σκοπὸν μᾶλλον τοῦ νὰ φαίνεται ὑπέρτατος τῶν τοιούτων κηδεμών, ἢ πρὸς οὐσιῶδές τι ἀποτέλεσμα· διότι οὐδεὶς τοῦτο ἠμφισβήτει· ἄλλως τε ἡ δήλωσις ἐξερχομένη ἐκ τῆς κοινῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πηγῆς οὐδεμίαν ἄφηνε πρὸς διχοστασίαν ἀφορμήν.

Οὗτος οὖν ὁ θεσμὸς ἔμεινεν ἐν ἰσχύϊ διαρκῶς παρὰ πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις· μάλιστα δ' ἐτηρήθη καὶ μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν, ἕως τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν οἱ Πάπται, ἀποσχισθέντες τῆς καθαυτὸ Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἔπαυσαν καὶ νὰ δέχωνται τὸ Πασχάλιον ἀπὸ Ἀλεξανδρείας· ἑπομένως τοῦτο διωρίζετο ἐν Ῥώμῃ ἀφ' ἧς μετεδίδετο καὶ πρὸς ἅπασαν τὴν λοιπὴν Εὐρώπην μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων (13). Ἀφ' οὗ ὅμως διάφοροι τῆς Δύσεως ἐκκλησίαι, ἐλευθερωθεῖσαι ἀπὸ τῆς παππικῆς δεσποτείας, δὲν εἶχον πλέον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ λαμβάνωσι τὸν ὁρισμὸν τοῦ πασχαλίου ἀπὸ τῆς Ῥώμης, ἐὰν παρεδέχοντο ἀμέσως τὸ νέον ἡμερολόγιον, ἤθελον φαίνεσθαι ὡς τρόπον τινὰ διατελοῦσαι εἰσέτι εἰς τὴν αὐτὴν ὑποταγήν. Διὰ τούτους καὶ ἄλλους παραπλησίους λόγους, τῆς διαρρυθμίσεως ταύτης ἐπιβληθείσης συγχρόνως σχεδὸν τῇ ἀναγορεύσει αὐτῆς, ἐν ἔτει 1582, παρὰ πᾶσι ταῖς τῷ Βατικανῷ ὑπεικούσαις ἐκκλησίαις καὶ ἔθνεσιν, ἐν μὲν τῇ προτεσταντικῇ Γερμανίᾳ, Δανίᾳ, Ἑλβετίᾳ καὶ Ὁλλανδίᾳ ἡ παραδοχὴ ἠργοπόρησεν ὑπὲρ τὸν ἕνα αἰῶνα, ἐν δὲ τῇ Μεγάλῃ Βρεττανίᾳ καὶ τῇ Σβεκίᾳ ὑπὲρ τὸν ἕνα καὶ ἥμισυν.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν Ῥώμῃ γενομένη διαρρύθμισις τοῦ

(8) « A quibus reliquae omnes eccesiæ certiores rederentur.» Baron. Anual. ad an. 325 § 110—112.

(9) Tillemont, Histoire ecclesiastique t. 14. p. 623.

(10) Μὴ ἀπορήσῃ δέ τις ἂν ἐνταῦθα περὶ τοῦ Λέοντος Α'. ἐκφραζόμεθα τοσοῦτον αὐστηρῶς· ὁ ἐκδότης τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ Κεσνέλιος καί τοι ἀνήκων τῇ δυτικῇ ῥωμαϊκῇ ἐκκλησίᾳ, μεταχειρίζεται ἐν περιστάσεσί τισι φράσεις πολὺ πλειότερον δεινάς. Ἐὰν τοιαύτας μεταχειριζόμεθα καὶ ἡμεῖς ἐῶ τὸ πρᾶγμα ἴσως ἤθελε παρεξηγηθῆ.

(11) Ὅρα ἐν τῷ κώδηκι τῶν κανόνων τῆς Ἀφρικανῆς ἐκκλησίας τοὺς ὑπ' ἀριθ. 51 καὶ 73 (ἄλλ. 60 καὶ 71), τὴν δ' ἐπιστολὴν τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ἐν τῷ τέλει τοῦ κώδηκος αὐτοῦ.

(12) Ὅρα ταύτην κειμένην πρὸ τῆς 3ης τῶν τοῦ Λέοντος Α'. ἐπιστολῶν.

(13) Baron. ad ann. 325 § 112.

ἡμερολογίου φαίνεται ὅτι δὲν μετεῖχε τῆς ἐντελοῦς ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας, δι᾽ ὃ καὶ ἐν τῇ προτεσταντικῇ Γερμανίᾳ ἐγένετο ἰδιάζουσά τις διαρρύθμισις δεκτὴ γενομένη καὶ ὑπὸ τῶν Δανῶν, ἐξ ἧς συνέβη δὶς ἐν τῷ ΙΗ΄ αἰῶνι νὰ ἑορτάσωσι τὸ πάσχα οἱ Προτεστάνται μίαν ἑβδομάδα πρὸ τῶν Παπικῶν. Ἐπὶ τέλους ὅμως, χάριν τῆς κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἁρμονίας μεταξὺ χριστιανῶν, καὶ τούτων ὄντων ὁμοεθνῶν, οἱ ἐν Γερμανίᾳ προτεστάνται, κατὰ συγκατάβασιν, ὑπεχώρησαν παραδεχθέντες τὸ ῥωμαϊκόν (14).

Τούτων οὕτως συμβαινόντων ἐν Δύσει, αἱ ἀνατολικαὶ Ἐκκλησίαι δὲν ἔκριναν εὔλογον νὰ παρακολουθήσωσι τὴν πορείαν τῶν δυτικῶν. Τίς δὲ ἔπρεπε νὰ ἦναι ὁ καθαυτὸ καὶ κύριος λόγος τῆς ἀποποιήσεως αὐτῶν; Πολλὰ καὶ διάφορα ἐγράφησαν καὶ τανῦν ἐν τῷ ΙΘ΄. αἰῶνι καὶ ἐν ταῖς προλαβούσαις ἐποχαῖς ἀπ᾽ ἀρχῆς, ὅτε πρὸς τοῦτο διάφοροι προτάσεις ἀπετείνοντο πρὸς τοὺς Ἀνατολικούς. Ἀλλ᾽ ὅτε αὗται ἐγίνοντο, συνέπιπτον καὶ μεθ᾽ ἑτέρων διενέξεων δογματικῶν καὶ μετὰ μεγάλων προσπαθημάτων, ποικίλων καὶ παντοίων, ἵνα οἱ μὲν σύρωσιν ἡμᾶς πρὸς τὸν Παππισμόν, οἱ δὲ πρὸς τὸ ἀντίθετον αὐτῷ ἄκρον τὸν Προτεσταντισμόν. Ἐν τῷ τοιούτῳ δὲ ὑπερτάτῳ ἀγῶνι, ὅτε οἱ ἐν ταῖς Ἀνατολαῖς ἐμφωλεύοντες Ἰησουῖται κατώρθουν διὰ τῶν παρὰ τῇ ὀθωμανικῇ κυβερνήσει ὑποχθονίων αὐτῶν ἐνεργειῶν, ὁτὲ μὲν τὴν ἐκθρόνισιν, ἄλλοτε δὲ καὶ τὴν ἀπαγχόνισιν δύο πατριαρχῶν, ὅτε ἀπὸ τοῦ ἐν Ῥώμῃ παππικοῦ ταμείου ἐξήρχοντο τὰ ἀναγκαιοῦντα ἀργύρια πρὸς ἐπίδοσιν τῶν τοιούτων θεοφιλῶν ἐνεργειῶν (15), τὰ ἐπιχειρήματα βέβαια καθόσον ἀπέβλεπον οὐχὶ μόνον τὸ περὶ ἡμερολογίου, ἀλλὰ καὶ πάντα τἄλλα ζητήματα, δὲν ἦσαν ἅπαντα ἐκ τῶν μᾶλλον προσφυῶν· συνέβαινε δὲ καὶ ἐν ταύτῃ ὡς ἐν πάσῃ ἄλλῃ δριμυτάτῃ μάχῃ, νὰ χρησιμεύῃ ὡς ὅπλον πᾶν τὸ προστυχόν.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων θέλω ἀναφέρει ἐνταῦθα ἓν καὶ μόνον, τὸ μᾶλλον εὐλογοφανὲς, ὅπερ καὶ τανῦν εἰσέτι ἀφελῶς πῶς ἀντιτείνεται ὑπὸ πολλῶν ἐκ τῶν ἡμετέρων ἀπολογητῶν. Ἐὰν παραδεχθῶμεν, λέγουσι, τὸ νέον ἡμερολόγιον δύναται νὰ συμπέσῃ νὰ τελῶμεν τὸ Πάσχα μετὰ τῶν Ἰουδαίων, τοῦτο δὲ ἀπαγορεύεται ὑπὸ τῶν κανόνων τῆς Ἐκκλησίας. Ἂς ἐρευνήσωμεν αὐτούς.

Οἱ Ἰουδαῖοι, ἐξ ἐσφαλμένων ὑπολογισμῶν, συνέβαινεν ἐνίοτε νὰ ἑορτάζωσι τὸ ἑαυτῶν Πάσχα καὶ πρὸ τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας, ἐν ᾧ ὁ Μωσαϊκὸς νόμος ἀπήτει ῥητῶς τὸ μετ᾽ αὐτήν. Τούτους παρηκολούθησαν καὶ πολλοὶ τῶν χριστιανῶν, διὰ τὴν πρόληψιν ὅτι τὸ χριστιανικὸν Πάσχα, καθ᾽ ὃ ἀντικατάστασις τοῦ Ἰουδαϊκοῦ, δὲν ἔπρεπε ν᾽ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τῆς ἑορτάσεως αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν συνέβαινον, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ στάσεις πολλαὶ, τῶν μὲν προσεχόντων τοῖς Ἰουδαίοις, τῶν δὲ ὑπολογιζομένων τὴν ἀληθῆ καὶ πραγματικὴν ἰσημερίαν ἀλλὰ καὶ τούτων πάλιν διαφωνούντων ἐν τοῖς ὑπολογισμοῖς. Ταῦτα οὕτως διέκειντο μέχρις οὗ συνεκλήθη ἡ ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας οἰκουμενικὴ σύνοδος πρὸς ἔρευναν τῶν πολλὰ σκάνδαλα προξενησάντων τοῦ Ἀρείου διδαγμάτων καὶ πρὸς ἐξομάλυνσιν τῶν περὶ τῆς τοῦ Πάσχα ἑορτῆς διενέξεων. Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον γνωστὰ εἶναι τοῖς πᾶσιν ἥ τε τοῦ Ἀρείου κατάκρισις καὶ ἡ περὶ τοῦ ὁμοουσίου τοῦ θείου Λόγου διακήρυξις. Ὡς πρὸς τὸ δεύτερον ἡ σύνοδος ἀνέθεσε τὴν φροντίδα τῆς ἐρεύνης καὶ τῆς ἐξακριβώσεως εἰς Εὐσέβιον τὸν Καισαρείας ἐπίσκοπον, ὡς τὸν μᾶλλον τῶν τοιούτων γνώσεων εἰδήμονα (16). Οὗτος οὖν συναρμολογήσας πάλιν τὸ ἡλιακὸν ἔτος μετὰ τῶν τοῦ Μέτωνος σεληνιακῶν μηνῶν διώρισε τὴν 21 Μαρτίου ὡς ἡμέραν ἰσημερίας, καθὼς καὶ τῳόντι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐποχῇ οὕτως συνέβαινε· μεθ᾽ ὃ καὶ τὰ τῶν σεληνιακῶν περιόδων προσήρμοσεν, ἑπομένως ἡ Σύνοδος ἐπὶ τῇ βάσει τῶν αὐτοῦ προτάσεων τὸν περὶ ἑορτάσεως τοῦ Πάσχα ὅρον ἐξέδοσε. Τὸ κείμενον τοῦ ὅρου τούτου, ἤτοι θεσπίσματος, μὴ περιληφθὲν μετὰ τῶν ἄλλων εἴκοσι κανόνων, οἵτινες ὑπὸ τῆς τῆς αὐτῆς συνόδου ἐψηφίσθησαν, καὶ μόνον ἐν τοῖς πρακτικοῖς αὐτῆς ἀναφερόμενον, συναπωλέσθη μετὰ τῶν πρακτικῶν τούτων, εἰς ἃ καὶ οἱ διάφοροι κανονογράφοι καὶ ἱστορικοὶ ἀναφέρονται· ὡς ἐκ ταύτης οὖν τῆς ἀπωλείας εὑρισκόμεθα εἰς ὁλοτελῆ ἄγνοιαν τοῦ κειμένου τούτου καὶ τῆς ἀκριβοῦς αὐτοῦ διαλήψεως.

Ἔχομεν δὲ ἀντὶ τούτου τὸν Α΄. κανόνα τῆς μετ᾽ ὀλίγα ἔτη συγκροτηθήσης ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου ὅστις καταδικάζει μὲν τοὺς τολμῶντας παραλύειν τὸν ὅρον τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου καὶ μετὰ τῶν Ἰουδαίων τὸ πάσχα ἐπιτελεῖν, ἀλλὰ οὐδὲν ἕτερον περιστατικὸν ἐξακριβοῖ, ὡς τοῦ ὅρου τούτου ὄντος τοῖς πᾶσι γνωστοῦ. Ἐναπολείπεται ὅμως ἡμῖν παρεκτὸς τούτου καὶ ὁ Ζ. τῶν λεγομένων Κανόνων τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, δι᾽ οὗ διαχέεται πλειότερον ἐπὶ τοῦ ζητήματος φῶς. Ἡ συλλογὴ αὕτη, ἥτις πολλὰς περιέχει ἀποστολικὰς διαταγὰς, δὲν ἦτο γνωστὴ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου οὐδ᾽ ἐπὶ τῶν μεταγενεστέρων, μέχρι τῆς ἐν Τρούλλῳ τῇ πενθέκτῃ συνόδῳ συμπληρωματικῆς, ὅτε καὶ κατὰ πρῶτον ἀ-

(14) L'art de vérifier les dates, ὡς ἀνωτέρω.

(15) Ὅρα τὴν ἱστορίαν τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ὑπὸ τοῦ Χάμμερ, ἐν κεφ. 45 καὶ 48.

(16) Ὅρα Εὐσέβ. ἐν βίῳ Κωνσταντίνου βιβ. Δ. § 34-35. S. Hieron. De script. eccles. in Hippolyto. Ὡς ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Fleury Hist. eccles. XI § 14.

παντῶμεν ἀναφερομένους τοὺς κανόνας τούτους (17). Δυνάμεθα ὅμως νὰ παραλάβωμεν καὶ τὸν κανόνα τοῦτον ὑπ᾽ ὄψιν ὡς ἐκφράζοντα τὴν διάνοιαν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος θεσπίσματος. « Εἴτις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος τὴν ἁγίαν τοῦ Πάσχα ἡμέραν *πρὸ τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας* μετὰ Ἰουδαίων ἐπιτελέσοι καθαιρείσθω. » Ἐκ τούτου τρανῶς ἀποδεικνύεται ὅτι δὲν κατακρίνεται ἀπολύτως τὸ μετὰ τῶν Ἰουδαίων συνεορτάζειν, ἀλλ᾽ ἐὰν τοῦτο γίνεται πρὸ τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας, δηλαδὴ, ὡς ἀνωτέρω ἐλέγομεν, ἐάν τις θέλῃ νὰ ὑποδουλοῦται εἰς τοὺς ἐσφαλμένους τῶν Ἰουδαίων ὑπολογισμοὺς, στοχαζόμενος ὅτι οἱ χριστιανοὶ εἶναι ὑπόχρεοι νὰ ἀκολουθῶσι τυφλοῖς ὄμμασι τὴν πλάνην αὐτῶν καὶ νὰ μὴ ζητῶσιν αὐτοὶ ἀφ᾽ ἑαυτῶν τὸ ἀκριβές. Ἀλλ᾽ ἐὰν αἱ ἑορταὶ συμπίπτουσι μετὰ τὴν ἰσημερίαν, οὐδὲν κείμενον αὐθεντικὸν καταναγκάζει ἡμᾶς χάριν τῆς τοιαύτης συμπτώσεως νὰ περιφρονῶμεν τὴν λογιστικὴν ἀκρίβειαν, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας, ὡς ἐδείξαμεν, ἐστηρίχθη καὶ ὁ ἐκ Νικαίας θεσμός.

Τοὐναντίον μάλιστα, εἰ καὶ τὰ πρακτικὰ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἀπωλέσθησαν, σώζεται ὅμως ἡμῖν μνημεῖον ἀνῆκον εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν, δι᾽ οὗ δυνάμεθα νὰ γνωρίσωμεν τὴν ἀληθῆ διάνοιαν τοῦ θεσπίσματος ἐκείνου. Τοῦτο συνίσταται εἰς τὴν ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν, δι᾽ ἧς ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἀπὸ μέρους τῆς συνόδου, καθὼ συγκαλεστὴς αὐτῆς, ἔτι δὲ καὶ τῶν ὑπ᾽ αὐτῆς ἐκδοθέντων θεσμῶν κυρωτὴς, διαδηλοῖ πᾶσι τοῖς ἁπανταχοῦ χριστιανοῖς τὸ θέσπισμα τὸ περὶ τῆς τοῦ Πάσχα ἑορτῆς. Ἡ ἐγκύκλιος ἐπὶ τῇ βάσει αὐτοῦ κηρύττει ἐν πρώτοις τὴν ὑπερτάτην ἀνάγκην τῆς συγχρόνου ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἑορτάσεως τοῦ Πάσχα ὑπὸ πάντων τῶν πιστῶν· τοῦτο εἶναι ὑποχρέωσις ἀναπόδραστος πρὸς πάντα τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἀνήκοντα χριστιανόν. Ἀλλὰ τίς πρέπει νὰ ἦναι αὕτη ἡ ἡμέρα; Ἐνταῦθα κατὰ δεύτερον λόγον ἡ ἐγκύκλιος προσκαλεῖ τὴν προσοχὴν ἡμῶν. Οἱ Ἰουδαῖοι, λέγεται ἐκεῖ, ἐν τῇ πλάνῃ καὶ τῇ παρανοίᾳ αὐτῶν ἀκολουθοῦσι τοσοῦτον ἐσφαλμένους ὑπολογισμοὺς ὥστε καὶ συμβαίνει νὰ ἑορτάζωσι τὸ Πάσχα δὶς καθ᾽ ἕνα καὶ αὐτὸν ἐνιαυτόν. Ἑπομένως οἱ χριστιανοὶ δὲν πρέπει νὰ μεριμνῶσι περὶ τοῦ πότε οἱ Ἰουδαῖοι τελοῦσι τὴν αὐτῶν ἑορτὴν, ὅπως καὶ οἱ χριστιανοὶ κατ᾽ ἀναλογίαν διορίσωσι τὴν ἑαυτῶν, ἀλλὰ ν᾽ ἀκολουθῶσι τὴν ὁδὸν ἥτις ἐνεχαράχθη ὑπὸ τῆς Συνόδου (18). Αὕτη δὲ κατὰ τὰ ἤδη ῥηθέντα, δὲν εὑρίσκεται ἀλλαχοῦ, εἰμὴ μόνον εἰς τὴν ἀκριβῆ καὶ πραγματικὴν τῆς Ἰσημερίας δεῖξιν, ἀφ᾽ ἧς πρέπει ν᾽ ἄρχωνται οἱ περὶ σελήνης ὑπολογισμοί.

Δυσχεραίνων δὲ ὁ αὐτοκράτωρ ἐπὶ τῇ μωρίᾳ τῶν προσεχόντων τοῖς Ἰουδαϊκοῖς ἐθίσμασιν ἐκφράζει τὴν ἀγανάκτησιν αὐτοῦ λέγων· « Καὶ πρῶτον ἀνάξιον ἔδοξεν εἶναι τὴν ἁγιωτάτην ἐκείνην ἑορτὴν τῇ τῶν Ἰουδαίων *ἑπομένους* συνηθείᾳ πληροῦν .... Ἔστι γὰρ ὡς ἀληθῶς ἀτοπώτατον ἐκείνους αὐχεῖν ὡς ἄρα παρεκτὸς *τῆς αὐτῶν διδασκαλίας*, ταῦτα φυλάττειν οὐκ ἦμεν ἱκανοί. » Ἐκ τούτου καθαρῶς ὁρᾶται ὅτι ὑπὸ τῆς ἐγκυκλίου ἐξελέγχεται οὐχὶ ἡ σύμπτωσις τῶν ἑορτῶν, ἀλλ᾽ ἀξιοκατάκριτος καὶ δεισιδαίμων πρόθεσις τοῦ ἕπεσθαι τοῖς Ἰουδαίοις καὶ τοι σφαλλομένοις ἐν τοῖς ὑπολογισμοῖς, ἐξ οὗ προέρχεται ἡ δουλικὴ ὑποχώρησις πρὸς τὴν ἀλαζονείαν αὐτῶν. Εἶναι ἀληθὲς ὅμως ὅτι εἰς διάφορα μέρη ταύτης τῆς ἐγκυκλίου γίνεται λόγος καὶ περὶ τοῦ ὅτι διὰ ταύτης τῆς ῥυθμίσεως, ἥτις φέρει εἰς ἁρμονίαν τοὺς χριστιανοὺς μεθ᾽ ἑαυτῶν, εὑρίσκομεν καὶ τὸ ὠφέλημα τοῦ μὴ ἔχειν τί μετὰ τῶν Ἰουδαίων ἀπὸ κοινοῦ, ἀλλὰ τοῦτο προστίθεται ὡς ἐκ περισσοῦ, ἵνα ἐνισχύσῃ ἁπλῶς τὸ προηγούμενον καὶ οὐδόλως πρὸς οὐσιώδη τινὰ σκοπὸν· γίνεται δὲ ὡς μέσον παρορμήσεως καὶ προτροπῆς καὶ οὐδόλως εἰς τρόπον ἐντολῆς (19). Τοῦτο θέλει εὕρει βεβαίως ὅστις μετ᾽ ἐπιστασίας ἐρευνήσει ταύτην ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς. Τὸ οὖν καθαρὸν ἐξαγόμενον ἐκ ταύτης τῆς ἐγκυκλίου εἶναι ὅ,τι δὲν ἁρμόζει ἡμῖν τὸ νὰ δεσμευώμεθα ἀπὸ τῶν Ἰουδαϊκῶν ἐθισμῶν, εἴτε πρὸς τὸ ἕπεσθαι εἴτε πρὸς τὸ μὴ ἕπεσθαι αὐτοῖς, ἀλλ᾽ ἐν ἐλευθερίᾳ διορίζειν τὸ Πάσχα ἐπὶ τῇ βάσει μόνον τοῦ ἀκριβοῦς ὑπολογισμοῦ, ἐφ᾽ οὗ ἐστηρίχθη ὁ θεσμὸς, ὅστις πρὸς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἀναγορεύεται δι᾽ αὐτῆς.

Καὶ παρατηρητέον διὰ τῆς δεσμεύσεως ταύτης εἰς ποίας συνωθούμεθα συνεπείας. Ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ἀπεφάσιζον καὶ παρεδέχοντο τὸ νέον ἡμερολόγιον· αὕτη δὲ ἡ ὑπόθεσις δὲν εἶναι ὁλοτελῶς φανταστικὴ, καθότι 23 περίπου ἔτη μετὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον καὶ οὗτοι παρεδέχθησαν τὴν γενομένην

(17) Ὁ Β΄. κανὼν τῆς ἐν Τρούλλῳ δὲν παριστᾷ αὐτοὺς ὡς βεβαίως τοιούτους, ἀλλ᾽ ὡς παραδεδεγμένους καὶ κυρωθέντας ὑπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ παραδοθέντας ἡμῖν ὀνόματι τῶν ἁγίων Ἀποστόλων. Ὁ δὲ ἱερὸς Φώτιος ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ Νομοκάνονος αὐτοῦ, ὡς λεγομένους τῶν ἁγίων Ἀποστόλων χαρακτηρίζει, ὑπενείρων καὶ τὸ ὅ,τι «ἀμφιβόλους τινὲς αὐτοὺς διά τινας αἰτίας ἡγήσαντο.»

(18) Εὐσέβ. ἐν βίῳ Κωνσταντ. Δ. § 18. Περὶ δὲ τῆς ἐξηγήσεως τοῦ συμβαίνοντος τῆς διπλῆς ἐν τῷ αὐτῷ ἐνιαυτῷ ἑορτάσεως, ἴδε τὰς αὐτόθι σημειώσεις τοῦ Βαλεσίου ἐν τῇ ἐκδόσει αὐτοῦ τῶν Ἀπάντων τοῦ Εὐσεβίου, Cantabrigriae, ἢ ἐν τῇ μετατυπώσει αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Heinichen Lipsiae 1830 καὶ τοὺς παρ᾽ αὐτῶν ἀναφερομένους ἄλλους συγγραφεῖς.

(19) Περὶ τῆς διαφορᾶς μεταξὺ παραινέσεως καὶ ἐντολῆς ἴδε διάφορα παραδείγματα λίαν εὐστόχως καὶ καλλιεπῶς διελισσόμενα ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Φωτίου ἐν τοῖς Ἀμφιλοχείοις αὐτοῦ.

τῆς ἰσημερίας διαρρύθμισιν (20), ἑπομένως δὲν εἶναι ἀπίθανον καὶ ποτε τοῦτο νὰ γίνῃ· τί δὲ ἤθελεν ἐκ τούτου ἐπακολουθήσει. Αἱρομένης τῆς περιπτώσεως τῆς συνεορτάσεως καὶ μὴ ἐναπολειπομένου ἑτέρου σπουδαίου καὶ σοβαροῦ λόγου πρὸς κώλυσιν τῆς διαρρυθμίσεως, ἠθέλομεν καὶ ἡμεῖς ἀναγκασθῆ ἑκόντες ἀέκοντες νὰ παραιτήσωμεν τὴν ἐλαττωματικὴν ἰσημερίαν καὶ νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν πραγματικήν. Καὶ τοῦτο ἐξ ἀνάγκης, καθότι καὶ οἱ ἐν Νικαίᾳ διορίζοντες, εἰσηγήσει τοῦ Εὐσεβίου Καισαρείας, τὴν 21 τοῦ Μαρτίου ὡς ἡμέραν ἰσημερίας, παρήτησαν τὴν τότε ἐλαττωματικὴν καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν πραγματικήν, ἀπὸ γὰρ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος ἕως τῆς συγκροτήσεως ταύτης τῆς συνόδου παρελθόντων 369 ἐτῶν, τὸ Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον ἔπρεπε τότε κατὰ τρεῖς περίπου ἡμέρας νὰ ὀπισθοδρομῇ. Εἰ δὲ καὶ ἡ σύνοδος δὲν διέταξε τὴν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐπαναγωγὴν, ἀλλ' ἐξ ἑτέρου καὶ δὲν ἀπηγόρευσεν αὐτήν, πᾶν δὲ τὸ ὑπὸ τοῦ νόμου μὴ ἀπαγορευόμενον εὐλόγως εἶναι θεμιτὸν, μάλιστα δὲ ὅταν ὁ νομοθέτης αὐτὸς ἔδοσε τὸ παράδειγμα τοῦ θεμιτοῦ.

Τὸ περὶ ἑορτάσεως τοῦ Πάσχα δὲν εἶναι ζήτημα δογματικὸν, ἀλλὰ καθαρῶς διοικητικόν· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Μέγας Ἀθανάσιος, περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου παροδικῶς ὁμιλῶν, παρατηρεῖ ὅτι περὶ μὲν τῶν κυρίως δογμάτων ἡ σύνοδος ἐξεφράσθη διὰ τοῦ *Πιστεύομεν*, καθότι ἡ τῆς πίστεως διακήρυξις εἶναι ὁμολογία πράγματος προτετελεσμένου καὶ αὐθυπάρκτου, περὶ δὲ τοῦ Πάσχα διὰ τοῦ *Οὕτως ἔδοξε*. Τὸ οὖν «Οὕτως ἔδοξε» δύναται ἡ Ἐκκλησία νὰ εἴπῃ πάντοτε εἰς παρομοίου εἴδους περιστάσεις (21). Ἀλλὰ δὲν ἤθελεν εἶσθαι τῆς ἀτοπίας τὸ ἔσχατον, ἐὰν ἡμεῖς ὡς πρὸς τὸ τοιοῦτον διάβημα ἐξηρτώμεθα ἀπὸ τῆς τῶν Ἰουδαίων διακρίσεως ἐπὶ τῶν ὡρῶν τοῦ ἔτους καὶ καιρῶν; Καὶ τότε δὲν ἥρμοζεν ἡμῖν δεόντως ἡ τῆς συνόδου ἐπίπληξις διὰ στόματος τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου τὴν δυσφορίαν αὐτῆς ἐκφραζομένης καὶ βοώσης, «ἔστι γὰρ ὡς ἀληθῶς ἀτοπώτατον ἐκείνους αὐχεῖν ὡς ἄρα παρεκτὸς τῆς αὐτῶν διδασκαλίας ταῦτα φυλάττειν οὐ ἦμεν ἱκανοί;»

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ποῖον εἶναι τὸ συμπέρασμα ἡμῶν; Ἔρθασεν ἄρα ἡ ὥρα τοῦ νὰ παραιτήσωμεν τὸ Σωσιγενιανὸν ἡμερολόγιον καὶ νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸ Γρηγοριανόν (22); Πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Ἐνεφιλοχωρήσαμεν ὅμως εἰς ταύτας τὰς ἀναπτύξεις διὰ νὰ δείξωμεν, ποῖος πρέπει νὰ ἦναι ὁ ἀληθὴς καὶ κύριος λόγος τῆς ἀποχῆς ἡμῶν· ὅπως τούτῳ καὶ μόνῳ καὶ οὐδενὶ ἑτέρῳ χρῶμενοι, ἐν πάσῃ ἀπαντήσει, μὴ δίδωμεν ἀφορμὴν ἐμπαιγμοῦ τοῖς ὑπεναντίοις ἡμῶν. Οὗτος δὲν δύναται νὰ ἦναι ἄλλος εἰμὴ ὁ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου ὑπ' ὄψιν ληφθεὶς, ὅτε καὶ τὸ πρῶτον, καθ' ὅσον ἐκ τῆς ἱστορίας μανθάνομεν, ἀνεκινήθη αὐτὸ τὸ ζήτημα. Ὅθεν καὶ εἰς αὐτὸν πάλιν ἀναπέμπομεν ἵνα μὴ τὰ αὐτὰ ἐπανειλημμένως γράφωμεν· πρὸς δὲ τούτοις καὶ τὰ ἑπόμενα ἐπιφέρομεν. Ὑπάρχουσι μεταξὺ τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν καὶ λαοὶ, οἵτινες δὲν εἶναι προητοιμασμένοι νὰ δεχθῶσιν ἀσκανδαλίστως τὴν τοιαύτην μεταβολὴν, ὑπάρχουσι καὶ ἕτεροι παρ' οἷς οἱ λαοπλάνοι, ἐκμεταλλευόμενοι τὴν περίστασιν, κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτοῖς, θέλουσι παραστήσει τὸ ἀδιάφορον τοῦτο περιστατικὸν ὡς ὑποταγὴν πρὸς τὸν παπισμόν· ὑπάρχει καὶ δολία πολιτικὴ, ἥτις ἐπιτηδείως τοὺς μὲν συνωθοῦσα πρὸς τὴν ἀλλαγὴν, τοὺς δὲ θαρρύνουσα πρὸς τὴν ἐμμονὴν, θέλει εὕρει νέα μέσα πρὸς ὑπόθαλψιν τῶν διχονοιῶν καὶ προαγωγὴν τῶν καταχθονίων αὐτῆς σκοπῶν. Πρὸς ἀποσόβησιν δὲ τῶν τοιούτων ἐνεργειῶν δὲν ὑπάρχει τανῦν εὐκολία παρ' ἡμῖν, ὅπως ἅπασαι αἱ ὀρθόδοξοι ἐκκλησίαι ἐλθοῦσαι εἰς συνεννόησιν ψηφίσωσιν ἀπὸ συμφώνου τὴν τοιαύτην ἀλλαγήν.

Ἀλλ' ἰδοὺ πηδῶσιν εἰς τὸ μέσον δολοφρονοῦντες τινὲς καὶ προκαλοῦσιν ἡμᾶς ἐν ὀνόματι τῆς ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας εἰς τὴν ἄμεσον μεταβολὴν, ἄλλως καταττάτουσιν ἡμᾶς μεταξὺ τῶν βαρβάρων καὶ φανατικῶν ἀρτύοντες ταῦτα καὶ μετ' ἄλλων ἐπιθέτων τῶν συνήθως ἐνοικούντων ἐν τοῖς στόμασιν αὐτῶν, καὶ ἐναβρύνονται ἐπὶ τούτοις καὶ ἐγκαυχῶνται ὡς ἐπὶ μέγα τι. Γελοιωδέστατα εἶνε τὰ ἐγκαυχήματα αὐτῶν. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἀκρίβεια οὐδὲν κοινὸν συστατικὸν ἔχει μετὰ τῶν διοικητικῶν θεσμῶν. Καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ εἶχε πρὸ πολλοῦ καιροῦ ἀναφανῆ εἰς τῶν ἐπισημοτέρων τῆς ἐπιστήμης φωστήρων, ὁ μέγας Νεύτων, ἀλλὰ οἱ Ἄγγλοι, συνετῶς ποιοῦντες ἀνέβαλον τὴν διαρρύθμισιν τοῦ ἡμερολογίου, ὅπερ διήρκεσε ἐπέκεινα τῶν ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα ἐτῶν, περιμένοντες ἁρμοδιώτερον καιρόν. Διότι ἄλλως εἰσάγονται αἱ μεταβολαὶ εἰς τὰ ἐλεύθερα κράτη καὶ ἄλλως εἰς τὰ δεσποτικὰ, ἐπί τε τῶν ἐγκοσμίων καὶ ἐπὶ τῶν πνευματικῶν πολιτειῶν. Ἐν ἐκείνοις μὲν ἡ δημοσία γνώμη πρέπει πρότερον νὰ πεισθῇ, ἐν τούτοις δὲ ἀνάγκη δουλικῶς νὰ ὑποκύψῃ τὸν τράχηλον αὐτῆς.

(20) L'art de vérifier les dates ὡς ἄνωθεν.

(21) «Ἀλλὰ περὶ μὲν τοῦ Πάσχα, ἔδοξε τὰ ὑποτεταγμένα (ἔγραψαν οἱ ἐν Νικαίᾳ) τότε γὰρ ἔδοξε πάντας πείθεσθαι, περὶ δὲ τῆς πίστεως οὐκ (ἔγραψαν) ἔδοξε, ἀλλὰ οὕτως πιστεύει ἡ Καθολικὴ ἐκκλησία.» Ἀγ. Ἀθαναs. Περὶ τῶν ἐν Ἀρειμινίῳ . . . . . συνόδων. Ἅπαν τὸ κεφ. 2. ὅπου καὶ τοῦτο τὸ χωρίον.

(22) Δυνάμεθα τοῦτο ν' ἀποκαλῶμεν οὕτως Γρηγοραϊκόν, καθότι ἡ πρωτοβουλία καὶ ἡ ὁδηγία τῆς διαρρυθμίσεως ἀνήκει τῷ βυζαντινῷ ἐκείνῳ Νικηφόρῳ τῷ Γρηγορᾷ, ὡς ἤδη ἐδείξαμεν ἐν τοῖς προηγουμένοις καὶ οὐχὶ τῷ Γρηγορίῳ πάπῃ Ῥώμης, ἀφ' οὗ οἱ δυτικοὶ καλοῦσιν αὐτὸ Γρηγοριανόν. Καὶ περὶ τοῦ Σωσιγενείου ὡσαύτως, καθὼς περὶ τῶν ἀγαλμάτων καὶ εἰκόνων λέγομεν τοῦ Φειδίου ἢ Ῥαφαήλου ἀπὸ τῶν ἐργασαμένων καὶ οὐχὶ ἀπὸ τῶν ἐντειλαμένων αὐτά.

Ἀλλ' οἱ τοσοῦτον τῆς ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας κηδόμενοι ἔπρεπε νὰ στοχασθῶσιν, ὅτι καὶ ἡ ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως χρονολογία περιέχει λίαν σημαντικὸν λάθος ταττομένης τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως ἕως τέσσαρα ἢ πέντε ἔτη πρὸ τῆς ἀληθοῦς συμβάσεως, οὐδεὶς ὅμως ἐφαντάσθη ἢ φαντάζεται τὴν διαρρύθμισιν αὐτῆς (23). Καὶ πόθεν τοῦτο; Ἡ Ἐκκλησία, ἀνατολική τε καὶ δυτική, ἀπ' ἀρχῆς μετεχειρίζετο ὡς χρονολογικὸν μέτρον τὴν ἀπὸ Κοσμογονίας ἐποχὴν κατὰ τὸ κείμενον τῶν Ἑβδομήκοντα, ὅπερ πολὺ δὲν παραλλάττει τοῦ ἑβραϊκοῦ τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς. Ἀλλ' ἐν Ῥώμῃ κατὰ τὸν Γ'. αἰῶνα Διονύσιος ὁ καλούμενος μικρὸς, ἐν ταῖς χρονολογίαις αὐτοῦ μεταχειρισθεὶς τὴν ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως ἐποχὴν, ἔδοσε πρώτην ἀφορμὴν εἰς τὴν συνήθειαν αὐτήν. Τοῦ χρόνου προϊόντος αὕτη ἐπεκράτησε καθ' ὅλην τὴν Δύσιν, ἐν δὲ τοῖς ἐσχάτοις καιροῖς κατὰ μικρὸν ἀνεπαισθήτως εἰσέρρησε καὶ παρ' ἡμῖν. Ἀλλ' ὅτε Διονύσιος ὁ μικρὸς κατήρχετο τῆς τοιαύτης συνηθείας, ἡ ἐπιστήμη ἅπασα εὑρίσκετο συγκεντρωμένη ἐν ταῖς Ἀνατολαῖς, καὶ οὐχὶ μόνον τότε ἀλλὰ καὶ μέχρι τῶν μεταγενεστέρων μικρόν τι πρὸ τῆς ἁλώσεως τοῦ Βυζαντίου ἐποχῶν· διὰ τοῦτο ἡ καινοτομία αὕτη ὑπελογίσθη εἰς τρόπον τοσοῦτον σφαλερὸν, ὥστε καὶ νὰ συμβῇ ἡ σημαντικὴ διαφορὰ τῶν 4 ἢ 5 ὡς εἴπομεν ἐτῶν. Τίς δὲ δύναται ν' ἀμφιβάλλῃ, ὅτι ἐὰν τὸ ἔθιμον τοῦτο ἐλάμβανε τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἐν Βυζαντίῳ, ἤθελεν εἶσθαι καὶ βεβαίως ἐλεύθερον ἐλαττώματος παντός; Ἀφ' οὗ λοιπὸν ἡ ἐπιστημονικὴ ἀκρίβεια παραβλέπεται ἐπὶ τούτου τοῦ ἀντικειμένου εἰς τοιοῦτον σημαντικὸν βαθμὸν, τί παράδοξον ἐὰν ἐπὶ τοῦ ἑτέρου ἡ διαρρύθμισις ἀναβάλλεται εἰς ἀόριστον καιρόν. Τῆς ὥρας ὅμως ἐκείνης ἐπελθούσης οὐδὲν ἕτερον ἔχομεν νὰ πράξωμεν εἰμὴ νὰ εἴπωμεν τὸ τοῦ λογίου «Λαμβάνω τὸ ἐμὸν ὅπου τὸ εὕρω», συμπληροῦντες ὅμως τοῦτο εἰς τὸ ἐντελὲς «καὶ ὅταν εὐαρεστηθῶ.» (24)

Εἰς πᾶσαν οὖν ἄωρον ἀπόπειραν μεταξὺ τῶν εἴτε νόμῳ εἴτε ἔργῳ αὐτοκεφάλων ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν πρὸς εἰσαγωγὴν τοῦ *Γρηγοραϊκοῦ* ἡμερολογίου, οὐδὲν ἕτερον βλέπομεν, εἰμὴ παιδαριώδη φιλοτιμίαν τῶν τὰ πολιτικὰ διεπουσῶν ἀρχῶν, ἵνα φανῶσιν, ὅτι διὰ τούτου δῆθεν προβαίνουσιν εἰς τὸν πολιτισμὸν, πράγματι ὅμως καθισταμένων εὐτελῶν ὀργάνων πρὸς διχοστασίαν τῶν ἀνατολικῶν ἐκκλησιῶν. Εἴδομεν, ὡς ἀνωτέρω ἐρρέθη, τοὺς Προτεστάντας τῆς ἄνω Γερμανίας, οἵτινες καθ' ἅπαντας τοὺς κλάδους τῶν ἐπιστημῶν καὶ μαθήσεων ὑπερτεροῦσι τοὺς κατοίκους τῆς μεσημβρινῆς, καίτοι εὑρίσκοντας ἄλλον ὑπολογισμὸν ὀρθότερον πρὸς διαρρύθμισιν τοῦ ἡμερολογίου, νὰ ὑπενδίδωσιν ὅμως χάριν τῆς ἐθνικῆς καὶ τῆς χριστιανικῆς ἁρμονίας πρὸς τοὺς τελευταίους αὐτούς. Ἰδοὺ διὰ τίνος περιαγωγῆς προάγεται ὁ ἀληθὴς πολιτισμός;

Περαίνοντες τὴν παροῦσαν ὁμιλίαν κρίνομεν εὔλογον ἐν συνόψει πρὸς τοὺς ἀνατολικοὺς λαοὺς νὰ ὑπενθυμίσωμεν ὅτι, ὡς ἐν τοῖς τελευταίοις ἐλέγομεν, ἂν τὸ *Πότε* τῆς τοῦ Πάσχα ἑορτάσεως ἐν τοῖς ὅροις καθ' οἷς τίθεται, δηλαδὴ καθόσον ἀφορᾷ τὴν Ἰσημερίαν, δὲν εἶνε ζήτημα κυρίως ἐκκλησιαστικὸν, καθὸ οὐσιωδῶς ἐπιστημονικὸν ἀπ' ἐναντίας, τὸ τῆς Συνεορτάσεως ἐγγίζον τὴν χριστιανικὴν συνείδησιν εἶνε λίαν καίριον καὶ σημαντικόν. Ἡ ἐν Νικαίᾳ Α'. οἰκουμενικὴ σύνοδος· συνεκλήθη μὲν πρὸς ἐκδίκασιν τοῦ Ἀρειανισμοῦ, ἀλλὰ συνάμα καὶ πρὸς ἐπίσημον διορισμὸν τῆς τοῦ Πάσχα ἑορτῆς, ἵνα διὰ τούτου παύσωσιν αἱ διαφωνίαι καὶ τὰ ἐκ τούτων ἀτοπήματα μεταξὺ ὁμοδοξούντων χριστιανῶν. Τοῦτο ἐξάγεται ἐναργέστατα ἀπὸ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐγκυκλίου. «Τί γὰρ ἡμῖν κάλλιον, λέγει αὕτη πρὸς τὰς ἁπαν-» ταχοῦ ἁγίας ἐκκλησίας καὶ τοὺς ὁσίους ἐπισκό-» πους αὐτῶν, τί δὲ σεμνότερον ὑπάρξαι δυνήσε-» ται, τοῦ τὴν ἑορτὴν ταύτην παρ' ἧς τὰς τῆς ἀθα-» νασίας εἰλήφαμεν ἐλπίδας, μιᾷ τάξει καὶ φανερῷ» λόγῳ παρὰ πᾶσιν ἀδιαπτώτως φυλάττεσθαι; . . » Πρὸς τούτοις κακεῖνο πάρεστι συνορᾷν, ὡς ἐν τη-» λικούτῳ πράγματι καὶ τοιαύτῃ θρησκείας ἑορτῇ» διαφωνίαν ὑπάρχειν ἐστὶν ἀθέμιτον. Μίαν γὰρ» ἑορτὴν, τὴν τῆς ἡμετέρας ἐλευθερίας ἡμέραν, του-» τέστι τὴν τοῦ ἁγιωτάτου πάθους ὁ ἡμέτερος» παρέδωκε σωτὴρ, καὶ μίαν εἶναι τὴν καθολικὴν» αὐτοῦ ἐκκλησίαν βεβούληται, ἧς εἰ καὶ τὰ μάλι-

(23) H. Wallon De la croyance due à l' Evangile, l. 2. ch. 4 καὶ G. D'Eichtal, Les Evangiles, v. I. Annexe I. Ὁ δὲ Βαρώνιος ἐν τοῖς Χρονικοῖς αὐτοῦ προσπαθῶν νὰ ὑποκρύψῃ τὸ τοιοῦτον λάθος, καὶ οὐχὶ ἐξ ἀπροσεξίας, ὡς θέλει ὁ ἀββᾶς Φλωρῆς, περιπίπτει εἰς πλῆθος χρονολογικῶν ἁμαρτημάτων· ἴδε Fleury, Hist. Eccles. Preface § 8. — Animadversiones Andreae Mangendei in Anales Baron. 25 — Lucubrationes Causobonis in Analcs Baronii p. 33. Ἀμφότερα Lugduni Batavorum 1779.

(24) Ὁ Κόμης Δ. Τολστόης ἔν τινι ἀξιολόγῳ αὐτοῦ συγγράμματι ἀναφέρει ὅτι ὅτε ὁ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας Στέφανος Βαθόρης εἰσήγαγε τὸ νέον Χρονολόγιον παρὰ Λατίνοις ἐν Λιθουριανίᾳ δὲν ἐξέτεινε τὴν ἐφαρμογὴν αὐτοῦ καὶ παρὰ τοῖς Ὀρθοδόξοις εἰμὴ ἀφοῦ πρῶτον ἐπέτυχε τῆς συνανέσεως τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, τῷ 1587 ἀλλὰ δὲν ἐξακριβοῦ πόθεν ἀρύεται ταύτην τὴν πληροφορίαν. Le Catholicisme romain en Russie, par le Comte Dmitri Tolstoï. t. I. p. 195.

» στα εἰς πολλοὺς καὶ διαφόρους τόπους τὰ μέρη » διῄρηται, ἀλλ' ὅμως ἑνὶ πνεύματι τουτέστι τῷ » θείῳ βουλήματι θάλπεται. Λογισάσθω δ' ἡ τῆς » ὑμετέρας ὁσιότητος ἀγχίνοια ὅπως ἐστὶ δεινόν τε » καὶ ἀπρεπὲς κατὰ τὰς αὐτὰς ἡμέρας ἑτέρους μὲν » ταῖς νηστείαις σχολάζειν, ἑτέρους δὲ συμπόσια » συντελεῖν, καὶ μετὰ τὰς τοῦ πάσχα ἡμέρας, ἄλ- » λους μὲν ἐν ἑορταῖς καὶ ἀνέσεσιν ἐξετάζεσθαι, ἄλ- » λους δὲ ταῖς ὡρισμέναις ἐκδιδόσθαι νηστείαις. Διὰ » τοῦτο γοῦν τῆς προσηκούσης ἐπανορθώσεως τυ- » χεῖν, ὡς πρὸς *μίαν* διατύπωσιν ἄγεσθαι τοῦτο ἡ » θεία πρόνοια βούλεται, ὡς ἔγωγ' ἅπαντας ἡγοῦ- » μαι συνορᾷν. » Ἡ ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρα ἑορτασις τοῦ ἁγίου Πάσχα εἶνε ὁ σκοπὸς τοῦ θεσπίσματος, τῆς πρώτης Συντακτικῆς τοῦ χριστιανισμοῦ συνελεύσεως, ὁ δὲ αὐθεντικὸς ὁρισμὸς τῆς ἡμέρας ταύτης εἶνε τὸ μέσον δι' οὗ φθάνομεν πρὸς τὸν σκοπόν. Ἀλλὰ ποῦ ποτὲ, ἐρωτῶμεν πάντα ἔμφρονα, ποῦ ποτὲ ἠκούσθη ὅτι χάριν τοῦ μέσου περιφρονεῖται ὁ σκοπός; Ἢ μήπως ὑπὸ τὸ σχῆμα τῆς παραλογίας δὲν ὑποκρύπτωνται τάσεις ἄφρονος αὐτομολίας;

Ταῦτα ἐγράφησαν πρὸς σύστασιν τῆς συμπνοίας καὶ ἁρμονίας μεταξὺ τῶν ἀνατολικῶν ἐκκλησιῶν. Αὗται μέχρι τῆς νῦν, κἄν τε ἐν σαθροῖς ἐνίοτε ἢ ποταποῖς σκεύεσιν, αὗται ὅμως ἐτήρησαν τὴν ἀληθῆ ἰδέαν τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τὴν καθαρὰν ἔννοιαν τοῦ καθολικισμοῦ. Εἰς ταύτην ἤδη πλησιάζει νὰ προσέλθῃ καὶ ἡ ἑσπερία Εὐρώπη, ὡς πάντα τὰ συμβαίνοντα καὶ πᾶσαι αἱ ἐκ τούτων προαισθήσεις τοῦτο προαγγέλλουσι πασιφανῶς. Καταπίπτει τὸ σκότιον καὶ ἀποτρόπαιον γέννημα τῶν βαρβαρικῶν ἐποχῶν. Ἡμεῖς δὲ οἱ παντὸς ἔθνους καὶ φυλῆς ἀνατολικοὶ ἀφοῦ παρ' αὐτοῦ ἢ καὶ ἐξ αὐτοῦ, τοσαῦτα τοσούτους ἀγῶνας, τὸ μέγα μαρτύριον καὶ πολέμους καὶ εἰσβολὰς καὶ ἐρημώσεις καὶ καταδουλώσεις καὶ διωγμοὺς καὶ σφαγὰς καὶ τὰ πάνδεινα πάντα, καρτερικῶς μέχρι τοῦδε ὑπεμείναμεν, ἡμεῖς ἐν τῇ ὥρα ταύτῃ νὰ λειποτακτήσωμεν!! Ἰδοὺ, τώρα ἐν τοῖς ἐσχάτοις ὁ ἡγεμὼν τοῦ σκότους βεβηλῶν τὰ ἱερὰ διὰ τῶν ἀσεβῶν καὶ μιγνύων τὰς ἀληθείας μετὰ τοῦ ψεύδους, ἐξέδοτο τὸ ὁριστικὸν πρόγραμμα τῆς ἐπάρσεως αὐτοῦ. Ἀναγκαῖον ἦτο καὶ τοῦτο, ἴσως ἐκ θείας προνοίας, ἵνα καὶ εἰς τὰς μᾶλλον πεπωρωμένας διανοίας καταφανὲς γένηται τὸ αἶσχος τῆς παλαιᾶς ἀποστασίας αὐτοῦ. Ἀλλ' οὕτω πληρωθέντος τοῦ δεινοῦ, ἰδοὺ ἡ χριστιανικὴ συνείδησις πανταχοῦ ἐγείρεται καὶ δυσφορεῖ κατὰ τῆς ὕβρεως καὶ προσδέχεται καὶ εὐαγγελίζεται τὴν ὥραν τῆς καταπτώσεως αὐτοῦ. Προσήγγικεν ἤδη αὕτη. Στῶμεν καλῶς.

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΛΑΜΠΡΥΛΛΟΣ.

ΑΙ ΔΥΟ ΕΞΑΔΕΛΦΑΙ.

ΔΙΗΓΗΜΑ ΝΑΥΤΙΚΟΝ

ὑπὸ

G. DE LA LANDELLE.

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ).

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 361.).

Β'.

Ὁ ἰατρὸς Ἐστουρζὼ, ἀνὴρ μικρόσωμος, ῥοδοκόκκινος καὶ εὔθυμος, γαστρονόμος καὶ φίλος τῆς εὐζωΐας, φημίζεται ὁ κάλλιστος τῶν συναδέλφων, ὁ ὑποχρεωτικώτατος τῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ χαρὰ τῶν ἐπιτελείων ὧν ἀποτελεῖ μέρος. Οἱ ἀξιωματικοὶ εἶναι εὐτυχεῖς ἔχοντες αὐτὸν συνδαιτυμόνα. Ἅμα μετεωρισθέντος τοῦ πλοίου, ἀνοίγει ἀνεξάντλητον σάκκον ἀνεκδότων καὶ διηγημάτων μᾶλλον ἢ ἧττον σκανδαλωδῶν, ἀλατίζων αὐτὰ διὰ σχολίων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἥκιστα εὐμενῶν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐφάνη χρήσιμος πρὸς πάντας, οὐδένα ἔχει ἐχθρόν· εἶναι ὅμως ἀληθὲς ὅτι καὶ οὐδένα στενὸν ἔχει φίλον. Ἡ φλυαρία του ἐγένετο πολλάκις αὐτῷ παραίτιος δυσαρέστων περιπλοκῶν, τὰς ὁποίας πρῶτος αὐτὸς μετέτρεψεν εἰς γελοίας. Ὅπως δ' εἶναι ἀδύνατον νὰ μεταβάλῃ τις τὴν φύσιν, οὕτως ἀδύνατον εἶναι καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἰατρὸν Ἐστουρζὼ τοῦ νὰ ὁμιλήσῃ καὶ διηγηθῇ τι ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν.

Ἀπαλλάττομεν τὸν ἀναγνώστην τῆς μακρᾶς καὶ κωμικῆς ἱστορίας ἧς ἐδωρήσατο, καθ' ὁδὸν, τὴν πρώτην ἔκδοσιν εἰς τὸν Μονταιγλὼν καὶ τὸν Ἐρνέστον Πορταντὶκ, οἵτινες, βεβυθισμένοι ἀμφότεροι εἰς σκέψεις, οὐδὲ λέξιν ἤκουσαν.

« Ὡραιότατον! λαμπρότατον! κωμικώτατον! εἶπε τελειόνων τὴν διήγησιν.

— Ὦ! ναὶ, τῷ ὄντι, » ἐψιθύρισαν οἱ δύο σύντροφοι ἐμβαίνοντες ταυτοχρόνως εἰς τὴν τελευταίαν λέμβον *τῆς Δάφνης*.

Ἐν τούτοις ἡ ἀνεξάντλητος εὐθυμία τοῦ ἰατροῦ δὲν κατηυνάσθη.

Πολλοὶ ἀξιωματικοὶ καὶ δόκιμοι τοῦ δρόμωνος ἐπλήρουν τὸν θάλαμον τῆς λέμβου· ὁ μὲν εἶχε καταλίπει ἀδελφὴν ἐκπνέουσαν, ὁ δὲ πατέρα ὀγδοηκοντούτη· πάντες δ' ἦσαν συγκεκινημένοι ἐκ τῶν τελευταίων ἀποχαιρετισμῶν· μόνος ὁ ἰατρὸς Ἐστουρζὼ ἐδημηγόρει καὶ ἐγέλα.

Παρὰ τὸν φροντιστὴν ἐκάθητο ὁ πυράρχης τοῦ δρόμωνος, ἔχων φυσιογνωμίαν ἀνδρικὴν, ἡλιόκαυστον, φέρουσαν ἴχνη εὐλογίας καὶ πληγῶν καὶ κυανᾶ στίγματα πυρίτιδος. Ὁ Μαστρο-Ματθαῖος, ὡς ὠνομάζετο, εἶχεν ἀξιωθῆ, ἕνεκα τῆς ἀσχημίας του, τοῦ ἐπιθέτου *Εὐμορφοκιὸς*, διὰ τὸ ὁποῖον ἦτο τοσούτῳ μᾶλλον ὑπερήφανος, καθ' ὅσον εἶχεν ἀπολέσει ἕνα ὀφθαλμὸν ἐν Ἀφρικῇ, εἰς τὴν αὐτὴν μάχην τοῦ Βουγὺ, καθ' ἣν ὁ Μονταιγλὼν εἶχε κερδήσει τὸ παράσημον. Ἠγάπα τοὺς ἀστεϊσμοὺς, ἀλλὰ κατὰ τὰς ὥρας.

« Μὰ τὴν ψυχήν μου, εἶπεν ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν φροντιστὴν, φαίνεται ὅτι ὁ ἰατρὸς δὲν ἔχει οὔτε γυναῖκα οὔτε παιδία· ἐδιάλεξε τὴν ὥραν νὰ φλυαρήσῃ! Δὲν τὸν ἐμποδίζει κανεὶς νὰ γελᾷ· ὅμως ἂς γελᾷ μόνος του. Ἐγὼ δὲν ἀφῆκα εἰς τὸ Βρὲστ εἰμὴ μίαν οἰκοκυρὰ κουτσοδόντα· καὶ ὅμως καὶ χωρὶς νὰ θέλω συλλογίζομαι ὅτι ἴσως μ' ἐκέρασε σήμερον διὰ τελευταίαν φοράν. »

Ὁ Ἐρνέστος ἐνέκρινε τὰ λεχθέντα διὰ νεύματος, ὁ δὲ Μαστρο-Ματθαῖος ἔστρεψε τὸ βλέμμα πρὸς τὸν Μονταιγλὼν ὅστις, ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς νεύοντας, ἐῤῥέμβαζεν. Ὁ ἀγαθὸς πυράρχης ἐμάντευσε μὲν τὰς προφανεῖς μερίμνας τοῦ ἀξιωματικοῦ, δὲν ἐνόμισεν ὅμως πρέπον νὰ διακόψῃ καὶ πάλιν τὴν συλλογὴν τοῦ φροντιστοῦ. Δύο ἢ τρεῖς νέοι δόκιμοι ἤκουον μόνοι τὸν πολύλογον ἰατρόν· τὰ δὲ μειδιάματα αὐτῶν ἐξήρκουν ὅπως ἐνθαῤῥύνωσι τὴν ἀθυροστομίαν αὐτοῦ. Τέλος ἡ λέμβος ἔφθασε μέχρι *τῆς Δάφνης*· τὸ πλήρωμα ἦτο ἤδη εἰς τάξιν ἀπάρσεως, ἡ δὲ λέμβος ἀποσκευασθεῖσα ἀνεκρεμάσθη.

Ἐν τούτοις ὁ Κ. καὶ ἡ κυρία Γραιγκοὺρ ἀνεκοίνωσαν ἀμοιβαίως ἀλλήλοις τὰς εἰς γάμον αἰτήσεις τοῦ Ἐρνέστου καὶ τοῦ Μονταιγλών· μόλις δ' εἶχον ἀρχίσει τὴν περὶ αὐτῶν ὁμιλίαν καὶ ἤχησεν ὁ ἀθροιστήριος πυροβολισμός.

« Ἔσφαλες, φιλτάτη μου, προχωρήσασα τόσον πολὺ, εἶπεν ὁ πλοίαρχος· μόλις γνωρίζομεν αὐτὸν τὸν νέον, ἐν ᾧ ὁ Ἐρνέστος εἶναι φίλος καὶ μὲ ἀρέσκει διὰ πολλοὺς λόγους.

— Διὰ τί, ἀφ' οὗ εἶχες τόσον θετικοὺς σκοποὺς, δὲν μὲ τοὺς ἔλεγες προτήτερα; μήπως ἠδυνάμην νὰ προΐδω τὰς ἐπιθυμίας τοῦ Κ. Μονταιγλὼν ἢ νὰ μαντεύσω τὰς ἰδικάς σου; ἔπρεπε λοιπὸν νὰ ἀπωθήσω ἀμέσως γαμβρὸν τόσον ἀξιόλογον; . . . Ἔχει δέκα χιλιάδας φράγκα εἰσόδημα, εἶναι ὑποπλοίαρχος, ἔχει προστάτας καὶ παράσημον, εἶναι ἀπὸ καλὴν οἰκογένειαν· ἐν τούτοις πρέπει νὰ τὸν γράψω, τὸ ὑπεσχέθην. Ἀποφάσισε λοιπόν.

— Ῥίψε ὅλον τὸ σφάλμα ἐπάνω μου, χωρὶς ὅμως νὰ ἀπαντήσῃς ὁριστικῶς· ἂς κερδήσωμεν καιρόν. Γράφω καὶ ἐγὼ εἰς τὸν Ἐρνέστον ὅτι ἔχεις ἄλλα σχέδια, ὅτι ἡ Ἀδριάνα εἶναι πολὺ νέα, κτλ . . .

— Εἶναι ὁ μόνος τρόπος νὰ χαλάσωμεν τὸ πᾶν· καλλίτερον νὰ ἐκλέξωμεν μεταξὺ τῶν δύο, ἢ μᾶλλον ἂς ἐρωτήσωμεν τὴν κόρην μας.

— Καὶ ὁ καιρός! ὁ καιρός! ἂς κάμωμεν ὅ,τι εἶναι συντομώτερον· ἡ *Δάφνη* θ' ἀναχωρήσῃ. Γράψε ἀφ' οὗ ὑπεσχέθης· ἀργότερα συμβουλευόμεθα τὴν Ἀδριάναν, μὲ τὰς ἀναγκαίας προφυλάξεις. »

Μετὰ τὸν διάλογον τοῦτον, ὁ μὲν Κ. Γραιγκοὺρ εἰσῆλθεν εἰς τὸ γραφεῖον, ἡ δὲ κυρία εἰς τὸν θάλαμον αὐτῆς· μετ' ὀλίγον δὲ ἔδωκεν ἕκαστος αὐτῶν ἐπιστολὴν εἰς τὸν Ἰωσὴφ, τὸν ὑπηρέτην τῆς οἰκογενείας, λαβόντα προσταγὴν ὅπως κομίσῃ αὐτὰς ἐν τάχει εἰς τὸ πλοῖον καὶ ἐγχειρίσῃ αὐτοῖς τοῖς κυρίοις Μονταιγλὼν καὶ Πορταντίκ· ὁ Ἰωσὴφ ἀπῆλθεν, ἐνοικίασε λέμβον εἰπὼν τῷ λεμβάρχῳ νὰ σπεύσῃ πρὸς *τὴν Δάφνην*, ἧς τὰ ἱστία ἐκρέμαντο ἤδη ὑπὸ τὰς κεραίας· δὲν ἀπεῖχε δ' ἢ μικρὸν αὐτῆς ὅτε αἴφνης ἀπῆρε παρεῶσα τὸ ναύδετον (1), πλησίστιος δὲ καὶ οὐριοδρομοῦσα ἔπλεε πρὸς τὴν ἔξοδον τοῦ λιμένος.

« Ἐμπρός! γρήγορα, » ἀνέκραξεν ὁ ὑπηρέτης σείων τὰς ἐπιστολάς.

Ἀλλ' οἱ κωπηλάται ἀφῆκαν τὰς κώπας καγχάζοντες.

« Δὲν μᾶς λὲς, γέρω, νομίζεις πῶς ἡ βάρκα μας ἔχει πτερὰ γιὰ νὰ φθάσῃ ἕνα καράβι ποῦ ἁρμενίζει πρύμα;

— Μὴ γὰρ εἶσαι ὑπουργὸς τῶν ναυτικῶν καὶ φαντάζεσαι πῶς ἕνα βασιλικὸ καράβι θὰ σταθῇ *ἀλακάπα* (2) γι' αὐτὰ τὰ παληόχαρτα; »

Καὶ ὁ Ἰωσὴφ ὅλως δύσελπις ἐλθὼν εἰς τὴν ἀκτωρίδα, ἐξέθηκε τὸ συμβὰν πρὸς τὸν ἀξιωματικὸν τῆς ὑπηρεσίας.

« Εὐκόλως διορθόνεται τὸ πρᾶγμα, εἶπεν ὁ ἀξιωματικὸς, δός με τὰ γράμματα. Ἡ ἡμιολία *Ἀμέθυστος* ἀναχωρεῖ ἴσως αὔριον εἰς τὸ Φορ-Ῥουαγιάλ. Εἷς τῶν ἀξιωματικῶν ἀνεδέχθη τὰς παραγγελίας ἡμῶν· τὸν δίδω καὶ τὰ γράμματα. »

Ὁ πιστὸς ὑπηρέτης ἐνόμισεν ὅτι ἔκαμε μέγα κατόρθωμα δεχόμενος τὴν πρότασιν, καὶ ὑπέστρεψεν ὅπως δώσῃ τοῖς κυρίοις αὐτοῦ λόγον τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐξετέλεσε τὴν ἀποστολήν. Ἀλλ' ὁ Κ. Γραιγκοὺρ ἐπέπληξεν αὐτὸν αὐστηρῶς, διότι ἐχρεώστει ἢ νὰ δώσῃ ἐπὶ χεῖρας τὰς ἐπιστολὰς ἢ νὰ κρατήσῃ αὐτάς. Τὸ ἐσπευσμένον ἤθελε δικαιολογήσει τοὺς γράψαντας ὅτι δὲν ἀπήντησαν θετικῶς· τοὐναντίον οὐδεμίαν εἶχον σημασίαν αἱ ἐπιστολαὶ ἐπιδιδόμεναι ἐξ ἑβδομάδας ἢ δύο μῆνας βραδύτερον. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἦτο πλέον καιρὸς ὅπως ἐπαναλάβωσιν αὐτὰς, διότι εἶχε νυκτώσει, τὴν πρωΐαν τῆς ἐπαύριον ὁ Ἰωσὴφ ἐπορεύθη καὶ πάλιν πρὸς τὴν ἀκτωρίδα· αἱ ἐπιστολαὶ ὅμως ἦσαν ἐν τῷ κιβωτίῳ τοῦ μέλλοντος

---

(1) Μεταχειριζόμεθα τοὺς ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν πολεμικῶν πλοίων ἐν χρήσει ὅρους (Σημ. Μεταφρ.)

(2) Θὰ ἀνακωχεύσῃ.

ν' ἀπέλθῃ ἀξιωματικοῦ, ὅστις ἦτο εἰς τὴν ξηράν· περὶ μεσημβρίαν ὁ ὑπηρέτης ὑπῆγεν ἐκ νέου, ἀλλ' ὁ ἀξιωματικὸς τῆς ὑπηρεσίας εἶχεν ἀντικατασταθῆ, καὶ ὁ διαδεξάμενος αὐτὸν δὲν ἐγνώριζε περὶ τίνος ἐπρόκειτο. Αὐτὸς ὁ Κ. Γραιγκοὺρ, ὅστις ἐρωτήσας τὴν Ἀδριάναν ἔγραψε μετ' ὀλιγωτέρας σπουδῆς, μετέβη εἰς ἀναζήτησιν τῶν ἐπιστολῶν· ἀλλ' ἡ ἡμιολία εἶχεν ἤδη ἐκπλεύσει.

Ὁ Ἐρνέστος λοιπὸν καὶ ὁ Μονταιγλὼν ἀπῆλθον ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν τῶν εὐνοϊκῶν ἀπαντήσεων τοῦ Κ. καὶ τῆς κυρίας Γραιγκοὺρ, οὐδόλως ὑποπτεύοντες τὰς ἀμοιβαίας αὐτῶν διαθέσεις, καὶ ἀποφασισμένοι ἀμφότεροι ὅπως, ἅμα ἀφικόμενοι εἰς Φορ-Ρουαγιὰλ, παρουσιασθῶσι εἰς τὸν Κ. Δεγαλέ.

Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ διάπλου οὐδὲν ἄξιον λόγου συνέβη· τὸ ἐπιτελεῖον, ἀνανεωθὲν ἐσχάτως σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου, εὑρίσκετο εἰς τὴν πρώτην ἐκείνην περίοδον τοῦ ἀπὸ κοινοῦ βίου, καθ' ἣν βασιλεύει εὐγένεια ἀρκούντως ψυχρὰ, ἕκαστος δὲ παρατηρεῖ καὶ ἐτάζει τὸν ἄλλον φερόμενος αὐτὸς μετὰ πολλῆς ἐπιφυλάξεως. Μόνος ὁ ἰατρὸς Ἐστουρζὼ περιερρόνει τὰς διπλωματικὰς αὐτὰς περισκέψεις τὰς καθιστώσας τὸν ἀξιωματικὸν τοῦ ναυτικοῦ ἥκιστα κοινωνικὸν, ἂν καὶ αἱ κωμῳδίαι διατείνονται τὸ ἐναντίον. Μεταξὺ τῶν κατὰ πρῶτον πρὸς ἀλλήλους σχετιζομένων ἀξιωματικῶν, μόνος ὁ εὔθυμος ἰατρὸς διετήρει τὴν συνήθη αὐτῷ οἰκειότητα· αἱ ἀστειότητες αὐτοῦ ἐκίνουν συχνάκις εἰς γέλωτα τοὺς ὁμοτραπέζους καὶ τὰ ἀνέκδοτά του παρεῖχον ὕλην θορυβωδῶν διαλόγων. Ἤδη ἡ ψυχρότης εἶχε κατὰ τὸ ἥμισυ διαλυθῆ καὶ ἕκαστος εἶχε γνωρίσει ὁπωσοῦν τὸν χαρακτῆρα τῶν συναδέλφων αὐτοῦ, ὅτε, ὀκτὼ ἢ δέκα ἡμέρας μετὰ τὸν ἔκπλουν ὁ δρόμων ὑπέστη τὴν πρώτην τρικυμίαν. Ὁ πνέων βορρᾶς διήγειρε γιγάντεια κύματα προσβάλλοντα ἀλληλοδιαδόχως τὴν πρύμνην τοῦ πλοίου· τὰ ἱστία ἐπτύχθησαν μετ' ἄλλελα, διετηρήθησαν δὲ μόνον τὸ ἀκάτιον καὶ ὁ δόλων σειρόδετα· τὸ διατοίχημα ἦτο σφοδρὸν καὶ τὸ πρόνευμα δυσάρεστον, ἀλλὰ τὸ γεῦμα ἦτο ἀξιόλογον. Ὁ ἐπὶ τῆς καλοφαγίας — ἐννοεῖται δ' ὅτι ὁ γαστρονόμος ἰατρὸς Ἐστουρζὼ εἶχεν ὀνομασθῆ παμψηφεὶ εἰς τὸ σημαντικὸν τοῦτο ὑπούργημα, — ἐξέφραζε τὴν χαράν του διὰ τὸν ἐπικρατοῦντα καιρόν.

« Κύριοι, ἔλεγε, σημειώσατε ὅτι τὸ εὐλογημένον αὐτὸ φύσημα τοῦ βορρᾶ θὰ μᾶς κάμῃ νὰ ξεφαντώσωμεν καθ' ὅλον τὸν διάπλουν. Ἂν εἴχομεν ἐπιβάτην τὸν συμπαθέστερον τῶν φιλοσόφων, τὸν φίλτατόν μου Ἐπίκουρον . . .

— Ὤ! ἰατρὲ, μὴ μᾶς ὁμιλῆς περὶ Ἐπικούρου.

— Ὁ Ἐπίκουρος, λέγω, ἤθελεν εὐλογήσει τὸν καλὸν αὐτὸν ἄνεμον, ὅστις δὲν ἀναγκάζει νὰ οἰκονομοῦν τὰ τρόφιμα. Ἐν ὅσῳ ὁ μάγειρος εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ ἐνασχολῆται εἰς τὰ εὐγενῆ του χρέη καὶ αἱ ὄρνιθες δὲν πάσχουν ναυτίασιν, τί ἔχετε νὰ παραπονῆσθε; . . .

— Πῶς φαίνεται, ἰατρὲ, ὑπέλαβε νέος τις δόκιμος, ὅτι δὲν ὑπόκεισθε εἰς τὴν τετραωρίαν, καὶ ὅτι κοιμᾶσθε ἡσύχως εἰς τὴν κλίνην σας!

— *Κάτω ἡ ὑπηρεσία!*
Ζήτω ἡ καλοφαγία!
Τί καλλίτερη δουλειὰ
Εἶν' ἐπάνω εἰς τὰ πλοῖα;

Χάρις εἰς ἐμὲ ἔχετε τὴν καλλιτέραν τῶν τραπεζῶν, ἐβελτίωσα σημαντικὰ τὴν τέχνην τοῦ τρώγειν εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἂν ὁ μακαρίτης Βερσοὺ ἔζη ἀκόμη θὰ τὸν ἐπρομήθευα ὕλην δι' ἓν νέον ᾆσμα τῆς *Γαστρονομίας*, τὴν ὁποίαν γνωρίζω ἀπ' ἔξω ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους. Ἄ! αὐτὸ μ' ἐνθυμίζει τὸν ἀξιόλογον πλοίαρχον Γραιγκοὺρ, τὸν ὁποῖον ἐκάμναμεν νὰ πιστεύῃ ὅτι ἀνῆκον εἰς τὸν Ῥακίναν καὶ τὸν Βουαλῶ οἱ χειρότεροι στίχοι τῆς ποιητικῆς μας φαντασίας.

— Ἐταξείδευσας μὲ τὸν Κ. Γραιγκούρ; ἠρώτησέ τις τῶν συνδαιτυμόνων;

— Μάλιστα, πρὸ δέκα ἓξ ἢ δέκα ἑπτὰ χρόνων, ἐπὶ τοῦ *Κολοσσοῦ* ἤμην τότε ἰατρὸς δευτέρας τάξεως ἐκεῖνος δὲ πλοίαρχος, νεοῦπανδρος καὶ ἐρωτευμένος μὲ τὴν γυναῖκά του, ἐρωτευμένος εἰς βαθμὸν γελοῖον . . . . Εἴχομεν αὐτὸν *δεύτερον* ἐπὶ τοῦ πλοίου . . . »

Ὁ Μονταιγλὼν ἔτεινε τὸ οὖς, ἐνῷ ὁ φροντιστὴς ἤγειρε βιαίως τὴν κεφαλήν· ὁ δὲ ἰατρὸς ἐξηκολούθησεν ἀταράχως.

« Ἀληθὲς ὅτι αὐτὰ καταντοῦν ἀρχαία ἱστορία· ἀλλ' εἰς τὴν θάλασσαν ἐπιτρέπεται νὰ ἀναδράμῃ τις εἰς τὸ παρελθόν. Ὁσάκις ὁ Γραιγκοὺρ ἤρχετο εἰς τὸ πλοῖον, μὲ ἔλεγεν ὅτι ἦτο πολὺ ἀνήσυχος διὰ τὴν ὑγείαν τῆς γυναικός του, ἥτις εἶχε περάσει κακὴν νύκτα, μὲ παρεκάλει δὲ νὰ τὴν ἐπισκεφθῶ καὶ νὰ τὸν φέρω εἰδήσεις. Πηγαίνω μίαν φορὰν· ἡ κυρία ἦτο εἰς τὸν χορόν· — πηγαίνω δευτέραν φορὰν, ἐδέχετο καὶ εἶχεν εἰς τὴν οἰκίαν της ἐκλεκτὸν κόσμον· —πηγαίνω τρίτην φορὰν, δὲν ἠδύνατο νὰ δεχθῇ . . . τὸν ἰατρὸν, ἔμαθα δὲ ἀπὸ καλὴν πηγήν . . .

— Ὦ! ἰατρέ, ὑπέλαβεν ὁ φροντιστής.

— Πῶς! Πῶς! ἀλλ' εἶναι θετικὸν καὶ γνωστὸν εἰς ὅλον τὸ Βρέστ ὅτι . . . ὁ παχὺς πλοίαρχος . . . ὁ . . . πῶς διάβολον τὸν λέγουν; . . . ἄ! ὁ Βραντὲλ! ναί! ὁ Βραντὲλ ἐπερνοῦσε ταῖς βραδυαῖς του εἰς τοῦ Κ. Γραιγκοὺρ, παρόντος ἢ ἀπόντος . . .

— Καὶ τί τὸ ἄτοπον; ἠρώτησεν ὁ φροντιστής· ὁ πλοίαρχος Βραντὲλ εἶναι στενὸς φίλος τοῦ Κ. Γραιγκούρ.

— Ἄτοπον! τί ἄτοπον; κανέν! Καὶ δὲν κατηγορῶ τὴν μητέρα διὰ τὴν εὐμένειάν της, ὡς δὲν τὴν κατηγορῶ διὰ τὴν πρὸς τὴν κόρην της ὑπερβολικὴν ἐπιείκειαν! »

Ὁ φροντιστὴς ἀνεσκίρτησε καὶ προσεῖδε τὸν ἰατρὸν μετ' ἐκπλήξεως.

« Ἄ! σὲ φαίνεται παράξενον, νέε καὶ ἀθῶε οἰκονομικὲ ὑπάλληλε. Ἡ κυρία Ἀδριάνα εἶναι θελκτικὴ, εὔμορφος, εὐφυὴς, εὔθυμος, προσηνὴς, προσηνεστάτη μάλιστα, ἂν πρέπῃ νὰ πιστεύσωμεν τὸν ἐξάδελφόν της Ἀλέξιον, δόκιμον τοῦ ναυτικοῦ. Διηγοῦνται πράγματα περιεργότατα περὶ μιᾶς περιφήμου ἁλιευτικῆς ἐκδρομῆς. *Περιεπλανήθησαν* ἐντὸς τῶν σπηλαίων τοῦ Κροζὸν, δὲν *ἐπέστρεψαν* εἰμὴ ἀφ' οὗ ἐνύκτωσε καὶ διὰ μονοπατίων χαμηλῶν καὶ ἀγνώστων . . . Ὁ γέρω-Γραιγκοὺρ εἶχε λησμονηθῆ δὲν ἠξεύρω ποῦ . . . Ὁ πλοίαρχος Βραντὲλ εὑρέθη εἰς προσδιωρισμένον μέρος τοῦ δρόμου . . . ὁ δ' ἐξάδελφος Ἀλέξιος . . .

— Τῇ ἀληθείᾳ! ἀνέκραξεν ὁ φροντιστὴς κτυπῶν ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἰδοὺ σειρὰ συκοφαντιῶν τὴν ὁποίαν δὲν δύναμαι νὰ ἀνεχθῶ. Δὲν θὰ ἐπιτρέψω νὰ ὑβρισθῇ ἐπὶ πλέον ἡ τιμὴ σεβαστῆς οἰκογενείας. Ἐγὼ ὅστις σὲ ὁμιλῶ ἤμην εἰς αὐτὴν τὴν ἐκδρομὴν περὶ τῆς ὁποίας φλυαρεῖς μετὰ τόσης κακίας, ἰατρὲ, Ἐστουρζώ . . .

— Ἀγάλια, φροντιστά· ἔχεις συχνὰ, αὐτὰς τὰς περιόδους; νὰ ἰδῶ τὸν σφιγμόν σου.

— Καὶ διαψεύδω ὅλα τὰ ὑβριστικά σου σχόλια, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους! . . .

— Διάβολε! τὸ πρᾶγμα καταντᾷ σπουδαῖον· θὰ πάθῃ βῆχα· θὰ καταστραφῶ ἀπὸ τὸ νὰ σὲ δίδω γλυκόῤῥιζαν, φροντιστά! Μαλακτικὴ θεραπεία εἶναι ἄφευκτος.

— Μὴ ἀνοήτους ἀστειότητας, ἰατρέ. Ὁμιλεῖς μὲ ἐλαφρότητα καὶ δύνασαι νὰ βλάψῃς ἀνθρώπους τοὺς ὁποίους σέβομαι καὶ ἀγαπῶ. Τοὺς ὑπερασπίζομαι φανερὰ διὰ νὰ σὲ δώσω μάθημα τὸ ὁποῖον δὲν ἐζήτεις καὶ ἀπὸ τὸ ὁποῖον σὲ συμβουλεύω νὰ ὠφεληθῇς.

— Ἀπελπισία! δὲν θὰ ἡσυχάσῃ! » ἐξηκολούθησεν ὁ ἰατρὸς οὐδόλως ὀργισθεὶς οὐδὲ ταραχθεὶς· ἐπειδὴ δὲ κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ὁ τραπεζοκόμος ἔθετεν ἐπὶ τῆς τραπέζης τὰ ὀπωρικὰ, ὁ εὐτυχὴς γαστρονόμος ἐκάλεσε τὸν Βερσοὺ εἰς βοήθειαν καὶ εἶπεν·

Ὦ! ἰδοὺ τὰ ὀπωρικὰ
Εὔμορφα κ' ὀρεκτικά!
Ἀλλὰ τοῦτο τὸ τυρὶ
Πῶς κινεῖται τις θαῤῥεῖ (1).»

(1) Ἔχει δηλαδὴ πολλοὺς σκώληκας, δεῖγμα, κατά τινας, τῆς καλῆς ποιότητος τοῦ τυροῦ. (Σημ. Μεταφρ.)

Ὁ φροντιστὴς ἐκαθέσθη· νέοι δέ τινες ἐμειδίασαν ἐπὶ τοῖς ἀπαγγελθεῖσι στίχοις ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ, ὅστις ἤρχισεν ἐπαινῶν, ὡς εἰδήμων, τὸ τυρίον.

Ἦλθε δὲ καὶ ἡ σειρὰ τοῦ καφὲ, ὅτε ἠκούσθη τρομερὰ φωνή.

« Ἄνθρωπος εἰς τὴν θάλασσαν!

— Ἄνθρωπος εἰς τὴν θάλασσαν μὲ αὐτὸν τὸν καιρόν! ἀνέκραξεν ὁ Μονταιγλὼν μετὰ φρίκης. Εἰς τὸ κατάστρωμα, Κυριοι! »

Ὁ νέος ἀξιωματικὸς ὥρμησε πρὸς τὴν εἰς τὸ κατάστρωμα φέρουσαν κλίμακα ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῶν ἄλλων.

« Αἴ! παιδὶ, θέλεις νὰ κρυώσῃ ὁ καφές μου; εἶπεν ὁ ἰατρὸς μετ' ἀνυπομονησίας· κένωσέ τον γρήγορα! »

Ὁ φροντιστὴς, ὅστις ἀνέβαινε τελευταῖος, ἔφριξε διὰ τὴν τρομερὰν ἀδιαφορίαν τοῦ ἰατροῦ. Ω.

(Ἕπεται συνέχεια).

Ο ΔΟΥΞ ΜΟΡΝΥ.

Ὁ ἔξοχος οὗτος ἀνήρ, οὗτινος ὁ θάνατος τοσοῦτον προὐξένησε λόγον ἔν τε τῇ Γαλλίᾳ καὶ τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ, ἦν υἱὸς τοῦ κόμητος Φλαὼ Δελαβιλλιαρδερὶ (**Flahault de La Billarderie**) καὶ τῆς βασιλίσσης Ὀρτενσίας, ἑπομένως δ' ὁμομήτριος ἀδελφὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ναπολέοντος τοῦ τρίτου· ἀνατραφεὶς ἐκ παίδων ὑπὸ τῆς πρὸς πατρὸς μάμμης αὐτοῦ, γυνῆς διακεκριμένης παιδείας, καὶ ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ Κ. Δελεσσὲρ, κατετάχθη, μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830 ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν καὶ διεκρίθη ἐν Ἀλγερίᾳ· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τὸ ἐπισφαλὲς τῆς ὑγείας ἠνάγκασεν αὐτὸν ν' ἀποσυρθῇ τοῦ στρατιωτικοῦ σταδίου· ἔκτοτε δὲ παρεδόθη εἰς τὴν πολιτικὴν τύρβην, καὶ πάλιν ἐπέτυχεν. Ὁ νοῦς αὐτοῦ οὔτε εὐρύτατος οὔτε βαθύτατος ἦτο, ἀλλὰ τοιοῦτος ὥστε νὰ ἀντιλαμβάνηται μετὰ θαυμαστῆς εὐκολίας καὶ τῶν πλέον ἀντιθέτων ἀντικειμένων καὶ νὰ οἰκειοῦται πρὸς αὐτά. — Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1848 καὶ ἡ εἰς τὴν προεδρείαν τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας ἐκλογὴ τοῦ Ναπολέοντος ἠνέῳξαν αὐτῷ ἐνδοξότερον καὶ βεβαιότερον στάδιον ἔκτοτε δὲ παρεσκευάζετο μετ' ἀταραξίας εἰς τὸν ἀγῶνα τὸν τελεσθέντα περὶ τὰ τέλη τοῦ 1851. «Σᾶς ἀναγγέλλω, ἔλεγε τοῖς φίλοις αὐτοῦ μετ' εἰλικρινείας ἀμερίμνου, ὅτι ἐγὼ θὰ κάμω τὸ πραξικόπημα.» Καὶ τῷ ὄντι εἰς τὸν Μορνὺ ὀφείλει κατὰ μέγα μέρος Ναπολέων ὁ Γ'. τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν αὐτοῦ. — Ὅταν διετάχθη ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος ἡ δήμευσις τῶν κτημάτων τῆς Ὀρλε-

ανικῆς οἰκογενείας, ὁ Μορνὺ ἀπεχώρησεν εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον μὴ θέλων νὰ μετάσχῃ πράξεως ἀδίκου, ἀπέδειξε δ' οὕτω ὅτι ἐκέκτητο εὐγένειαν ψυχῆς καὶ ἀνεξαρτησίαν χαρακτῆρος. — Πρόεδρος τῆς γαλλικῆς βουλῆς ἀνέδειξεν ἐπιδεξιότητα σπανίαν· ἡ δ' ἀμεροληψία μεθ' ἧς προΐστατο τῶν συζητήσεων ὑπερασπίζων, ὡς καὶ ἡμεῖς μάρτυρες ἐγενόμεθα, πάντοτε, τὴν ἐλευθερίαν τῆς ὀλιγαρίθμου μειονοψηφίας ἂν καὶ οὐδεμία ταυτότης ἰδεῶν ὑπῆρχε μεταξὺ αὐτῆς καὶ ἐκείνου, κατέστησεν αὐτὸν τὰ μάλιστα συμπαθῆ τῇ τε βουλῇ καὶ τῇ κοινῇ γνώμῃ· ἰδοὺ δὲ πῶς ὁμιλεῖ περὶ αὐτοῦ γάλλος δημοσιογράφος ὀλίγον εὔνους πρὸς τὴν Αὐτοκρατορίαν καὶ τὰ στηρίγματα αὐτῆς. «Οὕτω κατηρτίσθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον, χάρις εἰς τὴν καταγωγὴν αὐτοῦ, εἰς τὰ πρῶτα αὐτοῦ βήματα, εἰς τὴν εὐκολίαν πνεύματος ἐπιδίδοντος καὶ εἰς τὰς ποικιλοτέρας ἀσχολίας, εἰς τὴν εὐστάθειαν χαρακτῆρος γινώσκοντος ὁτὲ μὲν νὰ ἄρχῃ τῶν περιστάσεων ὁτὲ δὲ νὰ ὑποκύπτῃ εἰς αὐτάς, χάρις τέλος εἰς τὴν *τύχην*, ἣν οἱ ἀρχαῖοι πολιτικοὶ περὶ πολλοῦ ἐποιοῦντο, —οὕτω κατηρτίσθη παρ' ἡμῖν ἡ μοναδικὴ θέσις τοῦ Κ. Μορνύ.»

Ὁ Δοὺξ Μορνύ.

Ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων εὐκόλως ἐννοεῖται ἡ ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ ἀνδρὸς προελθοῦσα ἐντύπωσις καὶ τὸ κενὸν τὸ ὁποῖον ἡ ἔλλειψις αὐτοῦ ἀρίνει περὶ τὸν αὐτοκρατικὸν θάναταν. Ω.

ΙΣΤΟΡΙΑ

τῆς

ΣΙΒΥΛΛΗΣ.

(Συν. καὶ τέλος. Ἴδε τόμ. ΙΔ'., καὶ ΙΕ' Φυλλ. 338,—361.)

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ.

Ζ'.

Ο ΚΥΚΝΟΣ.

Δὲν πρέπει ν' ἀποσιωπήσωμεν ὅτι τὴν εἰς Φερίας ἐπάνοδον αὐτοῦ ἀπεφάσισεν ὁ Ῥαοὺλ μετά τινας δισταγμούς· ἡ βραχεῖα ἐν Παρισίοις διατριβὴ ἅμα δὲ καὶ τὰ συγχρόνως τότε συμβάντα, διεσκέδασαν τὸ ἀγνὸν θέλγητρον, δι' οὗ κατεγοήτευεν αὐτὸν ἀπό τινων μηνῶν ἡ Σιβύλλα· καὶ ὡς εἰ ἀνένηψεν ἀπὸ ὕπνου, ἐθεώρησε παιδαριώδη καὶ γελοῖα τὰ γενόμενα, καὶ ἠπόρει πῶς τόσον χρόνον δὲν ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς. Τοιαῦτα ἀναπολῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁδοιπορίας ἠγανάκτει ἔτι μᾶλλον. Ἰδὼν καὶ αὖθις τὸν πραγματικὸν βίον, τὴν ἐλεεινότητα καὶ τὴν διαφθορὰν αὐτοῦ, ὑπέπεσεν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀθυμίαν καὶ σκεπτικότητα· ὁ κτηνώδης θάνατος τοῦ Γάνδρακος ἐπανέφερε τὸν νοῦν αὐτοῦ εἰς τὴν ὕλην· ἀλλὰ καὶ ἡ μετὰ τῆς Κλοτίλδης συνέντευξις συνετάραξεν αὐτὸν ἐκ βάθρων. Εἰ καὶ ᾐσθάνετο τύψιν συνειδήσεως, ὅμως αἱ ὁρμαὶ καὶ αἱ φλογεραὶ λέξεις τῆς νέας γυναικὸς ἀνεβίβασαν εἰς τὴν κεφαλὴν καπνὸν ὑλικοῦ ἔρωτος καὶ ἐξῆψαν τὸ αἷμα αὐτοῦ. Ἔβλεπεν ἔτι αὐτὴν γονυπετῆ, κλαίουσαν, ὡραίαν καὶ περιπαθῆ· καὶ ἀντὶ νὰ τὴν μεμφθῇ διὰ τὸ παράφορον καὶ πρὸς πᾶσαν θυσίαν πρόθυμον τοῦτο πάθος, ἐθαύμαζε μᾶλλον καὶ ἀπεθέου αὐτὴν ὡς ἀρετὴν πάσης ἄλλης ἀνωτέραν, πλησίον τῆς ὁποίας ὁ δειλὸς καὶ καθαρὸς ἔρως τῆς Σιβύλλης ἐμηδενίζετο. Καὶ ὅμως ἀνεχώρησεν, εἴτε θέλων νὰ σώσῃ τὴν Σιβύλλαν ἀπὸ ἀπροσδοκήτου πληγῆς, εἴτε ὅπως σωθῇ αὐτὸς ἀπὸ παρεκτροπῶν τὰς ὁποίας ἀπεδοκίμαζεν.

Ὅτε δὲ ἔφθασε τὸ ἑσπέρας εἰς τὸ πρεσβυτέριον, ὁ ἀββᾶς Ῥενὼ, τὸν ὁποῖον εἶχεν εἰδοποιήσει τὴν προτεραίαν περὶ τῆς ἐπανόδου του, εἶπεν αὐτῷ ὅτι ἡ οἰκογένεια τῶν Φερίων περιέμενεν αὐτὸν εἰς τὸ γεῦμα· ἀλλ' ἡ φιλόφρων καὶ σχεδὸν πατρικὴ δεξίωσις ἧς ἔτυχε παρ' αὐτῶν, δὲν κατενίκησε τὴν ἀδημονίαν τῆς καρδίας του, ἥν τινα προέδιδον καὶ τὸ πρόσωπον καὶ τῆς φωνῆς του ὁ τόνος, καὶ τὴν ὁποίαν ὁ μὲν μαρκήσιος καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ ἀπέδιδον εἰς τὰ ἐν Παρισίοις λυπηρὰ συμβάντα, ἡ δὲ Σιβύλλα, ὀξυδερκεστέρα τῶν ἄλλων, ἡρμήνευεν ἀληθέστερον· ἡ λεπτὴ καὶ εἰς ἄκρον εὐαίσθητος φύσις της, εἶχε προαισθήματα, ἅτινα θὰ ἐξελάμβανέ τις προφητείας. Διαρκοῦντος τοῦ γεύματος ἔβλεπεν αὐτὸν μετ' ἀνησυχίας· καὶ παρετήρησεν ὅτι ἐν καιρῷ τῆς προσευχῆς, ἐξῆλθε παρὰ τὸ σύνηθες τῆς αἰθούσης· ἐξεπλήρωσεν ὅμως πάντα τὰ χρέη αὐτῆς μετὰ τῆς συνήθους ἀταραξίας, εἰ καὶ ἦτο κάτωχρος. Ἔπαιζε κύμβαλον, προσέφερε τέϊον καὶ ἐζωγράφησε διὰ τοῦ μολυβδοκονδύλου ἐπί τινος ἄκρας τῆς τραπέζης ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς ξανθῆς της κόμης, ἀνταλλάξασα μετὰ τοῦ Ῥαοὺλ ἀσημάντους τινὰς λέξεις.

Ἦτο δεκάτη ὥρα ὅτε ὁ Ῥαοὺλ ἀνεχώρησεν. Ἐξερχόμενος δὲ ἐστάθη ἄνω τῆς κλίμακος, ὡς ἂν εἰ κατέπληξεν αὐτὸν τὸ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του θέαμα· ἡ ἑσπέρα εἰ καὶ ψυχρὰ, ἦτο ὡραία καὶ γαληνία· λεπτὴ ἀργυρᾶ σελήνη διέσχιζε τὸν γλαυκὸν οὐρανὸν, καὶ κατέλημπεν ὄπισθεν τῆς μελαίνης κορυφῆς τῶν δασῶν, φωτίζουσα συγχρόνως τὴν αὐλὴν, ἐνῷ αἱ ὠχραὶ αὐτῆς ἀκτῖνες ἀντανεκλῶντο ἀσθενῶς ἐπὶ τῶν ὑάλων τῶν ἀνθώνων, τοῦ ὕδατος τῶν δεξαμενῶν καὶ τῶν στιλβόντων πτερῶν ἀκινήτου τινὸς κύκνου. Τοιαῦται δὲ ἦσαν ἡ εὐωδία καὶ ἡ σιωπὴ, ὥστ' ἐνόμιζες ὅτι ἦτο μαγεία. Ὁ Ῥαοὺλ παρετήρησε ταῦτα καὶ ἐστέναξεν. Ἀκούσας δ' ἐν τοσούτῳ ὄπισθεν αὐτοῦ λεπτὸν κρότον ἐστράφη καὶ εἶδε τὴν Σιβύλλαν.

— Εἶσθε, κύριε, περίλυπος ἀπόψε, εἶπεν αὕτη μὲ τὴν μελῳδικὴν ἐκείνην φωνὴν, ἥτις ἐμάγευε τοὺς ἀκούοντας.

— Καὶ πῶς νὰ μὴ ἦμαι, κυρία, μετὰ τοιαύτην στέρησιν!

— Μάλιστα, ἀλλ' ἔχετε καί τι ἄλλο . . . ἐστὲ εἰλικρινής.

Ἐκεῖνος δὲ νεύσας τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἐσιώπησε· καὶ ἐπὶ τέλους ὑψώσας τὴν κεφαλὴν εἶπεν·

— Ἤθελα νὰ σᾶς ὁμιλήσω, κυρία Σιβύλλα.

— Τώρα;

— Τώρα.

Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐδίστασεν ἡ νέα· μετὰ μικρὸν δὲ ἀπεκρίθη·

— Περιμένετέ με.

Καὶ εἰσελθοῦσα εἰς τὴν οἰκίαν ἐπανῆλθε μετ' ὀλίγον. Λαβοῦσα λεπτὸν γλαυκοῦφαντον μανδύαν ἐκάλυψε τοὺς ὤμους καὶ τὴν κεφαλὴν, καὶ στηριχθεῖσα ἐπὶ τοῦ Ῥαοὺλ κατέβη μετ' αὐτοῦ καὶ διευθύνθη πρὸς τὸ ἄλσος. Ἐνῷ δὲ εἰσῆλθον εἰς τὴν σκοτεινὴν δενδροστοιχίαν, τὴν ὁποίαν ἐφώτιζον ποὺ καὶ ποὺ λευκωπαὶ ἀκτῖνες φωτός, ὁ Ῥαοὺλ ἔλαβε τὸν λόγον καὶ εἶπε μετὰ πικρίας τὰ ἑξῆς·

— Κυρία, αἱ ὀδυνηραὶ ὧραι τὰς ὁποίας ἐπέρασα κατ' αὐτὰς εἶναι ἐξ ἐκείνων, αἵτινες ἀνακαλοῦν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν πραγματικότητα καὶ τὰ χρέη του. Σᾶς παρακαλῶ λοιπὸν θερμῶς νὰ μὲ φανερώσετε τοὺς λογισμούς σας, νὰ μὲ εἴπητε ἂν ἡ

τιμὴ νὰ συζήσω μὲ σᾶς δὲν θὰ μὲ δοθῇ, ἐνόσῳ δὲν λάβω ἄνωθεν τὴν χάριν, τὴν ὁποίαν στεροῦμαι, καὶ θὰ στεροῦμαι ἴσως διὰ παντός· τούτου δοθέντος δὲν θ' ἀργοπορήσω, τ' ὁμολογῶ, νὰ κόψω σχέσιν μὴ ἔχουσαν ἐλπίδα, πρὶν χάσω τὸ μένον μοι ὀλίγον θάρρος καὶ τὴν μικράν μου ἀξίαν.

Ἡ δὲ Σιβύλλα σταθεῖσα·

— Τὸ εἶχα ἐννοήσει, ἐψιθύρισεν.

Ὁ δὲ Ῥαοὺλ ὡς ἂν μὴ ἤκουσεν ἐξηκολούθησε μετὰ τῆς αὐτῆς τραχύτητος·

— Ναὶ, ἀπὸ τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἀποκρούω δοκιμὴν, τὴν ὁποίαν θεωρῶ ἀνωφελῆ, μωράν . . . Ὁ καιρὸς τῶν ὀνείρων ἐπέρασεν . . . ἡ πίστις σας δὲν θὰ γείνῃ ποτὲ καὶ ἐδική μου . . . καὶ ἐνόσῳ ζήσω οἱ δισταγμοὶ θὰ ῥέωσιν ὅπως καὶ τὸ αἷμα εἰς τὰς φλέβας μου . . . Ἰδοὺ ἡ ἀλήθεια.

— Μὲ συγχωρεῖτε, κύριε, εἶπεν ἡ Σιβύλλα μόλις διακρινομένης τῆς φωνῆς αὐτῆς· ἡ ὁμιλία σας αὐτὴ, μεθ' ὅσα μὲ εἴπατε πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν, εἶναι τόσον ἀπροσδόκητος, ταύτην μάλιστα τὴν ὥραν, ὥστε πρὶν ἀποκριθῶ ἔχω ἀνάγκην νὰ συνέλθω.

Ὁ Ῥαοὺλ ἔνευσε τὴν κεφαλήν· ἐβάδισαν δὲ σιωπῶντες μέχρι τῆς ἄκρας τῆς δενδροστοιχίας, ὅπου ἐφάνη ὀλίγον φῶς. Ἡ Σιβύλλα ὕψωσε τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸ περίαστρον στερέωμα, καὶ ἐφάνη κάτωχρον τὸ πρόσωπόν της.

— Πάσχετε; ἠρώτησεν ὁ Ῥαοὺλ.

Καὶ ἐκείνη μειδιάσασα·

— Ὀλίγον, ἀπεκρίθη.

Δακτυλοδεικτήσασα δὲ τὸν οὐρανὸν προσέθετο·

— Ἔπεσα ἀπὸ τόσον ὕψος!

Καὶ παρ' ὀλίγον κλονηθεῖσα ἔπιπτεν. Ὁ Ῥαοὺλ τότε ἠθέλησε νὰ τὴν βαστάξῃ, ἀλλ' ἐκείνη ἀπωθήσασα αὐτὸν ἠρέμα·

— Δότε με, εἶπε, μόνον τὸν βραχίονά σας.

Ὅτε δὲ εἰσῆλθον εἰς ἄλλην δενδροστοιχίαν·

— Ἰδοὺ, προσέθετο ἡ ἀπόκρισίς μου. Δὲν θὰ γίνω ποτὲ σύζυγος ἀνθρώπου ἀπίστου, μὴ προσευχομένου, μήτε ἔχοντος ἄλλον Θεὸν πλὴν τῆς ὕλης καὶ ἄλλην ἐλπίδα πλὴν τοῦ μηδενός. Θὰ ἤμην ἀξιοκατάκριτος ἂν συγκατένευα, διότι οὔτε θὰ ἐπροξένουν, οὔτε θὰ εὕρισκα εὐτυχίαν. Πρέπει λοιπὸν νὰ χωρισθῶμεν . . . πλὴν σᾶς παρακαλῶ, κύριε, νὰ μὴ χωρισθῶμεν μὲ λόγια πικρά . . . ἡ ἐνθύμησις τῆς παρούσης στιγμῆς ἂς μείνῃ γλυκεῖα καὶ εἰς τοὺς δύο μας . . . τὸ ζητῶ πρὸ πάντων δι' ἐμέ . . . Ἰδοὺ ἡ μόνη μυθιστορία τῆς ζωῆς μου . . . καὶ ἐπιθυμῶ νὰ μὴν ἀμαυρωθῇ ἡ τελευταία σελίς της! Εἶμαι, βεβαιωθῆτε, γενναία, καὶ μὲ ὅλην τὴν λύπην μου, ἔχω τὴν ἱκανότητα νὰ αἰσθανθῶ τὸ θέλγητρον τῆς στιγμῆς ταύτης . . . καὶ ἡ τελευταία ἂν εἶναι τῆς ζωῆς μου ὡς εἶναι καὶ τῆς φιλίας μας.

Εἰς ταῦτα ὁ Ῥαοὺλ ἀπήντησε δι' ἐλαφρᾶς πιέσεως ἐπὶ τοῦ βραχίονος τῆς Σιβύλλης. Μετὰ μικρὰν δὲ σιωπήν·

— Ὁμίλησέ με, φίλε μου, ἐπανέλαβεν ἡ νέα, ὁμίλησέ με ὅπως καὶ ἄλλοτε, ὡς ἂν ἔμελλε νὰ συναντηθῶμεν καὶ αὔριον καὶ εἰς τὸ ἑξῆς.

— Δὲν ἠμπορῶ, Σιβύλλα . . .

— Εἰπέ με ὅτι τοὐλάχιστον δὲν θὰ μὲ λησμονήσῃς . . .

— Ποτέ!

— Καὶ ἐγὼ ὁμοίως . . . Οὔτε ὡραίαν ἡμέραν οὔτε ὡραίαν νύκτα θὰ ἰδῶ ποτε χωρὶς νὰ σᾶς ἐνθυμηθῶ καὶ νὰ σᾶς εὐλογήσω.

— Νὰ μ' εὐλογήσετε! ἀνεφώνησε τραχέως ὁ Ῥαοὺλ.

— Μάλιστα, νὰ σᾶς εὐλογήσω . . . ναὶ μὲν ἐπικράνατε ὥρας τινὰς τῆς ζωῆς μου· χρεωστῶ ὅμως εἰς σᾶς καὶ συγκινήσεις βαθυτάτας, χαρὰν ἀνεκλάλητον, ἐξ ἐκείνων αἱ ὁποῖαι γοητεύουν τὴν ψυχὴν γυναικός . . . καὶ χριστιανῆς . . . Πόσον εὐτυχὴς ἡ ἑσπέρα, ἡ πρὸ τῆς ἀπευκταίας ἀναχωρήσεώς σας! Ὁποία στιγμὴ ἐκείνη καθ' ἣν ἠσθάνθην τὴν καρδίαν σας ἀνοιγομένην καὶ τὸν Θεὸν καταβαίνοντα εἰς αὐτήν! . . . Μ' ἐλέγετε τότε τόσον δίκαια, τόσον εὐγενῆ καὶ τόσον ἄξια ὑμῶν πράγματα! . . . Πολλάκις μετὰ ταῦτα τὰ ἐνθυμήθην . . . ὄχι ὅτι ἔχω ἀνάγκην ἐπιχειρημάτων διὰ νὰ στερεώσω τὴν πίστιν μου . . . ἡ ἀμφιβολία μὲ εἶναι ἄγνωστος . . . τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ βλέπω χαραγμένον καὶ εἰς ἕκαστον χόρτων καὶ εἰς ἕκαστον φύλλον καὶ εἰς ἕκαστον ἄστρον· μεταξὺ καὶ αὐτῆς τῆς σιωπῆς τῆς ἐρημίας, τῆς νυκτὸς καὶ τοῦ οὐρανοῦ ἀκούω τόσον καθαρὰ τὴν φωνήν του, ὥστε ἡ καρδία μου πιστεύει ὅπως βλέπουν οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ ἀναπνέει τὸ στόμα μου. . . Μ' ἔκαμεν ἐντύπωσιν ὅ,τι μ' ἐλέγετε . . . Πόσον θὰ μὲ ἤρεσκε νὰ ὁμιλῶ περὶ τῶν πραγμάτων αὐτῶν μαζῆ σας! Δὲν ἐτόλμων . . . Εἶμαι περισσότερον ἀφ' ὅσον νομίζετε γυνή . . . εἶμαι καὶ πολὺ ἴσως . . . Ἐφοβούμην μὴ δὲν σᾶς ἀρέσω ἀρκετά . . . μὴ χάσω ὅ,τι σᾶς εἶχεν ἑλκύσει . . . μὴ φανῶ σχολαστικὴ καὶ δεισιδαίμων . . . Ἠμπορῶ τοὐλάχιστον τὴν στιγμὴν αὐτὴν νὰ ἀφεθῶ εἰς τὴν ἀδυναμίαν αὐτὴν τοῦ νοός μου, χωρὶς φόβον ὅτι θὰ σᾶς φανῶ, ὅταν ποτὲ μ' ἐνθυμηθῆτε, ὑπὸ μορφὴν δυσάρεστον;

— Μὴ τὸ φοβῆσθε . . .

Καὶ ταῦτα λέγοντες ἐξηκολούθουν προχωροῦντες εἰς τὸ δάσος, ποτὲ μὲν ὑπὸ τὴν σκιὰν σωροῦ δένδρων, ποτὲ δὲ διασχίζοντες μέρη ἀνοικτά. Ὁ Ῥαοὺλ ἐνόησεν ὅτι ὁ περίπατος δὲν ἦτο τυχαῖος, ἀλλ' ὅτι τὸν ἔφερεν ἀλληλοδιαδόχως ἡ Σιβύλλα εἰς τὰ μέρη τὰ ὁποῖα ἠγάπα ἰδιαζόντως. Ἐφαίνετο ὅτι ἀνέλαβεν ὅλας αὐτῆς τὰς δυνάμεις, καὶ ἐβάδιζεν ὡς συνήθως

ἄνευ κόπου καὶ ἄνευ σπουδῆς. Παρετήρει δὲ αὐτὴν ἐνίοτε ἀπορῶν ὅτι ἡ ὁμιλία της δὲν μετεῖχε τῆς φυσικῆς της ζωηρότητος καὶ ὁρμῆς· ἡ φωνή της εἶχε παράδοξον πραότητα καὶ γλυκύτητα. Ὁ Ῥαοὺλ ἠσθάνετο ὅτι τὸ ἀδύνατον ἐκεῖνο πλάσμα εἶχε θέλησιν καὶ δύναμιν πηγαζούσας ἐξ ἀρχῆς ἀνωτέρας τῶν βιαίων παθῶν ἅτινα ἐτάρασσον αὐτόν. Παραφερόμενος δὲ ὑπὸ ἀνεξηγήτου ἀταξίας νοὸς, ὡδηγεῖτο ὑπὸ τῆς νέας κόρης, ἐστερημένος καὶ θελήσεως καὶ δυνάμεως καὶ σχεδὸν λογισμοῦ.

— Ἐνθυμεῖσθε τὰ λόγιά σας, φίλε μου; ἐπανέλαβεν . . . Ὑπάρχουν, ἐλέγετε, καρδίαι καὶ ὄντα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀδύνατον, εἶναι μάλιστα τρομερὸν νὰ ὑποθέσῃ τις προωρισμένα εἰς τὸ μηδέν . . . τόσον εἶναι ἀληθινὸν αὐτό. Ἐπειδὴ τὰ σώματά μας, ὅταν ἀποθνήσκωμεν, ἀλλάζουν μόνον μορφήν· ἐπειδὴ ἡ ὕλη εἶναι ἀθάνατος, καὶ ἐπειδὴ ὅ,τι ἔχομεν ἐλεεινότερον μέλλει νὰ ζήσῃ αἰωνίως, πῶς νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι αἱ δικαιότεραι ἰδέαι, τὰ εὐγενέστερα αἰσθήματα, ἡ πίστις, ἡ ἀγάπη, ἡ πρὸς τὸν Θεὸν σπουδὴ, οἱ ἔρωτες, τὰ πάθη, τὰ δάκρυά μας, ὅλ' αὐτὰ θὰ χαθῶσι μὲ ἡμᾶς χωρὶς ν' ἀφήσωσιν ἴχνη . . . χωρὶς νὰ ἔχωσι μέλλον, καταφύγιον, δικαιοσύνην! . . . Ἄρα πάντα θὰ ἐπιζήσωσι πλὴν τοῦ ἁγνοῦ καὶ καθαροῦ! . . . πάντα θὰ διαιωνισθῶσι πλὴν τοῦ μεγάλου καὶ τοῦ ἀγαθοῦ . . . πλὴν ἐκείνων ὅσα τιμοῦν τὸν βίον, καλλωπίζουν τὴν γῆν, ἀρέσκουν εἰς τὸν οὐρανόν. Ὤ, ὄχι! . . . Σεῖς αὐτὸς ἐλέγετε ὅτι ὑπάρχει καθαρὰ πηγὴ ἀπὸ τὴν ὁποίαν καταβαίνουν καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἀναβαίνουν αἱ ψυχαί μας ὡς οἱ ἄγγελοι τῆς Βίβλου . . . Μὲ ἀρέσκει ἡ εἰκὼν αὕτη . . . Γλυκὺς εἶναι ὁ θάνατος μὲ τοιαύτας παραμυθητικὰς ἰδέας, ὅταν μάλιστα ἐστερήθη τις προσφιλῆ ὄντα. Ἐχάσετε πολλὰ νέαν τὴν μητέρα σας, φίλε μου;

— Μάλιστα, πολλὰ νέαν.

Ἡ Σιβύλλα ἐσιώπησεν. Ἐστάθη εἰς μέρος, ὅθεν ἐφαίνετο ὁρίζων ἐκτεταμένος καὶ λόφοι κλιμακηδὸν κείμενοι καὶ χαράδραι ἑλικοειδεῖς τείνουσαι πρὸς τὴν θάλασσαν. Μεταξὺ δὲ τῶν κοιλάδων καὶ τῶν λόφων ἐκυμαίνοντο διαφανεῖς ἀτμοὶ τοῦ φθινοπώρου, οἵτινες, διασχιζόμενοι ὑπὸ τοῦ αἰθερίου φωτὸς, διεσκόρπιζον εἰς τὴν ἀπέραντον ἐκείνην ἔκτασιν μαγείαν οὐράνιον. Ἡ Σιβύλλα, στηριζομένη ἐπὶ τοῦ βραχίονος τοῦ Ῥαοὺλ, ἐθαύμαζε τὸ λαμπρὸν αὐτὸ θέαμα. Ἀνανήψασα δὲ ὡς ἐξ ὀνείρου·

— Ἂς προχωρήσωμεν, εἶπε.

Καὶ εἰσῆλθον εἰς μέρος ἐκ τῶν σκοτεινοτέρων τοῦ δάσους· ἡ Σιβύλλα ἐτάχυνε τότε τὸ βῆμα· καὶ καταβάντες διὰ δρομίσκου κατωφεροῦς, εὑρέθησαν πλησίον βράχου ἀποτόμου καὶ ὑψηλοῦ, τοῦ βράχου τῆς Μαγίσσης, παρ' ὃν κεῖται μικρὰ πηγὴ, καὶ κοιλὰς ἀγρία εἰς ἣν κυλίεται ὁ ῥύαξ τῶν Φερίων. Τὸ φῶς τῶν ἀστέρων, διαπερῶν τὰ φύλλα, ἔλαμπε γλυκὺ ἐντὸς τοῦ ὕδατος, καὶ οἱ καταπίπτοντες σταλαγμοὶ ἀντήχουν θλιβερά, οὕτως ὥστε ἐπηύξανον τὴν μελαγχολίαν τῆς ἐρημίας.

Ἡ Σιβύλλα περιέφερε πολλὴν ὥραν τὸ βλέμμα πέριξ αὐτῆς.

— Ἐδῶ, εἶπεν ἐπὶ τέλους, ἠθέλησα νὰ σὲ ἀποχαιρετίσω . . . Ῥαοὺλ. Θὰ συγχωρήσῃς καὶ αὐτὴν μου τὴν ἀδυναμίαν. Εἶμαι τόσον παιδὶ ἂν καὶ ἔχω τὸν νοῦν μου . . . Ὅταν κατὰ πρῶτον σὲ εἶδα ἐδῶ, ἐνθυμεῖσαι; . . . ἦτον ἄνοιξις καὶ λαμπρὸς ἥλιος . . . Καὶ σήμερον . . . εἶναι φθινόπωρον καὶ νύξ! . . .

Ἐπρόφερε δὲ τὰς λέξεις ταύτας ὡσεὶ παράφρων, καὶ ἐσιώπησεν. Ἔπειτα στραφεῖσα πρὸς τὸν βράχον, ἔρριψε τὴν κεφαλὴν μεταξὺ τοῦ κισσοῦ καὶ τῶν ὑγρῶν βρύων καὶ ἔκλαυσε πικρῶς. Ὁ δὲ Ῥαοὺλ παρετήρει ἀκίνητος καὶ ἔξω ἑαυτοῦ τὸ ἐπιχάριτον ἐκεῖνο φάντασμα τὸ κλαῖον μεταξὺ σκότους, φάντασμα φαινόμενον ὡς θεὰ τῆς ἐρήμου ἐκείνης. Μετὰ μικρὸν δὲ προχωρήσας·

— Σιβύλλα, εἶπε χαμηλῇ τῇ φωνῇ· πόσον εἶσαι σκληρὰ καὶ πρὸς ἐμέ . . . καὶ πρὸς τὸν ἑαυτόν σου! ὁποῖον ἔγκλημα πράττεις ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ σου καὶ τῶν ἀρετῶν σου! . . . Ἀνταγαπώμεθα ὅπως ποτὲ δύο καρδίαι δὲν ἠγαπήθησαν εἰς τὸν κόσμον. . . Κλαίεις καὶ ἡ καρδία μου σπαράττεται . . . εἴμεθα ἐλεύθεροι . . . ἡ εὐτυχία μας εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν μας . . . καὶ τὴν ἀπορρίπτεις, δὲν τὴν θέλεις! . . . Καὶ διὰ τί; . . . οὔτε σὺ τὸ ἠξεύρεις, ταλαίπωρε!

— Ῥαοὺλ! ἀπήντησεν ἐκείνη ἀναλαβοῦσα τὸ ὑπερήφανον ἦθός της. Δὲν θέλω τὴν εὐτυχίαν αὐτὴν, διότι θὰ ἦτο ψευδής· διότι δὲν θὰ εἴμεθα ἀληθῶς ἡνωμένοι . . . διότι θέλω ν' ἀγαπῶμαι ὅπως ἀγαπῶ, καὶ διότι τίποτε δὲν διαρκεῖ ἐὰν δὲν θεμελιόνεται ἐκεῖ ἐπάνω.

Εἶπε καὶ ἔδειξε τὸν οὐρανόν.

— Ναὶ, ἐπανέλαβε μετὰ πλειοτέρας ἱλαρότητος, ἠξεύρω ὅτι πάσχεις, καὶ ἐπεθύμουν νὰ σὲ ζητήσω γονυπετῶς συγχώρησιν διότι σ' ἐλύπησα . . . ἀλλ' ὡς βλέπεις καὶ ἐγὼ πάσχω . . . ὀλιγώτερόν σου ὅμως, νομίζω . . . διότι ἐγὼ ἐλπίζω νὰ σ' ἐξαναεύρω . . . Ναὶ, καὶ τὸ ἐλπίζω μετὰ πεποιθήσεως . . . εἶμαι βεβαία . . . Ὑγίαινε!

Καὶ τείνασα τὴν χεῖρα πρὸς τὸν Ῥαοὺλ, ἀνεχώρησε δρομαία. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἐστάθη, ἐστήριξε τὴν κεφαλὴν ἐπὶ δένδρου καὶ ἐψιθύρισε·

— Δὲν βλέπω πλέον.

Ὁ Ῥαοὺλ ἔδραμε πρὸς αὐτήν.

— Στηριχθῆτε, εἶπεν, εἰς τὸ χέρι μου . . . Μὴ φοβῆσθε τίποτε . . . οὔτε λέξιν, οὔτε παράκλησιν θ' ἀκούσετε . . . Πρέπει ὅμως νὰ ἐπιστρέψετε, καὶ πῶς θὰ ἐπιστρέψετε μόνη;

Ἠσθάνθη δὲ αὐτὴν τρέμουσαν ὑπὸ τὸν κάθυγρον μανδύαν της. Ἡ Σιβύλλα δὲν ἀπεκρίθη, ἐστηρίχθη ἐπὶ τοῦ βραχίονος ἐκείνου καὶ ἀνέβησαν βραδέως περὶ τὸν βράχον. Μικρὸν κατὰ μικρὸν τὸ βῆμα αὐτῆς ἐγένετο στερεώτερον· ἀλλ' ἔνευε τὴν κεφαλήν, καὶ ἐφαίνετο ξένη πρὸς πάντα τὰ περὶ αὐτήν. Μετὰ τέταρτον δὲ ὥρας, σταθέντος τοῦ Ῥαοὺλ, ἀνένηψε καὶ αὐτὴ καὶ εἶδε πέριξ.

— Θεέ μου! ἀνεφώνησε... Ποῦ εἴμεθα;... ἡ ὀμίχλη δὲν μὲ ἀφίνει νὰ ἰδῶ. Εἶσθε βέβαιος ὅτι δὲν ἐχάσαμεν τὸν δρόμον;

— Ἕως ἐδῶ ἐνόμιζα ὅτι ἤμην βέβαιος· τώρα ὅμως δὲν ἠξεύρω... Δὲν ἠμπορῶ νὰ διακρίνω οὔτε δύο βήματα μακράν.

Καὶ τῳόντι, κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα καὶ τὴν ὥραν ἐκείνην τοῦ χρόνου οἱ ὑγροὶ ἀτμοὶ τῶν ἑλῶν ἀνυψοῦνται αἴφνης τὴν νύκτα κατάπυκνοι, καὶ τόσῳ μάλιστα πυκνοὶ ὥστε φαίνονται ὡς τείχη σκότους ἀδιαπέραστα. Ἡ Σιβύλλα ἀνέλαβεν ὅλην αὐτῆς τὴν ἐνέργειαν ἐδοῦσα τὴν ἀποπλάνησιν· ἠρώτησε τὸν Ῥαοὺλ ποῖον δρόμον ἠκολούθησεν, ἐδίστασεν, ἀνελογίσθη καὶ ἔπειτα ἐξηκολούθησε τεταραγμένη τὸν αὐτὸν δρόμον· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὑποθέσασα ὅτι ἐπλανῶντο ἔτι πλέον, ἐνόμισε προτιμότερον νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὸν Βράχον τῆς Μαγίσσης, ἐλπίζουσα ὅτι ἤθελε κατορθώσει νὰ εὕρῃ ἐκεῖ εὐκολώτερον τὴν εὐθεῖαν ὁδόν. Ἀλλ' ὅτε ἠθέλησαν νὰ ἐπιστρέψωσιν, ἐπλανήθησαν ἔτι πλέον· ἡ Σιβύλλα ἀνεγνώρισεν ὅτι ὑπερέβησαν τὸ ὅριον τῶν περὶ τὸ ἄλσος δασῶν, καὶ ὅτι εἶχον εἰσέλθει εἰς ἄλλο δάσος, δύο λεύγας κείμενον μακρὰν τῆς ἐπαύλεως. Καὶ ὅμως ἐξηκολούθουν τὸν δρόμον τεταραγμένοι, καὶ ἀπόφασιν ἔχοντες νὰ προχωρῶσι κατ' εὐθεῖαν. Συχνὰ δὲ συνεκρούοντο πρὸς στελέχη δένδρων καὶ περιεπλέκοντο εἰς ἀκάνθας. Κατέβαινον καὶ ἀνέβαινον μέρη ὑψηλὰ καὶ ἐνίοτε διέσχιζον πλατέα ἕλη ὑγραίνοντες τοὺς πόδας· ἐνίοτε δὲ καὶ ἀνεχαίτιζον τὴν πορείαν ἵνα σκεφθῶσι περὶ τοῦ πρακτέου. Ἡ Σιβύλλα ἡρμήνευε ποῦ καὶ ποῦ τὴν ὀδύνην της.

— Θεέ μου! ἔλεγε, πόσον μὲ τιμωρεῖς!... Τί θὰ στοχασθοῦν δι' ἐμέ;... Μὲ ἀγαποῦν τόσον καὶ ὅμως ἐγὼ τοὺς ἐλησμόνησα! Πόσον θὰ εἶναι ἀνήσυχοι!

Ἐνίοτε δὲ καὶ ἐκάθητο ῥιγοῦσα, καὶ μετὰ μικρὸν ἔλεγεν·

— Ἂς ὑπάγωμεν.

Ὁ δὲ Ῥαοὺλ ὅλως δύσελπις ἐσιώπα, ὑποβοηθῶν γενναίως τὴν Σιβύλλαν καὶ δαψιλεύων αὐτῇ πᾶσαν περιποίησιν. Ἐνίοτε ὅπως διαβῶσι χαράδραν ἀνεσήκου αὐτὴν, εἰ καὶ ἀνθίστατο, ὡς παιδίον, καὶ τὴν μετεβίβαζεν εἰς τὸ ἄλλο μέρος βυθιζόμενος μέχρι γονάτων. Οὕτω πως περιεπλανῶντο ἀπὸ δύο ὡρῶν μεταξὺ δασῶν, ὀμίχλης καὶ σκότους ὅτε, ἐξελθόντες βαθείας κοιλάδος εἶδον ἀμυδρῶς πρὸ αὐτῶν σύμφυτον ὑψηλὸν λόφον ἐν εἴδει ἀμφιθεάτρου. Καὶ οἱ δύο δὲ ἐνόησαν εὐθὺς ὅτι εἶχον καταντήσει εἰς τὴν ἄκραν τοῦ δάσους παρὰ τὴν θάλασσαν. Εἰδὲ καὶ ἦσαν πολὺ μακρὰν τῆς ἐπαύλεως, ἐγνώριζον ὅμως ἐκεῖθεν τὴν ὁδόν. Ἡ Σιβύλλα ἐνθαρρυνθεῖσα τότε ἀνέβη ταχέως καὶ χαίρουσα· ὅτε ὅμως ἔφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν ἐλειποθύμησε καὶ ἡ κεφαλή της αὐτὴ ἔπεσεν εἰς τὸ στῆθος τοῦ Ῥαοὺλ, ὅστις καλέσας αὐτὴν δὲν ἔλαβεν ἀπόκρισιν. Ἐνῷ δὲ ὑπεστήριζεν αὐτὴν ὅλαις δυνάμεσι, περιέφερεν ἀνήσυχον τὸ βλέμμα. Αἴφνης τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐφαιδρύνθη, διότι διέκρινεν ἐκεῖ πλησίον καλύβην, ἀφ' ἧς ἐξήρχετο φῶς, τὴν ὁποίαν ἐγνώριζεν.

— Ἰάκωβε, ἀνέκραξεν, Ἰάκωβε, τρέξε γρήγορα! εἶναι ἡ Κ. Σιβύλλα· τρέξε.

Καὶ ἀμέσως ἠκούσθησαν γοργὰ βήματα καὶ ἐφάνη ὁ Ἰάκωβος Φεραί.

— Ἄ! καλέ μου Ἰάκωβε, εἶπε τεταραγμένη τῇ φωνῇ ὁ Ῥαοὺλ, πόσον εἶμ' εὐτυχὴς ὅτι σὲ ἤυρα! Τί νύκτα ἐπέρασα!... Τὴν βλέπεις ἄῤῥωστην... Γρήγορα φωτιά.

— Εἶν' ἑτοίμη, ἀπεκρίθη ὁ Ἰάκωβος· ἐλᾶτε.

Ὁ Ῥαοὺλ ἀνεσήκωσε τὴν Σιβύλλαν καὶ ἠκολούθησε τὸν παράφρονα. Λείψανον πυρὸς ἔκαιεν εἴς τινα γωνίαν μεταξύ τινων μεγάλων πετρῶν ἐν εἴδει ἑστίας. Ὁ Ἰάκωβος ἔῤῥιψε καὶ νέα φρύγανα, καὶ ζωηραὶ φλόγες ἀναδοθεῖσαι διὰ μιᾶς ἐφαίδρυναν τὴν ταπεινὴν ἐκείνην καλύβην. Ὁ Ῥαοὺλ ἀπέθετο τὴν λειποθυμοῦσαν νέαν πρὸ τοῦ πυρὸς καὶ ὑποβαστάζων αὐτήν·

— Γρήγορα, εἶπεν Ἰάκωβε· ὕπαγε νὰ φέρῃς ὅσα φύλλα καὶ χόρτα ἠμπορεῖς.

Ὁ Ἰάκωβος ἐξῆλθε καὶ ἦλθε πολλάκις, καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἡ καλύβη ἐγεμίσθη φύλλων καὶ χόρτων, τὰ ὁποῖα στρώσας ὁ Ῥαοὺλ ἐξήπλωσε τὴν Σιβύλλαν, ἥτις στενάξασα ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς. Ἰδοῦσα δὲ τὸν Ῥαοὺλ πλησίον αὐτῆς ὑπεμειδίασε, καὶ ἀποροῦσα ἠρώτησε·

— Ποῦ εἴμεθα;

— Εἰς τὴν καλύβην τοῦ φίλου σου Ἰακώβου, ἀπεκρίθη ὁ Ῥαούλ. Μὴ φοβεῖσθε πλέον τίποτε. Ἡσυχάσατε... καὶ μετ' ὀλίγον, ὅταν διαλυθῇ ὁπωσοῦν ἡ ὀμίχλη θὰ τὸν στείλω εἰς τὴν ἔπαυλιν. Ἀναπαυθῆτε... προσπαθήσατε νὰ κοιμηθῆτε, καὶ ἐγὼ σᾶς φυλάττω.

— Ναί... εἶμαι πολλὰ κοπιασμένη.

Ἀπαντήσασα δὲ τὸ περιπαθὲς καὶ φλογερὸν βλέμμα τοῦ Ἰακώβου·

— Καλ' ἡμέρα, εἶπεν, Ἰάκωβέ μου. Πόσον εἶμαι κρυωμένη! προσέθετο στραφεῖσα πρὸς τὴν ἑστίαν.

Καὶ ἐκλείσθησαν οἱ ὀφθαλμοί της· ἡ κεφαλή της ἀνεπαύθη ἐπὶ τοῦ χλοεροῦ προσκεφαλαίου, καὶ ἀμέσως ἀπεκοιμήθη.

Ὁ Ῥαοὺλ διέταξεν εἰς τὸν Ἰάκωβον σιωπήν· οὗτος δὲ νομίσας ὅτι διετάχθη νὰ ἐκβῇ, ἐξῆλθεν ἀκροποδητὶ καὶ ἐξηπλώθη ἐπὶ τῶν χόρτων οὐ μακρὰν τῆς καλύβης. Μετὰ μικρὸν δὲ ἔψαλε μὲ τὴν μελῳδικὴν καὶ γλυκεῖαν φωνήν του ἕνα τῶν θρηνωδῶν ἐκείνων ᾀσμάτων, ἅτινα συνείθιζε νὰ ψάλλῃ ὅτε ἦτο ναύτης, ἢ ὅτε ἠγρύπνει παρὰ τὴν κοιτίδα τῆς μικρᾶς κόρης του. Ὁ Ῥαοὺλ, καθήμενος ἐπὶ πέτρας καὶ κλίνων πρὸς τὴν κοιμωμένην Σιβύλλαν, ἤκουε περίλυπος τὸ μονότονον ᾆσμα, τὸ ὁποῖον τὴν ὥραν ἐκείνην κατ' ἐκεῖνον τὸν τόπον ἐνέπλησσε λύπης τὴν καρδίαν. Ἐπειδὴ δὲ ἐῤῥίπτεν ἐνίοτε τὸ βλέμμα ἐκτὸς τῆς θύρας, εἶδεν ὅτι ἡ ὀμίχλη ἦτο ἀραιοτέρα. Ἔγραψε λοιπὸν ἀμέσως εἰς φύλλον ἐκ τοῦ μικροῦ του χαρτοφυλακίου ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Κ. τῶν Φερίων, διηγήθη αὐτῷ τὰ συμβάντα καὶ ἀνήγγειλε τὴν κατάστασιν τῆς Σιβύλλης. Μετὰ ταῦτα ἐξελθὼν ἐνεχείρισε τὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἰάκωβον καὶ διέταξε νὰ φέρῃ αὐτὴν τὸ ταχύτερον εἰς τὴν ἔπαυλιν· οὗτος δὲ ὑπακούσας ἀνεχώρησε δρομαῖος.

Ὁ Ῥαοὺλ ἐπανῆλθε τότε εἰς τὴν καλύβην ὅλος ῥιγῶν, ἐνῷ ἡ Σιβύλλα ἐξηκολούθει κοιμωμένη ὕπνον βαθύν. Τὸ πρόσωπόν της, φωτιζόμενον ὑπὸ τῶν φλογῶν, μεταξὺ τῶν λευκῶν πτυχῶν τοῦ μανδύου, ἐφαίνετο ἱλαρόν· ἔφερεν ὅμως τὰ ἴχνη τῶν συγκινήσεων καὶ τοῦ κόπου τῆς σκληρᾶς ἐκείνης νυκτός. Περὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς ἐχαράχθη κύκλος κυανοῦς· τὴν ὠχρότητά της διέκοπτον ἐρυθήματα, καὶ βιαία πνοὴ ἐξώγκου τὸ στῆθος καὶ τὰς ἐπ' αὐτοῦ χεῖράς της. Ὁ Ῥαοὺλ ἔμεινε πολλὰς ὥρας ἀκίνητος, προσηλωμένους ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ τῆς γλυκείας ἐκείνης μορφῆς, τῆς ὁποίας τὸ καθαρὸν ἀλλὰ πάσχον κάλλος ἀνεμίμνησκε τὰς χριστιανὰς μάρτυρας. Φόβος κατεῖχε τὸ πνεῦμά του. Τί δὲ συνέβαινεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ μεταξὺ τῆς σιωπηλῆς ἐκείνης σκηνῆς οὔτε αὐτὸς ἴσως ἐδύνατο νὰ ἐξηγήσῃ· διότι ὑπάρχουσι πόνοι, ὀδύναι, βαθμοὶ λατρείας καταβαίνοντες εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τοσοῦτον βάθος, ὥστε οὐδεμία γλῶσσα ἰσχύει νὰ τὰ ἑρμηνεύσῃ. Αἴφνης ἀνεσκίρτησεν, οἱ ὀφθαλμοί του ὑγράνθησαν, ἔκλινε γόνυ, ἀνύψωσε τὴν κεφαλὴν πρὸς οὐρανὸν καὶ προσηύχετο. Ἐλαφρά τις παρατριβὴ ἐξήγειρεν αὐτὸν μετά τινα λεπτὰ ἀπὸ τῆς ἐκστάσεως εἰς ἣν ἦτο βεβυθισμένος· ἡ Σιβύλλα ἀνασηκωθεῖσα ἠτένιζεν αὐτόν.

— Ῥαούλ!... ἐψιθύρισε, προσεύχεσαι;

Ὁ δὲ Ῥαοὺλ ἁρπάσας ἐκτὸς φρενῶν τὰς χεῖρας αὐτῆς·

— Ναί, Σιβύλλα, ἀπεκρίθη, προσεύχομαι καὶ πιστεύω. Πιστεύω ὅτι οὐδὲν ἀληθὲς ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον καὶ ὅτι εἶσαι ἀθάνατος ἄγγελος!

Εἶπε καὶ δάκρυα περιέχυσαν τὸ πρόσωπόν του. Ἡ δὲ Σιβύλλα ἔπεσεν ἐκ νέου καταβεβλημένη ὑπὸ χαρᾶς ἀῤῥήτου. Μειδίαμα διέσχισεν ἠρέμα τὰ χείλη αὐτῆς, καὶ οἱ ὀφθαλμοί της ἠτένιζον περιχαρεῖς τὸν Ῥαοὺλ κλαίοντα... Ἀδυνατοῦσα δὲ νὰ προφέρῃ λέξιν ἕνεκα τῆς συγκινήσεως, ἀπέσυρε μετὰ πολλῆς χάριτος τὴν βεβρεγμένην ὑπὸ τῶν ἱερῶν τοῦ Ῥαοὺλ δακρύων δεξιάν της καὶ ἔφερε πρὸς τὰ χείλη της.

Τὴν ὥραν ἐκείνην, ἐνῷ τὸ λυκαυγὲς ἐφώτιζε τὴν καλύβην, ἠκούσθη ἦχος συγκεχυμένων φωνῶν καὶ γοργῶν βημάτων, καὶ ἐφάνησαν εἰς τὴν θύραν ὁ Κ, ἡ Κ. τῶν Φερίων καὶ ἡ μὶς Ὀνέῖλ. Ἐνῷ δὲ αἱ δύο γυναῖκες περιεπτύσσοντο τὴν Σιβύλλαν καὶ ἀπέτεινον αὐτῇ μυρίας ἐρωτήσεις, ὁ Κ. τῶν Φερίων συνδιελέγετο μετὰ τοῦ Ῥαούλ.

— Ἀγαπητόν μου τέκνον, εἶπεν ἐπὶ τέλους, ἀγαπητόν μου τέκνον!...

Καὶ ἠσπάσθη αὐτὴν περιπαθῶς.

— Ἠμπορεῖς νὰ περιπατήσῃς; Θέλεις νὰ σὲ σηκώσουν; Ἡ ἄμαξα εἶναι ἐκεῖ κάτω... Βοηθήσατέ με, κύριε, παρακαλῶ.

Ἡ Σιβύλλα ἀνεσηκώθη μετά τινος δυσκολίας καὶ ἔπειτα ἐστάθη ὀρθία.

— Ναὶ, ναὶ θὰ περιπατήσω, εἶπε φαιδροπρόσωπος· εἶμαι καλά... ἠμπορῶ νὰ ὑπάγω καὶ εἰς τὴν ἄκραν τοῦ κόσμου.

Καὶ ῥίψασα βλέμμα πρὸς τὸν Ῥαοὺλ, ἐστηρίχθη ἐπὶ τοῦ βραχίονος τοῦ πάππου αὐτῆς καὶ ἐξῆλθεν. Ἐνῷ δὲ ἐβάδιζον οὐ μακρὰν τῆς θαλάσσης, ὁ ἥλιος ἀνέκυψεν ἀπὸ τῶν κυμάτων ὅμοιος πρὸς χρυσῆν σφαῖραν. Ἡ Σιβύλλα ἐστάθη ὀλίγον ὡς ἂν ἐθαμβώθη, καὶ σιωπῶσα ἐστράφη καὶ ἔδειξε πρὸς τὸν Ῥαοὺλ τὸ ἀκτινοβόλον μετέωρον. Στραφεῖσα δὲ ἐκ νέου πρὸς αὐτόν·

— Ἔρχεσθε μὲ ἡμᾶς; ἠρώτησεν.

Εἶχε δὲ τὴν φωνὴν τόσον ἥσυχον καὶ τόσον εὔηχον, τὸν ὀφθαλμὸν τόσον ἱλαρὸν καὶ τὸ βάδισμα τόσον ὑπόπτερον, ὥστε ἔπαυσαν οἱ τρομεροὶ φόβοι, οἵτινες ἐβασάνιζον ἀπό τινος τὸν Ῥαούλ.

— Ὄχι, ἀπεκρίθη ἀναλαβὼν τὴν φαιδρότητα αὐτοῦ, θὰ σᾶς στενοχωρήσω. Πλὴν τούτου ὁ δρόμος μου ἀπ' ἐδῶ εἶναι πλησιέστερος, καὶ θὰ μὲ ὠφελήσῃ ὁ περίπατος, διότι εἶμαι παγωμένος. Δὲν θ' ἀργήσω νὰ ἔλθω, μὴν ἀμφιβάλλετε.

Ἡ Σιβύλλα ἔτεινε πρὸς αὐτὸν τὴν δεξιάν, αὐτὸς δὲ μετ' ὀλίγον ἔγεινεν ἄφαντος. Ἔφθασε δὲ μετὰ ἡμίσειαν ὥραν εἰς τὸ πρεσβυτέριον, καὶ ἀπορῶν εἶδε πρὸ τοῦ κήπου τὴν ἄμαξαν τῆς Σιβύλλης. Καὶ ἐρωτήσας ἔμαθεν ὅτι ἡ Σιβύλλα τοσοῦτον ἠνοχλήθη καθ' ὁδὸν, ὥστε ἠναγκάσθησαν νὰ σταθῶσιν. Ὁ μαρκέσιος δρα-

μὼν ὅλως ἠλλοιωμένος πρὸς αὐτὸν, εἶπεν ὅτι φλογερὸς πυρετὸς κατέλαβε τὴν Σιβύλλαν, καὶ ὅτι παρεφρόνει. Ὁ Ῥαοὺλ ἀνεχώρησεν εὐθὺς ἐπὶ τῆς ἁμάξης καὶ μετέβη εἰς τὴν πόλιν ἑπτὰ λεύγας ἀπέχουσαν ἐκεῖθεν ἵνα φέρῃ ἰατρόν· ἔμελλε δὲ νὰ γράψῃ καὶ εἰς Παρισίους καὶ δι' ἄλλον. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην δὲν ὑπῆρχε τηλέγραφος, ἠναγκάσθη νὰ μεταβῇ εἰς ἄλλον σταθμὸν, δύο λεύγας μακράν. Ἕνεκα τούτων τῶν δυσκολιῶν κατέτριψεν ὁλόκληρον ἡμέραν, καὶ μόλις τὴν 6 ὥραν τῆς ἑσπέρας ἐπανῆλθεν εἰς τὸ πρεσβυτέριον κεκμηκὼς, ἀνήσυχος καὶ καταβεβλημένος. Μόλις ἐμβὰς εἰς τὸν κῆπον ἀπήντησε τὸν ἰατρὸν βραδυποροῦντα καὶ σκεπτικόν.

— Λοιπὸν, ἰατρέ; ἠρώτησεν.

— Ἔχει κακοήθη πυρετόν . . . αἱ μεγάλαι συγκινήσεις καὶ μάλιστα ἡ δρόσος τῆς νυκτὸς καὶ αἱ ἀναθυμιάσεις τῶν ἑλῶν . . .

— Καὶ ὑπάρχει κίνδυνος;

— Πολὺς μάλιστα.

— Ἀ! ἰατρέ μου! . . . σώσατέ την!

— Βεβαιωθῆτε, κύριε, ὅτι δι' ὅλα ἐπρονόησα. Ἐὰν ἀνθέξῃ εἰς τὴν πρώτην προσβολὴν, εἶναι ἐλπίς . . . εἶναι ὅμως τρομερά . . . Ἡσύχασεν ὀλίγον . . . δὲν φωνάζει πλέον . . . νὰ ἰδῶμεν!

Ἡ Κ. τῶν Φερίων καὶ ἡ μὶς Ὀνέϊλ ἐφάνησαν τότε παρὰ τὴν θύραν· καὶ ἔδραμε πρὸς αὐτάς. Καὶ αἱ δύο δὲ ἔλαβον τὴν δεξιὰν αὐτοῦ σιωπῶσαι.

— Ἀ κυρίαι! . . . ὦ Θεέ μου! . . . δὲν μὲ λέγετε τίποτε;

— Εἶναι ὀλίγον καλήτερα, ἐψιθύρισεν ἡ μαρκησία.

— Ὦ ὁ ἄθλιος!

— Ὄχι, κύριε, μὴν ἀδημονῆτε κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ σας· ὅλα μᾶς τὰ διηγήθη αὐτὴ τὸ πρωΐ . . . δὲν ἔχομεν διὰ τί νὰ σᾶς κατακρίνωμεν . . . ἡ δυστυχία εἶναι δυστυχία ὅλων μας. Ἄλλως τε ἔχομεν ἐλπίδας.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἠκούσθη ἡ φωνὴ τοῦ μαρκησίου λέγουσα·

— Λουΐζα! δὲν ἔρχεσαι;

Καὶ ἀμέσως ἐπανῆλθον αἱ δύο γυναῖκες παρακολουθούμεναι ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ.

Ὁ δὲ Ῥαοὺλ μείνας μόνος περιείρχετο τρίβων τὸ καῖον μέτωπόν του· καὶ μετ' ὀλίγον ἐστάθη ἵν' ἀκούσῃ· ἀλλ' οὐδεὶς ἦχος ἠκούετο. Σιωπὴ γλυκεῖα καὶ μελαγχολικὴ ἐπεκράτει εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ μικροῦ κήπου. Ἐπιθυμῶν νὰ διασκεδάσῃ ὁπωσοῦν τὴν ἀνυπόφορον ταραχήν του ἐξῆλθεν εἰς τὴν ὁδὸν καὶ ἐπερπάτει πρὸ τῶν κιγκλίδων. Μετὰ μικρὸν δὲ ἀνέβη τὸν λόφον, διέβη διὰ τοῦ νεκροταφείου καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ ὅτε εἰσῆλθεν εἰς τὸν νάρθηκα εἶδε τὰς ἀτελεῖς ζωγραφίας τῶν τοίχων καὶ τοῦ θόλου, τὰς ἀναμνήσεις ταύτας τοσούτων ἐλπίδων καὶ τοσούτων μακαρίων ὡρῶν, ἠσθάνθη σπαρασσομένην τὴν καρδίαν του· ἥνωσε τὰς χεῖρας καὶ πεσὼν εἰς τὰς πλάκας γονυπετὴς, καὶ βαλὼν τὸ μέτωπον ἐπὶ τοῦ βήματος, ἔκλαυσεν ὁλοφυρόμενος. Ἐνῷ δὲ ἔκλαιε καὶ προσηύχετο, χεὶρ ἤγγισε τὸν ὦμον αὐτοῦ· ἐσηκώθη καὶ εἶδε κάτωχρον καὶ σκυθρωπὸν τὸν ἀδελφὸν Ῥενώ.

— Ὦ πάτερ μου! ἀνεφώνησε, τί ἦλθετε νὰ μὲ εἰπῆτε; Λυπηθῆτέ με! . . . ζῇ, ζῇ ἀκόμη; . . . Σᾶς παρακαλῶ . . . Τί θὰ κάμω, Θεέ μου, εἰς τὸν κόσμον! Ζῇ λοιπὸν, δὲν ἀπέθανε! . . .

Καὶ ἔπεσε παρὰ τὸν ἱερέα γονυπετὴς καὶ ἔξω φρενῶν. Ἀνεγείρας δὲ αὐτὸν ὁ γέρων·

— Ἡσύχασε, τέκνον μου, ἀπεκρίθη . . . σὲ ζητεῖ.

— Μὲ ζητεῖ;

Καὶ ἀκολουθῶν τὸν ἀδελφὸν κατέβη σιωπῶν. Ἐνῷ δὲ ἀνέβαινον τὴν στενὴν κλίμακα τοῦ πρεσβυτερίου, ἀπήντησαν τὸν ἰατρὸν, ὅστις λαβὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ εἶπεν·

— Ἔσο ἀνὴρ, κύριε.

Καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ μικρὸν δωμάτιον ὅπου κατῴκει ὁ Ῥαοὺλ· διότι εἶχον μεταφέρει ἐκεῖ τὴν πάσχουσαν. Ὁ μαρκήσιος, ἡ μαρκησία καὶ ἡ μὶς Ὀνέϊλ ἵσταντο παρὰ τὴν κεφαλὴν τῆς κλίνης, τὰ πρόσωπα ἔχοντες βεβρεγμένα μὲν ὑπὸ δακρύων, ἀλλὰ σοβαρὰ καὶ γαλήνια. Τὸ πρῶτον βλέμμα τοῦ Ῥαοὺλ ἀπήντησε τοὺς μεγάλους γαλανοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς Σιβύλλης, βλέποντας πρὸς τὴν θύραν μετ' ἀγωνίας, ἥτις ἔπαυσεν ἅμα ἐλθόντος αὐτοῦ. Ἐπλησίασεν εἰς τὴν κλίνην, καὶ τοιαύτην γαλήνην, τοσαύτην χάριν καὶ φαιδρότητα εἶχε τὸ πρόσωπον τῆς Σιβύλλης μεταξὺ τῆς ξανθῆς κόμης της, ὥστε κατεσιγάσθησαν οἱ φόβοι του. Ἐκείνη δὲ ἔσεισεν ἀσθενῶς τὴν κεφαλὴν μειδιῶσα, καὶ ἔνευσε πρὸς τὸν ἱερέα.

— Κύριε, εἶπε πλησιάσας ὁ σεβάσμιος γέρων, ἡ Κυρία τῶν Φερίων ἐπιθυμεῖ κατὰ τὴν φοβερὰν ταύτην ὥραν νὰ ἑνωθῇ μὲ ὑμᾶς διὰ τῶν δεσμῶν τοῦ γάμου· ἠγνόει ὅτι τὸ χρέος μου μὲ ἀπαγορεύει νὰ εὐλογήσω τοιοῦτον δεσμόν. Θὰ πράξω ὅμως ὅ,τι ἐπιτρέπει ἡ συνείδησίς μου ὅπως δώσω εἰς τὴν καρδίαν . . . ἡ ὁποία σᾶς ἠγάπησε τόσον . . . τελευταίαν παραμυθίαν.

Καὶ μετὰ μικρὰν παῦσιν ἐξηκολούθησεν·

— Ἡ Κ. τῶν Φερίων μὲ εἶπε, κύριε, ὅτι ἔχετε τὴν αὐτὴν ἁγίαν πίστιν καὶ τὰς αὐτὰς περὶ θεότητος πεποιθήσεις ὡς καὶ αὐτή.

— Ναὶ, σεβασμιώτατε, ἀπεκρίθη ὁ Ῥαοὺλ, διὰ παντός.

Χαρὰ ἐζωγραφήθη εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Σιβύλλης, ὁ δὲ γέρων ἱερεὺς ἐπανέλαβε·

— Δὸς αὐτῇ τὴν δεξιάν.

Καὶ ἔθετο ὁ Ῥαοὺλ τὴν δεξιὰν εἰς τὴν δεξιὰν τῆς Σιβύλλης.

Ὁ πρεσβύτης ἀνύψωσε τότε τοὺς ὑγροὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ μετὰ φωνῆς συντετριμμένης ἀνεφώνησε·

— Θεέ μου! Θεὲ πανάγαθε! σὺ γινώσκεις πόσον ἠγαπήθησαν . . . καὶ πόσα ὑπέμειναν! . . . Νεῦσον ὥστε αἱ δύο αὗται ψυχαὶ, τόσον ἄξιαι ἡ μία τῆς ἄλλης, νὰ ἑνωθῶσί ποτε εἰς τὴν αἰωνιότητα! . . . Νεῦσον δὲ καὶ νὰ εὐλογήσῃς τὴν ὑπόσχεσιν, τὴν ὁποίαν δίδω αὐτοῖς ἐν ὀνόματί σου! Ἀμήν!

Ὀλοφυρμοὶ ἀντήχουν ἐνῷ ὁ γέρων λευΐτης προσηύχετο· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἠδυνάτει νὰ ἀναχαιτίσῃ τὰ δάκρυά του. Μόνη ἡ Σιβύλλα δὲν ἔκλαιεν· εἰς τὸ μέτωπον καὶ τοὺς ὀφθαλμούς της περιεχέετο οὐρανία τις λάμψις. Μετὰ μικρὸν ἔνευσε πρὸς τὸν ἱερέα, πρὸς ὃν, κλίναντα τὴν κεφαλὴν, ἐφάνη ὁμιλοῦσα μετὰ συστολῆς.

— Κύριε, εἶπεν ὁ γέρων πρὸς τὸν Ῥαοὺλ, ἀσπάσθητι τὴν σύζυγόν σου.

Καὶ νεύσας ἐκεῖνος ἔθετο τρέμοντα τὰ χείλη εἰς τὸ μέτωπον καὶ τὴν κόμην τῆς νέας παρθένου. Αἱ παρειαὶ αὐτῆς ἠρυθρίασαν· ἔρριψε πρὸς τὸν Ῥαοὺλ βλέμμα ἀφάτου γλυκύτητος καὶ ἀγάπης, καὶ ὡς καπνὸς διελύθη τὸ μικρόν της ἐρύθημα· ὠχρίασε θανάτου ὠχρότητα, ἡ σκιὰ τῶν μακρῶν της βλεφάρων κατέβη, διεστάλλησαν ὁπωσοῦν τὰ χείλη της, καὶ τὸ ἀναλλοίωτον κάλλος της ἔμεινεν ἀκίνητον. Ἐφαίνετο ὅτι ὁ θάνατος ἐπλησίασεν αὐτὴν εὐλαβῶς.

. . . . . .

. . . . . .

Τρία λευκὰ μνήματα κεῖνται σήμερον ἐντὸς τοῦ μικροῦ κοιμητηρίου· ἐπὶ δὲ τοῦ λευκοτέρου, οὗτινος τὸ μάρμαρον καλύπτουσι πολλάκις ἄγρια ἄνθη, ἀναγινώσκεται ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη· « Σιβύλλα — Ἄννα τῶν Φερίων. — Δεκαεννέα ἐτῶν. » — Καὶ κατωτέρω· « Αἰωνία ἡ μνήμη! »

Μετὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα συμβάντα ὁ κόμης Ῥαοὺλ ἐγένετο κάτοικος τῆς ἐπαύλεως τῶν Φερίων. Ὑπακούων δὲ εἰς τὴν θέλησιν τῆς Σιβύλλης καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν δύο γερόντων, οἵτινες ὀνομάζουσιν αὐτὸν υἱόν, δὲν θέλει ἀναχωρήσει πώποτε ἐκεῖθεν. Φαίνεται δὲ κληρονομήσας τὰς ἀρετὰς τῆς ἀποθανούσης· διότι οἱ κάτοικοι τῶν περιχώρων, τοσοῦτον εὐεργετοῦνται παρὰ τοῦ σκυθρωποῦ καὶ εὐσεβοῦς τούτου νέου, ὥστε ἀποδίδουσιν αὐτῷ σέβας ἴσον σχεδὸν πρὸς δεισιδαιμονίαν. Μόλις γινώσκουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ· ὀνομάζουσι δὲ αὐτὸν « μνηστὸν τῆς Κυρίας. » Σ.

ΤΕΛΟΣ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΠΑΡΕΚΒΟΛΙΚΑΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΧΡΥΣΟΒΟΥΛΛΟΝ ΛΟΓΟΝ ΑΛΕΞΙΟΥ Α' ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ.

ὑπὸ

Ι. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ (α).

ΣΕΛ. 546, στὴλ: 6', 10. *Ἐντολῆς*] Τῆς λεγούσης: « *Αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν* » [Ματθ. Ζ'. 7, καὶ ΚΑ'. 22]. « Λοιπὸν δὲ (λέγει ὁ θεῖος Χρυσόστομος) καὶ τὴν κορωνίδα ἐπάγει τῆς εὐκολίας, οὐ τὴν τυχοῦσαν ἐπινοῶν παραμυθίαν τοῖς πόνοις, τὴν ἀπὸ τῶν εὐχῶν τῶν ἐπιμόνων συμμαχίαν· οὐ γὰρ αὐτοὺς σπουδάζειν δεῖ μόνους, φησὶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄνωθεν καλεῖν βοήθειαν· καὶ πάντως ἥξει, καὶ παρέσται, καὶ συνεφάψεται τῶν ἀγώνων ἡμῖν, καὶ πάντα ποιήσει ῥᾴδια. Διὰ τοῦτο καὶ αἰτεῖν ἐκέλευσε, καὶ τὴν δόσιν ἐνηγγυήσατο· κτλ.» [Ὁμιλ. ΚΓ' εἰς Ματθ. Τόμ. Ζ', σελ. 289. Venet.].

Αὐτ. στίχ. 16. *Ἀπόστολον*] Παρὰ τὸ: «*Θεοῦ ἐσμὲν συνεργοὶ*» [Α' Κορινθ. Γ'. 9.—Πρβλ. καὶ Β' Κορινθ. Ϛ'. 1].

Αὐτ. στίχ. 26. *Λάτρους*] Τὸ ὄρος τοῦτό ἐστιν ὁ ἐν τῇ Μιλησίᾳ Λάτμος, ὑπερκείμενον τοῦ ἀρχαίου πολιχνίου *Ἡρακλείας τῆς ὑπὸ Λάτμῳ* λεγομένης, πρότερον δὲ *Λάτμου* καὶ αὐτῆς, ὁμωνύμως τῷ ὄρει, καλουμένης. Ἀπ' αὐτοῦ δὲ καὶ ὁ αὐτόθι κόλπος ὠνόμασται *Λατμικὸς* [Στράβ. ΙΔ'. Τόμ. Γ', σελ. 6. Κορ.]. Ἐν τούτῳ τῷ ὄρει μυθεύουσιν οἱ πάλαι τοὺς μετὰ τῆς Σελήνης ἔρωτας τοῦ Ἐνδυμίωνος, οὗτινος ὁ τάφος ἐδείκνυτο ἔν τινι σπηλαίῳ πρὸς τῇ εἰρημένῃ Ἡρακλείᾳ [Βλ. Ἀπολλόδ. Α'. ζ'. 5. — Ἀπολ. Ἀργον. Δ', ς. 57.—Σχολ. Θεοκρ. Εἰδ. Γ', ς. 49.— Παυσ. Ἠλειακ. προτ. ά. 2.—Στρ. ἔνθ. ἀνωτ.]. Καλεῖται δὲ τανῦν τουρκοβαρβάρως *Μπὲς-παρμάκι* (ἤτοι Πενταδάκτυλον = Πεντακόρυφον). Ὁ μέντοι γε κόλπος, ὡς ἐκ τῶν κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Μαιάνδρου γενομένων ἐκ τοῦ μακροῦ χρόνου προχώσεων, εἰς λιμνοθάλασσαν μεταβέβληται, ἄπλευστον ὅλως τοῖς πλοϊζομένοις. Ἀναμφίβολον δ' ὅτι ποτὲ τῶν χρόνων χερσώσει ὁλοσχερῶς τὸν κόλπον ὁ Μαίανδρος· τῆς τοιαύτης γὰρ δημιουργικῆς αὐτοῦ φύσεως παραδείγματα ἀπεμνημόνευσαν ἡμῖν οἱ ἀρχαῖοι. Καὶ Στράβων μὲν ταῦτα φησὶ: «καὶ πολλὴν χοῦν κατάγων [ὁ Μαίανδρος], ἄλλοτ' ἄλλο μέρει τῶν αἰγιαλῶν προστίθησι, τὸ δὲ πρὸς τὸ πέλαγος βιασάμενος ἐξωθεῖ. Καὶ δὴ καὶ τὴν Πριήνην, ἐπὶ θαλάττῃ πρότερον οὖσαν, μεσόγαιαν πεποίηκε τετταράκοντα σταδίων προχώματι» [ΙΒ'. Τόμ. Β',

(α) Ἴδε Πανδ. φυλλάδ. 358, Φεβρ. 15.

σελ. 433]. Παυσανίας δὲ ταῦτα: «Ὁ γὰρ Μαίανδρος διὰ τῆς τῶν Φρυγῶν καὶ Καρῶν ἀρουμένης ὅσα ἔτη ῥέων, τὴν μεταξὺ Πριήνης καὶ Μιλήτου θάλασσαν ἐν οὐ πολλῷ χρόνῳ πεποίηκεν ἤπειρον» [Ἀρκαδ. ιδ'. 5]. Σώζονται ἔτι ἐπὶ τοῦ ὄρους τὰ τῶν μοναστηρίων ἐρείπια. Τοῦ δ' ἀρχαίου ὀνόματος ἡ τροπὴ εἰς *Λάτρος* (ὁ καὶ τό), ἀνάγεται ἴσως εἰς τοὺς χρόνους τῶν πρώτων τοῦ ὄρους μοναστῶν, οἱονεὶ καθοσιουμένων αὐτὸ εἰς τὴν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ λατρείαν, ὥςπερ καὶ ὁ τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου βιογράφος Ἰωάννης μητροπολίτης Ῥόδου ὑπολαμβάνει ἐν τούτοις: «Ἧς [Μιλήτου] οὐ μακρὰν ὄρος ὑπερανέστηκε, Λάτρος τοῖς πολλοῖς ἐγχωρίως κατονομαζόμενον, τάχα μὲν οὕτω τυχαίως τὴν ἐπωνυμίαν λαβὸν, τάχα δ' ὅτι καὶ πολύ τι πλῆθος ἦν ἐν αὐτῷ τὴν μονῶτιν ἐπανῃρημένον ζωήν. Εἴποι δ' ἄν τις ἐκ τῶν ἐπισυμβάντων ἐςύστερον αὐτῷ προσαρμοσθῆναι τὴν κλῆσιν κατάλληλον· εἰ γὰρ λατρεία ἐστὶν ἡ δι' ἔργων θεραπεία τοῦ Θείου, εἰκότως ἂν οὕτω τὸ ὄρος ἐκεῖνο καλοῖτο, ἅτε πολλοὺς ἔχοντῳ τότε γνησίους θεράποντας, καὶ τὴν ἐν πνεύματι τελοῦντας λατρείαν, καὶ μόνῳ ζῶντας Θεῷ» [Ὅρα ὄπισθεν ἐν τῷ Βίῳ αὐτοῦ. §. Ζ' (α)]. Πρῶτοι δ' αὐτοῦ οἰκήτορες ὑπῆρξαν οἱ πλείονες τῶν κατὰ τὸ Σινὰ καὶ Ῥαῖθὼ ἀσκουμένων πατέρων, τῶν διαφυγόντων τὴν μάχαιραν τῶν ἀγρίων Βλεμμύων (περὶ μέσην τὴν Ε' ἑκατονταετηρίδα), κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ τούτου τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου, λέγοντος: «Λέγεται γὰρ καὶ τοὺς μακαριστοὺς ἐκείνους πατέρας, οἳ τὸ Ῥαῖθάν ποτ' ᾤκησαν καὶ τὸ Σίναιον, ἐκεῖθεν ἐνταῦθα [ἐν Λάτρῳ] μεταναστεῦσαι, εἰ καὶ μὴ πάντας, ἀλλ' οὖν γε τοὺς πλείονας, διὰ τὰς συνεχεῖς ἐφόδους τῶν ἀνημέρων Βλεμμύων, ἄνευ δηλαδὴ τῶν ἐκεῖσε μαρτυρησάντων» [Ὑποτυπ. §. Γ']. Οὕτω δ' ἀπαντᾷ γραφόμενον τὸ ὄρος καὶ μετὰ τὰ μέσα τῆς Θ' ἑκατονταετηρίδος, οἷον παρὰ Κεδρηνῷ [Σύνοψ. Ἱστορ. σελ. 546. Paris., ἔνθα διορθωτέα ἡ ἐσφαλμένη γραφὴ *Λάτρης*], καὶ ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς ἐπὶ τοῦ ἱερωτάτου Φωτίου συγκροτηθείσης ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου (τῷ 879): «*Γρηγόριος Ἡρακλείας Λάτρου*» [Βλ. Σ. Μήλ. Συλ. Συνόδ. τόμ. Β', σελ. 929]. Ἀπὸ τούτου τοίνυν τοῦ ὄρους *Λατρηνὸς* ἐπωνόμασται ὁ ὅσιος Χριστόδουλος.

ΣΕΛ. 547, στήλ. α, στίχ. 1. *Φορὰν*] Ὑπερβατῶς, ἀντί: *καὶ ἐπιτηδειοτάτην πρὸς φορὰν καρπῶν πνευματικῶν.*

Αὐτ. στίχ. 6. *Βροντῆς υἱοῦ*] *Βοανεργὲς* ἑβραϊστὶ (α), ἤτοι *υἱοὺς βροντῆς*, κατὰ τὴν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ ἑρμηνείαν, ἐκάλεσεν ὁ Σωτὴρ δύο τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν, τὸν Ἰάκωβον καὶ τὸν Ἰωάννην υἱοὺς Ζεβεδαίου [Μάρκ. Γ'. 17]. Οἱ μὲν οὖν θεῖοι πατέρες καὶ ἑρμηνευταὶ μονανουχὶ πάντες, ὧν καὶ παρατιθέμεθα τὰς χρήσεις, τὴν αὐτὴν ποιοῦνται τῆς ῥήσεως ἑρμηνείαν· οἷον Ἐπιφάνιος μὲν: «Ἰωάννης ὁ *υἱὸς* ὄντως *βροντῆς* τῇ οἰκείᾳ μεγαλοφωνίᾳ, ὥςπερ ἔκ τινων νεφελῶν τῶν τῆς σοφίας αἰνιγμάτων τὴν εὐσεβῆ ἡμῖν ἔννοιαν τοῦ Υἱοῦ ἀνῆκεν» [Αἱρ. ΟΓ'. Τόμ. Α', σελ. 854. Colon.]· Βασίλειος δὲ: «Ὅτι γὰρ βροντὴ τὸ Εὐαγγέλιον, δηλοῦσιν οἱ παρὰ τοῦ Κυρίου μετονομασθέντες μαθηταὶ, καὶ *υἱοὶ βροντῆς* χρηματίζοντες» [Ὁμιλ. εἰς Ψαλμ. ΚΗ'. Τόμ. Α', σελ. 118. Paris.]. Ὁ δὲ Θεολόγος Γρηγόριος: «τοὺς *υἱοὺς τῆς βροντῆς* τὰ πνευματικὰ βροντήσαντας» [Λόγ. εἰς τὴν ἁγ. πεντηκ. Τόμ. Α', σελ. 715. Colon.]. Γρηγόριος δ' ὁ Νύσσης: «Ὁ ὑψηλὸς Ἰωάννης . . . . . ἐκείνη ἡ *βροντέα* [γρ. ἴσ. *βρονταία*] *φωνὴ*» [Λόγ. Δ' κατὰ Εὐνομ. Τόμ. Β', σελ. 623. Migne]. Ὁ δ' αὖ Χρυσόστομος: «Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστὴς, τὸ πτερὸν τὸ μέγα τῆς θεολογίας, ὁ ἀληθῶς *υἱὸς βροντῆς*, ὁ εἰς τὴν οἰκονομίαν ἀστράψας, καὶ εἰς τὴν θεολογίαν βροντήσας» [Ὁμιλ. ΡΕ' εἰς Ψαλμ. ϟΒ'. Τόμ. Ε', σελ. 683. Eton.]. Κύριλλος δὲ ὁ Ἀλεξανδρείας: «Ὁ μὲν γὰρ θεσπέσιος Ἰωάννης *υἱὸς* ὠνόμασται *βροντῆς* παρὰ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ, καὶ μάλα εἰκότως, διά τε τὸ μονονουχὶ κατακτυπῆσαι τῆς ὑπ' οὐρανὸν, καὶ καταβροντῆσαι τῆς γῆς, ὡς μέγα τι καὶ ἐξαίσιον εἰρηκώς. Διατρανοῖ γὰρ εὖ μάλα τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς τὸ σεπτὸν ἀληθῶς καὶ μέγα μυστήριον· ἔφη μὲν γὰρ *Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος*, κτλ.» [Α' κατὰ Νεστορ. Τόμ. Θ', σελ. 16. Migne]. Ὁ δὲ Θεοδώρητος: «*Υἱοὺς βροντῆς* τὴν ξυνωρίδα τῶν ἀποστόλων ἐκάλεσε, διὰ τὴν ὑπερφυᾶ καὶ θείαν τῆς θεολογίας φωνὴν» [Ἑρμην. εἰς Ψαλμ. ΚΗ'. Τόμ. Α', σελ. 1065. Migne]. Καὶ Θεόδωρος δὲ ὁ Στουδίτης:

(α) Ἱστέον ὅτι αἱ ἐνιαχοῦ τῶν σημειώσεων τούτων ἀπαντῶσαι παραπομπαὶ εἰς τὰ ὄπισθεν ἢ ἔμπροσθεν, ἀναφέρονται εἰς τὰ Παραρτήματα τῆς μήπω ἐκδοθείσης ἐμῆς Ἀναγραφῆς τῆς Πατμιακῆς βιβλιοθήκης. Ἐν τῷ Β' δὲ τούτων περιλαμβάνονται καὶ οἱ ἕως τοῦ νῦν ἀνέκδοτοι βιογράφοι καὶ ἐγκωμιασταὶ τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου.

(α) Οὔθ' Ἑβραϊκὴν, οὔτε Συριακὴν τὴν φωνὴν ταύτην εἶναι λέγει ὁ Καλμέτης· καὶ ὑπολαμβάνει ἄρα ὅτι διέστρεψαν τὴν λέξιν οἱ Ἕλληνες ἀντιγραφεῖς (!), οὕτω γράψαντες ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ Βανέ-ρεγὲμ ἢ Βανέ-ρεγὲς, ὅπερ, λέγει, κακῶς οἱ Γαλιλαῖοι προφέρουσι Βοανεργές, [Dictionn. de la Bible. Tom. I, pag. 348]. Ἄλλοι μέντοι γε κρείττονες τοῦ Καλμέτου καὶ πολλῷ αὐτοῦ κριτικώτεροι Ἑβραϊκὴν διαρρήδην ἀποφαίνονται τὴν φωνὴν, καὶ περί τε τῆς ὀρθῆς γραφῆς καὶ τῆς γνησίας αὐτῆς προφορᾶς ἐλλογώτερον φιλολογοῦσι [Βλ. Wilkii Clav. N. Test. pag. 69, edit. W. Grim.—Πρβλ. καὶ Wahl Clav. N. Test. philolog. Vol. I, pag. 204.—Schleusner Lexic. in. N. Test. Tom. I, pag. 463].

«Ὅτι κατὰ τὸ Πνεύματος ἁγίου εἶναι ἀπήχημα, *υἱὸς βροντῆς* ὠνόμασται ὁ Ἀπόστολος, ἀστράπτων ὁμοῦ καὶ βροντῶν ἡμῖν τὰ θεῖα, ὡς ἐκ νεφελῶν οἱονεὶ ἐκραγεὶς τῆς θείας χάριτος. Εἴδωμεν δὲ, εἰ δοκεῖ, ἐν κεφαλαίῳ οἷα καὶ τὰ βροντήματα, ὡς ἂν μᾶλλον θαυμάσοιμεν τοῦ ὀνοματοθέντος [ἴσ. γρ. *ὀνοματοθέτου* ἢ *ὀνομαθετήσαντος*] τὴν δύναμιν. *Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος*, κτλ.» [Ἐγκώμ. εἰς Ἰωάν. τὸν Εὐαγγελ. σελ. 781. Migne]. Ὁ δὲ Θεοφύλακτος: «*Υἱοὺς* δὲ *βροντῆς* ὀνομάζει τοὺς τοῦ Ζεβεδαίου ὡς μεγαλοκήρυκας καὶ θεολογικωτάτους» [Ἑρμην. εἰς Μάρκ. Γ'. 17, σελ. 205. Lut. Paris.]. Ἀλλὰ καὶ Εὐθύμιος ὁ Ζιγαβηνὸς: «Δίκην γὰρ βροντῆς οὐρανόθεν ἐξάκουστον ἐβρόντησαν οὗτοι τὰ θεολογικὰ δόγματα, ὁ μὲν Ἰάκωβος ἀγράφως, ὁ δὲ Ἰωάννης ἐγγράφως» [Ἑρμην. εἰς Μάρκ. Γ'. 17.]. Οὕτω καὶ ἄλλοι τῶν ἱερῶν πατέρων συχνοί. Τῶν δὲ νεωτέρων τινὲς, μὴ ἀποδεχόμενοι ὅτι οἱ τοῦ Ζεβεδαίου υἱοὶ ὑπῆρξαν περὶ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου δεινότεροι τῶν ἄλλων ἀποστόλων, γνωματεύουσιν ἐπὶ τὸ σκολιώτερον ὅτι ὠνόμασεν αὐτοὺς ὁ Κύριος *βοανεργὲς*, διότι ἰδόντες ὅτι οὐκ ἐδέξαντο αὐτὸν οἱ Σαμαρεῖται εἰςελθόντα εἰς κώμην αὐτῶν, εἶπον: *Κύριε, θέλεις εἴπωμεν πῦρ καταβῆναι ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἀναλῶσαι αὐτοὺς, ὡς καὶ Ἠλίας ἐποίησε;* (Λουκ. Θ'. 52—55.) [Βλ. Εὐαγγελ. Κήρ. Ἔτ. Η', σελ. 327.—Πρβλ. καὶ Aug. Calmet. καὶ Wahl, ἔνθ. ἀνωτ.].

Αὐτ. στίχ. 21. *Σεκρετικῆς*] Ὑπουργικῆς. Ὅρα δὲ κατωτέρω ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῆς λέξεως *Σακελλάριος*.

Αὐτ. στίχ. 22. *Φροντιστήριον*] Συνωνυμεῖ τῷ *Μοναστήριον* [Σουΐδ. καὶ Ἡσύχ. ἐν λέξ.]. Κατὰ δὲ Θωμᾶν τὸν Μάγιστρον: «Φροντιστήρια, τὰ διδασκαλεῖα τῶν φιλοσόφων. Λέγοιντο δ' ἂν οὕτω καὶ τὰ παρ' ἡμῖν μοναστήρια, ὡς τῆς ὄντως φιλοσοφίας ἐνταυθοῖ μελετωμένης» [Ὀνομ. Ἀττ. Ἑκλ.] Ὅθεν καὶ Κίνναμος: «Ἡ δὲ καὶ *Φροντιστήριον* ἐπ' ὀνόματι τοῦ Παντοκράτορος συνεστήσατο, ἐς κάλλος καὶ μέγεθος ἐν τοῖς μάλιστα τῶν ἐπισημοτάτων ὄν» [Βιβλ. Α'. δ'.].

Αὐτ. στίχ. 28. *Χρυσοβ. Λόγου*] *Χρυσόβουλλοι Λόγοι*, ἢ *Χρυσόβουλλοι Γραφαὶ*, ἢ *Χρυσόβουλλα Σιγίλλια*, ἔτι δὲ καὶ *Ἀργυρόβουλλα*, ἐλέγοντο τὰ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων θεσπίσματα, δι' ὧν νέα τις προςετίθετο διάταξις τῇ τοῦ κράτους νομοθεσίᾳ· καθάπερ καὶ τὰ χορηγούμενά τισι καὶ ἀπονέμοντα αὐτοῖς βασιλικὰς δωρεὰς, προνόμια καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Πέπλασται δ' ἡ λέξις ἐκ συνθέσεως ἑρμαφροδίτου, ὥςπερ δὴ εἴθιστο τοῖς Βυζαντινοῖς, δηλαδὴ ἐκ τοῦ *Χρυσὸς* καὶ Bulla τοῦ παρακμάζοντος λατινισμοῦ (ἑλλην. Σφραγίς. Ὡςαύτως δὲ καὶ τὸ Σιγίλλιον παρὰ τὸ Λατιν. Sigillum, ἑλλην. Σφράγισμα, Σήμαντρον). Τὰ τοιαῦτα οὖν ἔφερον χρυσῆν ἢ ἀργυρᾶν σφραγῖδα ἀπηωρημένην κάτωθεν πορφυρᾷ σηρικῇ μηρίνθῳ, ἥν περ *Ὀξεῖαν μέταξαν* ἐκάλουν (ἐξ οὗ καὶ *Ὀξυβάφιον*, τόπος τις ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔνθα ἐβάπτετο τὸ τοιοῦτον χρῶμα). Ὅθεν καὶ Κίνναμος φησὶν: «Ἅτε χρυσῷ ἐνσεσημασμένον *Χρυσόβουλλον* ἔθος καλεῖν ἐστιν» [Βιβλ. Γ'. ἡ]. Τοιαύτην δὲ φέρει σφραγῖδα καὶ τὸ παρὸν Χρυσόβουλλον, ἡμισείᾳ μὲν δραχμῇ ἰσομεγέθη, ταύτης δὲ παχυτέραν· ἢ καὶ παρίστησιν ἐκ τοῦ ἑνὸς μὲν τὸν Χριστὸν ἐπὶ θρόνου καθήμενον, ἐκ δὲ τοῦ ἑτέρου τὸν αὐτοκράτορα ὄρθιον, σκῆπτρον τῇ δεξιᾷ κατέχοντα, τῇ δ' ἀριστερᾷ κοσμοφαίριον σταυρῷ ἐπιστεφόμενον. Σημειωτέον δ' ὅτι ἐν τῷ ἐνταλτικῷ μέρει τῶν τοιούτων θεσπισμάτων, ἔνθα ἂν ἀναφέρωνται αἱ λέξεις *Χρυσόβουλλος Λόγος* εἴτε *Χρυσόβουλλος Γραφὴ*, ἢ *Χρυσόβουλλον Σιγίλλιον*, τό: *Λόγος*, *Γραφὴ*, *Σιγίλλιον*, ὥςπερ καὶ τὸ τοῦ μηνὸς *ὄνομα*, καὶ ἡ *ἰνδικτιὼν*, καὶ τὸ λεγόμενον *Καρίκλωμα* (περὶ οὗ κατωτέρω), παρενεγράφοντο διὰ κινναβάρεως τῇ ἰδίᾳ τοῦ αὐτοκράτορος χειρὶ, τοῦ βασιλικοῦ ὑπογραφέως τόπον κενὸν παραλείποντος ἐπὶ τούτῳ. *Πιττάκια* δὲ πάλιν ὠνομάζοντο τὰ πρὸς τὰ *Σέκρετα*, ἤτοι ὑπουργεῖα, καὶ ἄλλας ἀνωτέρας ἀρχὰς τοῦ κράτους στελλόμενα αὐτοκρ. διατάγματα περὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐν γένει ὑπηρεσίας. Ὁ Εὐστάθιος ἐξηγῶν τὸ Ὁμηρικὸν *Πτυκτὸς πίναξ* λέγει: «*Πιττάκιον* δὲ ἰδιωτικώτερον (φαμὲν), διὰ τὸν τρόπον καὶ αὐτὸ τῆς πτύξεως. Ὡς γὰρ δέλτος, διὰ τὸ δελτωτὸν σχῆμα, οὕτω πιττάκιον, διὰ τὸ τετραγωνίζεσθαι πτυσσόμενον, ὁμοίως πως τῷ τῆς χυτῆς πίττης σχηματισμῷ» [Παρεκβ. εἰς Ἰλιάδ. Ζ, σελ. 633]. Τοῦτο δὲ μόνον διέφερον τῶν Χρυσοβούλλων τὰ Πιττάκια, ὅτι εἶχον τὴν αὐτοκρ. σφραγῖδα ἐκτετυπωμένην διὰ κηροῦ· ἐξ οὗ καὶ *Κηρόβουλλα* ἐλέγοντο. *Σιγίλλια* δ' ὀνομάζονται καὶ σήμερον ἔτι τὰ ψήφῳ συνοδικῇ ἐκδιδόμενα πατριαρχικὰ θεσπίσματα. Περὶ δὲ τοῦ *Καρικλώματος* σημειωτέον ὅτι, *Καρίκλειον* ὠνόμαζον οἱ Βυζαντινοὶ τὸ ἀγγεῖον ἔνθα περιείχετο ἡ πρὸς γραφὴν ἐσκευασμένη ἐρυθρὰ βαφὴ, ἤτοι τὸ *κιννάβαρι*, δι' ἧς ὑπέγραφον οἱ αὐτοκράτορες. Ὁ τοῦτο δὲ φέρων, ὃς ἦν τῶν ἐν ἀξιώμασι τῆς βασιλείου αὐλῆς ἐπισήμων, ἐλέγετο: Ὁ *ἐπὶ τοῦ καρικλείου*. Ὅθεν ἔπλασαν καὶ ῥῆμα *Καρικλόω* (=σημειῶ, χαράττω τὸ *Καρίκλωμα*), ἐξ οὗ τὸ *Καρίκλωμα*. Ἐδήλου δὲ τοὔνομα τὸ ἰδιοχείρως παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου, χαρασσόμενον ἐν τοῖς Χρυσοβούλλοις, μετὰ τὴν τελευταίαν λέξιν, συμβολικὸν μονόγραμμον (μονοκονδυλίαν), ὡς π. χ. τὸ ἐν τῷ πανομοιοτύπῳ τεμαχίῳ τοῦ

παρόντος Χρυσοβούλλου φερόμενον εὐθὺς μετὰ τὴν λέξιν: *Κράτος*.

Αὐτ. στήλ. 6', στίχ. 2. *Χαρτίοις*] *Σεκρετικὰ χαρτία* ἐλέγοντο οἱ ἐν τοῖς Σεκρέτοις ἀποκείμενοι φορολογικοὶ πίνακες, ἐν οἷς ἦσαν ἐγγεγραμένοι οἱ φόροι ἑκάστης ἐπαρχίας ἢ τόπου.

Αὐτ. στίχ. 4. *Χοιροσφάκτου*] Ἡ τῶν *Χοιροσφακτῶν* οἰκογένεια ἦν ἐκ τῶν ἀρχαίων καὶ ἐπισήμων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐξ ἧς ἀνεδείχθησαν κατὰ καιροὺς ἄνδρες διαπρέψαντες ἐν τῇ Βυζαντινῇ πολιτείᾳ, καὶ μάλιστα ἐπὶ Λέοντος τοῦ σοφοῦ καὶ Κωνσταντίνου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ἐπὶ Ῥωμανοῦ Ἀργυροῦ,κλπ. [Ἴδε Ἰ. Ζωναρ. Χρονικ. σελ. 177, καὶ 184. — Κεδρην. σελ. 597, 610 καὶ 722. **Paris.** — Λέοντ. Γραμματ. σελ. 379. **Venet.**]. Ὁ δ' ἐνταῦθα ἀναφερόμενος, παρὰ τὴν *πρωτοπροεδρίαν*, εἶχε καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ *ἐπὶ τῶν δεήσεων*, ὅπερ ἐξηγεῖ ὁ Κωδινὸς οὕτως: «Ὁ *ἐπὶ τῶν δεήσεων* δέχεται τὰς τῶν αἰτούντων καὶ ἀδικουμένων ἀναφορὰς, καβαλλαρίου διερχομένου τοῦ βασιλέως» [Περὶ Ὀφφικ. παλατ. Κωνσταντινουπόλ. σελ. 58. **Paris.**]· ὃν τρόπον δηλαδὴ καὶ καθ' ἡμᾶς ἐκτελοῦσι τὴν τοιαύτην ὑπηρεσίαν οἱ ὑπασπισταὶ καὶ διαγγελεῖς τοῦ βασιλέως. Ἐξ ὧν δ' ἱστορεῖ ἡ τοῦ Ἀλεξίου θυγάτηρ Ἄννα ἡ Κομνηνὴ [Ἀλεξιάδ.Γ', σελ. 76—78. **Venet.**] εἰκάσειεν ἄν τις Κωνσταντῖνον ὀνομάζεσθαι τοῦτον, ὃν καὶ *πρωτοπρόεδρον καὶ κατεπάνω τῶν ἀξιωμάτων* ἐπικαλεῖ (ἤτοι προεξάρχοντα τῶν ἀξιωματικῶν τῆς αὐλῆς, ἢ, ὡς ἂν εἴποις καθ' ἡμᾶς, *αὐλάρχην*), προστιθεῖσα καὶ ὅτι ἐπρέσβευσε δὶς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας (Ἐρρῖκον Δ') [Πρβλ. καὶ Νικηφ. Βρυέν. Δ'. 6'].

Αὐτ. στίχ. 13. *Σεκρετ. ἀρκύων*] Ἀνάλογόν τινα φράσιν ἀπαντήσει καὶ ἐφεξῆς ὁ ἀναγνώστης, τὴν: *ὡς πάσης σεκρετικῆς εὑρεσιλογίας, μᾶλλον δὲ γλωσσαλγίας, ὑπερτερεῦσα*. Τοιοῦτοι δὲ λόγοι, ἀπὸ βασιλικοῦ προερχόμενοι στόματος, μαρτυροῦσιν ἐναργῶς πῶς ἐπολιτεύοντο κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν οἱ ὑπουργοὶ τοῦ κράτους. Ἐννοούμενον δ' ἐστὶν ὅτι τοὺς ὑπουργοὺς ἐμιμοῦντο καὶ οἱ λοιποὶ δημόσιοι λειτουργοὶ, καὶ οὕτω τὰ δεινὰ τῶν ἀθλίων ὑπηκόων ἀπέβαινον ἀφόρητα, ὡς μαρτυρεῖ ἕτερος δύο περίπου ἑκατονταετηρίδας παλαιότερος τοῦ Ἀλεξίου αὐτοκράτωρ, Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, ἐν τούτοις: «Ἦν ὅτε ἦν ὁλοσχερὴς τῶν πραγμάτων ἀνατροπὴ, καὶ φορὰ ὀλέθρου δυσκάθεκτος, καὶ πᾶς τις τῶν ἐν δόξῃ κραταιῶν πασσυδεὶ χώρας ἀπεριγράπτους ἀποτεμνόμενος, ἐν ἀνδραπόδων λόγῳ τοὺς ἀθλίους ἐνέταττε κτήτορας, σχέτλια ποιεῖν οὐχ ἡγούμενος, πάσχειν δὲ μᾶλλον, εἴτις ἕτερος ὑπέρτερος τούτου ἐν πλεονεξίᾳ ὀφθείη. Καὶ ἦν ὁλοσχερὴς ἅμιλλα κακῶν· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ μέχρι τῶν δυνατῶν ἔστη τὸ δεινὸν, ἀλλ' ἐκεῖθεν ἀρξάμενον καὶ εἰς τοὺς ὀλιγοσθενεῖς ἐτελεύτησεν· αἱ γὰρ τῶν ὑπερεχόντων ἕξεις διαδόσιμοι ὡς ἐπίπαν τῷ πλήθει γίνονται. Καὶ οὕτως οἱ ἄρχειν τοῦ στρατοῦ λαχόντες, ὥςπερ ὄντος νόμου τοιοῦτον εἶναι τὸν στρατηγὸν, ἅπαντες ἦγον ἄνω τε καὶ κάτω τοὺς στρατιώτας καὶ δῶρα λαμβάνοντες ἀντεδίδοσαν αὐτοῖς ἀστρατείαν. Ἄνθρωποι ὤνιοι, ἀμελεῖς, ἀπόλεμοι, μηρμύκων ἀγενέστεροι καὶ λύκων ἁρπακτικώτεροι· δι' ὧν τοὺς ἐχθροὺς δασμολογεῖν οὐκ ἔχοντες, ἠργυρολόγουν τοὺς ὑπηκόους. Ὅθεν οὐκ ἐδεήθησαν χρόνου πρὸς τὸ τὸ πᾶν ἀνατρέψαι, ἀλλ' ἐκ τῆς σφῶν καταφορᾶς εἰς ἔσχατον κινδύνου τὴν τῶν Ῥωμαίων ἤλασαν ἀρχήν. Ὅσην μὲν οὖν τὴν σπουδὴν περὶ τὴν τούτων ἀναστολὴν κατεβαλλόμεθα, πολλοὶ τῶν χρηστῶν καὶ τῶν μετρίων ἀναφωνήσουσιν, ἢ μᾶλλον ἡ πληθὺς τῶν εἰς τὸ πάτριον ἔδαφος ἐπινοστούντων [ἴσ. *ὑποκοστούντων*] βοήσεται, ἄρτι τῆς δουλείας ἀπηλλαγμένων· κτλ.» [Νεαρ. Η', παρὰ **Zach. Lingenthal Nov. Constit.** σελ. 385 ἐφ.].

Αὐτ. στίχ. 24. *Καὶ*] Ἐντεῦθεν ἄρχεται τὸ περισωθὲν τεμάχιον τοῦ ἀρχετύπου.

ΣΕΛ. 548, στήλ. ά, στίχ. 4. *Αὐθεντῶς*] Ἀντὶ αὐθεντικῶς.

Αὐτ. στίχ. 19. *Μορῇ*] Τῇ ἐν τῷ Πηλείῳ τῆς Κῶ δηλονότι, τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἀνεγερθείσῃ, περὶ ἧς ἴδε ὄπισθεν τὴν *Ὑποτύπωσιν* §. Ζ', καὶ τὴν αὐτ. σημείωσιν.

Αὐτ. στίχ. 21. *Λειψὼ*] Τοῦτό ἐστιν ἡ ὑπὸ μόνου τοῦ Πλινίου μνημονευομένη νῆσος *Ληψία* (**Lepsia**) [**Hist. Natur. V. 36**], κειμένη πλησίον τῆς Πάτμου, πρὸς ἀνατολὰς, καὶ καθ' ἡμᾶς *Ληψὸς* (ὁ) καλουμένη.

Αὐτ. στίχ. 25. *Χρυσοβ. Γραφῆς*] Ἴδε ταύτην ἐν τῷ Β' Παραρτήματι ὑπὸ στοιχ. Δ'.

Αὐτ. στίχ. 36. *Ἀπαρασπάστως*] Οὐκ ἀδόκιμος ἡ λέξις αὕτη ἵνα καταχωρισθῇ ἐν τοῖς λεξικοῖς. Ἔχομεν γὰρ τὸ, ἐξ οὗ παράγεται, ῥῆμα *Παρασπάω*,ῶ.

Αὐτ. στήλ. 6', στίχ. 10. *Κτήτορος*] Τυπικῷ μὲν χρῆται εἰςέτι καὶ νῦν ἡ μονὴ τῷ *τοῦ ἁγίου Σάββα* λεγομένῳ, καθὰ δηλονότι ὁ ὅσιος πατὴρ ἐν τῷ αὐτοῦ διετάξατο *Κωδικέλλῳ*. Ἡ δὲ Διάταξις ἐστὶν αὐτὴ ἡ ὄπισθεν ἐν τῷ Β' Παραρτήματι ταχθεῖσα *Ὑποτύπωσις*.

Αὐτ. στίχ. 21. *Ἐξκουσσευθήσεται*] Ἐσχηματίσθη βαρβάρως ἡ λέξις ἀπὸ τοῦ Λατιν. ῥήματος **Excuso** (Ἑλλην. Παραιτοῦμαι, Ἀφίημι ἐλεύθερον, Ἀπαλλάττω, Ἀπολύω τινὰ τινός)· ἐκ δὲ τούτου καὶ τὸ ῥηματικὸν *Ἐξκουσσεία* (Λατιν. **Excusatio**). Σημαίνει δὲ τοῦθ' ὅπερ ἀνωτέρω ἑλληνιστὶ ἐξέφρασεν: *Ἔσται ἀπηλλαγμένη*, ἤγουν ὑπερτέρα παντὸς δημοσίου τέλους κτλ. Σημειούσθω δὲ, ὅτι πᾶσαι αἱ

ἀπὸ τοῦ βαρβαροφώνου τούτου *Ἐξκουσσευθήσεται* ἕως τέλους διαλαμβανόμεναι ἐν τῷ Χρυσοβούλλῳ διατάξεις, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν μωρολογίαι, ἐγράφοντο, ὡς ἔοικε, κατά τινα τύπον ἀμετάβλητον. Οὕτω γὰρ ἐν ἀμφοτέροις τοῖς περισωθεῖσι Χρυσοβούλλοις Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου, ὃν ὁ Ἀλέξιος διεδέξατο ἐξώσας τοῦ θρόνου, τὰ αὐτὰ, πλὴν μικρῶν τινων παραλλαγῶν, ἀναγινώσκονται. Τεκμαίρομαι δὲ τοῦτο ἔκ τινων ἐν τῷ σωζομένῳ ἐπισήμῳ ἀντιγράφῳ τοῦ παρόντος Χρυσοβούλλου ἀπαντωσῶν διαφορῶν (ἃς καὶ παρασημειοῦμαι ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ)· ὅ τι μὲν γὰρ διέφυγε τὴν μνήμην τοῦ βασιλικοῦ ὑπογραφέως, τοῦτο ἀνεπλήρου ὁ ἀντιγραφεὺς, ἀπὸ μνήμης πάντως ὅλην αὐτὴν τὴν παράγραφον ἀντιγράφων.

Αὐτ. στίχ. 23. *Μιτάτων*] *Μιτάτον* (ἀπὸ τοῦ **Metatum** τοῦ παρακμ. λατινισμοῦ, ἑλλην. Διαμονὴ) ἐλέγετο ἡ εἰς τοὺς τῶν πολιτῶν οἴκους κατάλυσις τῶν στρατιωτικῶν ἐν ὥρᾳ ὁδοιπορίας, καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν πολιτικῶν ὑπηρετῶν τοῦ κράτους, οἷον «Ἑκάστη οἰκία ὀφείλουσα παρασχεῖν *μιτάτον*, εἰς τρία μέρη διαιρείσθω· καὶ τὸ μὲν ἓν μέρος ὁ δεσπότης ἐπιλεγέσθω εἰς ἰδίαν καταμονὴν, καὶ τὸ ἄλλο ἓν, ὁποῖον βούλεται, ὁ στρατιώτης λαμβανέτω. κτλ.» [Βασιλικ. Βιβλ. ΝΖ'. Τίτλ. έ, ἐφ., ἔκδ. **Heimbach**].

Αὐτ. *Ἀρχ. ταγμ. κ.Θεματικῶν*] Εἰ καὶ τὸ τοῦ *ἄρχοντος* ὄνομα γενικὸν ἦν, καὶ ἐσήμαινε καὶ στρατηγὸν, καὶ ἀνθύπατον, καὶ πάντας τοὺς ἐπαρχιῶν διοικητὰς [Βλ. Λέοντ. καὶ Κωνστ. Ἐκλογ. Α'. Τίτλ. ς'.], ἀλλ' ἐξ ἄλλης τοῦ Κωνσταντίνου μαρτυρίας εἰκάζεται ὅτι οἱ ἐνταῦθα ἀναφερόμενοι ἦσαν ἀξιωματικοὶ, *ταγματικοὶ* μὲν, οἱ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, *θεματικοὶ* δὲ, οἱ τῶν ἐν τοῖς θέμασι τοῦ κράτους διατελούντων ἐλαφρῶν στρατιωτῶν, καὶ ἴσως ἱππέων· οἷον: «Ὁ στρατηγὸς τῶν Θρακησίων μετὰ τῶν τριῶν αὐτοῦ τουρμαρχῶν (ὅρα δὲ κατωτέρω τὴν ἑρμηνείαν ταύτης τῆς λέξεως) καὶ τῶν λοιπῶν *θεματικῶν ἀρχόντων* αὐτοῦ» [Ἔκθ. τῆς βασιλ. τάξ. σελ. 384 ἐφ. **Lips.**].

Αὐτ. στίχ. 24. *Παραταγῶν*] *Παραταγὰς* νοητέον, ὡς νομίζω, τὰ διάφορα σώματα τοῦ στρατοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἦν ὁ στρατὸς συμμιγὴς ἐκ παντοδαπῶν ἐθνῶν, τοῖς Βυζαντινοῖς αὐτοκράτορσι μισθοφορούντων, ἃ καὶ καταλέγονται ἑξῆς, διὰ τοῦτο ἐκφέρεται συνημμένως τὸ *Ῥωμαϊκῶν καὶ ἐθνικῶν*. Ἐλέγοντο δ' *ἐθνικοὶ* οἱ μὴ ὁμογενεῖς τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ εἰς Χριστὸν μὴ πιστεύοντες.

Αὐτ. στίχ. 25. *Βαράγγων*] Ἡ λέξις *Βάραγγος* ἐτυμολογεῖται πιθανῶς, κατά τινας, ἐκ τῆς ἀρχαίας Νορβηγικῆς φωνῆς *Βᾶρr*, ἥτις σημαίνει *Ὅπλα*· ὅθεν: *Βάραγγοι*=*Ὁπλῖται* [Βλ. Ηανδώρ. τόμ. Η', σελ. 123]. Ἦσαν δὲ οἱ Βάραγγοι, κατὰ Δουκάγγιον, *Ἀγγλο-Δανοί*, τοῖς Βυζαντινοῖς βασιλεῦσι μισθοφοροῦντες ἀνέκαθεν. Βρεττανικὸν ἔθνος καλεῖ αὐτοὺς καὶ Κίνναμος [Ἱστορ. Α'. γ'], ὁ δὲ Κεδρηνὸς Κελτικόν [Σύνοψ. Ἱστορ. σελ. 792]. Οὗτοι συνεκρότουν τὴν τῶν αὐτοκρατόρων σωματοφυλακὴν, διαπεπιστευμένοι ὄντες καὶ ἄλλα ἐν τοῖς βασιλείοις ἀξιώματα, κατὰ Κωδινόν: «Οἱ μὲν γὰρ Βάραγγοι εὑρίσκονται ὑπηρετοῦντες εἴς τε τὰς θύρας τοῦ κελλίου τοῦ βασιλέως καὶ εἰς τὸ τρίκλινον» [Περὶ Ὀφ. παλατ. κεφ. έ, ἀρ. 45. —Πρβλ. καὶ Κεδρ. ἔνθ. ἀνωτ.]. Ἦσαν δὲ πελέκεσιν ὡπλισμένοι (Ἄν. Κομν. Ἀλεξιάδ. Β', σελ. 53. — Καντακουζ. Α'. μά, σελ. 123. **Paris.**], καὶ ἠκολούθουν τοῖς βασιλεῦσιν ἐν ταῖς τελεταῖς καὶ στρατείαις, ἐπ' ὤμων φέροντες τοὺς πελέκεις αὐτῶν [Κωδ. αὐτόθ. έ. 71, ιέ. 8, ιζ'. 35]. Ἐν ταῖς τελεταῖς μάλιστα, διηγεῖται ὁ Κωδινὸς ὅτι: «Ἔπειτα ἔρχονται καὶ πολυχρονίζουσι καὶ οἱ Βάραγγοι, κατὰ τὴν πάτριον καὶ οὗτοι γλῶσσαν, ἤγουν Ἰγκλινιστὶ, [καὶ] τὰς πελέκεις αὐτῶν συγκρούοντες, κτύπον ἀποτελοῦνται» [αὐτόθ. ζ'.12].

Αὐτ. στίχ. 26. *Κουλπίγγων*] Ποδαποὶ ἄρά γε ἦσαν οἱ *Κουλπίγγοι* οὗτοι; Οὔτε γὰρ παρὰ τοῖς παλαιοῖς Γεωγράφοις, οὔτε μὴν παρὰ τοῖς νεωτέροις, ὅσον ἐγὼ οἶδα, εὕρηται τοιοῦτον ἐθνικὸν ὄνομα. Παρὰ Στράβωνι ἀναφέρεται *Κουλουπηνὴ* χώρα τοῦ Πόντου [Βιβλ. Β'. 6']. Ἀλλ' οὐκ ἐκ ταύτης ἐστὶν, ὡς οἶμαι, τὸ ζητούμενον. Εἰκάζω δὲ μᾶλλον ἐξ ἑτέρας τοῦ Γεωγράφου μαρτυρίας, πρὸς δὲ καὶ τοῦ Πλινίου, ὅτι ἔθνος ἦσαν οἱ Κουλπίγγοι, οἰκοῦντες τὰ νοτιανατολικὰ τῆς Παννονίας. Ὁ μὲν γὰρ Γεωγράφος ἀναφέρει ποταμόν τινα *Κόλαπιν* τοὔνομα, συμβάλλοντα εἰς τὸν Σάον (τανῦν Σαύαν, πρὸς τὸ Βελιγράδιον), τοῦτον δὲ πάλιν εἰς τὸν Δανούβιον. Ὁ δ' αὖ Πλίνιος [**Hist. Natur. III. 28**] καὶ αὐτὸς συνῳδὰ τῷ Στράβωνι ὀνομάζων τὸν ποταμὸν τοῦτον, *Κολαπίους* καλεῖ καὶ τὸ παρ' αὐτὸν οἰκοῦν ἔθνος. Ἐπεὶ οὖν ὁ Κόλαπις καλεῖται σήμερον *Κοῦλπα*, οὕτω καλούμενος ἴσως καὶ κατὰ τὴν μέσην ἐποχὴν, εἰκὸς καὶ τοὺς Κολαπίνους ἀπ' αὐτοῦ ὠνομάσθαι *Κουλπίγγους*. Ἐπιῤῥώννυσι δέ μου τὴν εἰκασίαν ταύτην καὶ ὁ Πορφυρογέννητος ἐξ ὧν φησι: «*Κουλπέη*, θέμα τῆς Πατζινακίας» [Περὶ Διοικ. τῆς βασιλ. κεφ. λζ']. Ἡ δὲ *Πατζινακία* ὠνομάσθη ἀπὸ τῶν *Πατζινάκων* (τῶν νῦν *Βοσνάκων*), ἔθνους Σκυθικοῦ, κατελθόντος πρὸς τὸν Δανούβιον, καὶ τὴν χώραν οἰκήσαντος, τὴν καθ' ἡμᾶς *Βοσνίαν* λεγομένην.

Αὐτ. *Ἰγγλίνων*] *Ἰγγλίνοι* ἢ *Ἰγγλίνοι* ἐλέγοντο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν οἱ Ἄγγλοι, οἷον: «Ὁ τῶν πελεκοφόρων κατάρχων Βρεττανῶν, οὓς νῦν φασιν *Ἰγγλίνους*» [Νικήτ. Χων. εἰς Ἰσαάκ. Ἄγγελ. σελ. 547. **Bonn.**]. Ὅθεν καὶ *Ἰγγλινία* ἡ Βρεττανία [Ὁ αὐτ. σελ. 611].

Αὐτ. *Φράγγων*] *Φράγγοι*, κατὰ Στέφανον μὲν, ἦσαν: «ἔθνος τῆς Ἰταλίας, τῶν Ἀλπέων ὁρῶν ἐγγύς»· κατὰ δὲ Σουΐδαν: «Φράγκοι, Γερμανικοί». Οὕτω καὶ Προκόπιος «οἱ *Φράγγοι* Γερμανοὶ τὸ παλαιὸν ὠνομάζοντο» [Γοτθ. πολ. Α΄. ιά]. Ὁ δὲ τὴν μετὰ Προκόπιον ἱστορίαν συγγράψας Ἀγαθίας ὁ Σχολαστικὸς ταῦτα περὶ αὐτῶν λέγει: «Πρόσοικοί τέ εἰσι τῇ Ἰταλίᾳ καὶ ἀγχιτέρμονες τὸ γένος τῶν *Φράγγων*. Εἶεν δ' ἂν οὗτοι οἱ πάλαι ὀνομαζόμενοι Γερμανοί. Δῆλον δέ· ἀμφὶ Ῥῆνον γὰρ ποταμὸν οἰκοῦσι καὶ τὴν ταύτῃ ἤπειρον, ἔχουσι δὲ καὶ Γαλλιῶν τὰ πλεῖστα, οὐ πρότερον πρὸς αὐτῶν κατεχόμενα, ἀλλ' ὕστερον ἐπικτηθέντα, καὶ τὴν Μασσαλίαν πόλιν, τοὺς Ἰώνων ἀποίκους» [Ἱστορ. Α΄. ϛ΄]. Μεθύστερον δὲ, καὶ μάλιστα ἀπὸ τῶν διαβεβοημένων σταυροφθορικῶν ἐκστρατειῶν, *Φράγγους* ἀπεκάλεσαν τ' ἀνατολικὰ ἔθνη πάντας ἐν γένει τοὺς τὴν ἑσπερίαν κατοικοῦντας Εὐρώπην· καὶ ταύτην τὴν ὀνομασίαν διατηρεῖ ἔτι καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς συνήθεια. Ἀλλ' ἴσως νοεῖ ἐνταῦθα τὸ Χρυσόβουλλον τοὺς Γάλλους.

Αὐτ. στίχ. 27. *Νεμίτζων*] Γερμανῶν· ὅθεν καὶ *Νεμιτζία* ἡ χώρα αὐτῶν [Μιχ. Ἀτταλ. Ἱστορ. σελ. 221. Bonn.]. *Νέμτσους* καλεῖ αὐτοὺς μέχρι τοῦ νῦν ὁ χύδην ὄχλος, καὶ *Νεμτσίαν* τὰς Γερμανικὰς χώρας, ἰδίως δὲ τὰς ὑπὸ τὸ Αὐστριακὸν σκῆπτρον τελούσας. Λέγει δὲ καὶ περὶ αὐτῶν Ἄννα ἡ Κομνηνὴ, ὅτι ἦσαν: «ἔθνος καὶ τοῦτο βαρβαρικὸν, καὶ τῇ βασιλείᾳ Ῥωμαίων δουλεῦον ἀνέκαθεν» [Ἀλεξιάδ. Β΄, σελ. 53]. Ζωναρᾶς δὲ Κελτικὸν ἔθνος αὐτοὺς ὀνομάζει [εἰς Νικηφ. Βοταν. σελ. 294].

Αὐτ. *Σαρακηνῶν*] Ἔθνος τῆς Ἀραβίας ἄλκιμον οἱ Σαρακηνοὶ, οὕτως ὀνομασθέντες ἀπὸ τῆς χώρας *Σάρακα* [Στέφ. Βυζάντ. ἐν λέξ.—Πρβλ. καὶ Μαρκιαν. Περίπλ. Α΄, καὶ Εὐστάθ. εἰς Διονύσ. Περιηγ. ς. 180]. Περιβόητοι δὲ γεγόνασιν οὗτοι ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀπὸ τῆς Ζ΄ ἑκατονταετηρίδος διὰ τῶν κατακτήσεων αὐτῶν. Ὑπὸ γὰρ Μωάμεθ καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν *Χαλίφαις*, ἐπεκράτησαν τῆς τε Αἰγύπτου καὶ Παλαιστίνης, Συρίας τε καὶ Βαβυλωνίας, Περσίας, Λιβύης, Νουμιδίας, Μαυριτανίας, καὶ πολλοῦ τῆς Ἱσπανίας. Σαρακηνοὺς δὲ γενικώτερον ἐκάλουν οἱ Βυζαντινοὶ ἐν τοῖς ἔπειτα χρόνοις καὶ τ' ἄλλα ἔθνη, τὰ τοῦ Μωάμεθ τὴν θρησκείαν προσβεύοντα.

Αὐτ. *Ἀλανῶν*] Σκυθικὸν ἔθνος καὶ οὗτοι, οἰκοῦντες ἐν τῇ Εὐρωπαίᾳ Σαρματίᾳ, μέσον Τανάϊδος καὶ Μαιώτιδος λίμνης [Ἰώσηπ. Περὶ Ἁλώσ. Ζ΄. κθ΄.—Πρβλ. καὶ Μαρκιαν. Περίπλ. Β΄]. Κατ' αὐτῶν εἰςβαλόντων ποτὲ εἰς Καππαδοκίαν, ἀντεπεξῆλθε γενναίως ὁ ταύτης διοικητὴς καὶ διάσημος ἱστορικὸς Ἀρριανός· ἐφ' ᾧ καὶ ἴδιον συνέγραψε βιβλίον: «*Ἐκταξις κατὰ Ἀλανῶν*» ἐπιγράψας. Ὁ δ' Εὐστάθιος νομίζει ὅτι ὠνομάσθησαν ἀπὸ τοῦ Σαρματικοῦ ὄρους *Ἀλανοῦ* [Εἰς Διονύσ. Περιηγ. ς. 305]. Κατά τινας εἰσὶν οὗτοι οἱ νῦν Αἰθουανοὶ [Μελετ. Γεωγρ. σελ. 222.— Κορ. Ἄτακτ. Τόμ. Ε΄, σελ. 143].

Αὐτ. στίχ. 28. *Ἀβασγῶν*] Ἔθνος καὶ οὗτοι Σκυθικὸν καὶ μάχιμον, κατὰ τὴν Κολχίδα οἰκοῦντες, οἱ καὶ *Ἄβασκοι* ὀνομάζονται παρ' Ἀρριανῷ [Περίπλ. Εὐξ. πόντου]. Συγγενεῖς τοῖς Ἀλανοῖς λέγει αὐτοὺς Ἰ. ὁ Τζέτζης: «Ἴβηρες δὲ καὶ *Ἀβασγοὶ* καὶ Ἀλανοὶ ἓν γένος» [Χιλ. Ε΄. ιζ΄]. Ἐν δὲ τῷ εἰς Λυκόφρονα Ἐξηγήματι, εἴτ' αὐτὸς οὗτος ὁ Τζέτζης ἐστὶν, εἴτε ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰσαὰκ, φησὶ τούτους εἶναι τοὺς ἀρχαίους Μασσαγέτας [Ἀλεξάνδρ. ς. 887]. Εἰσὶ δὲ οἱ τουρκιστὶ νῦν *Ἀμπαζαλῆδαι* ὀνομαζόμενοι.

Αὐτ. *Ἀθανάτων*] Εἶχον καὶ οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες ἐν τῷ στρατῷ αὐτῶν *ἀθανάτους*, κατὰ μίμησιν τῶν ἀρχαίων Περσῶν. «Ἐκαλέοντο δὲ *ἀθάνατοι* (καθ' Ἡρόδοτον) οἱ Πέρσαι οὗτοι ἐπὶ τοῦδε· εἴ τις αὐτῶν ἐξέλιπε τὸν ἀριθμὸν, ἢ θανάτῳ βιηθεὶς, ἢ νούσῳ, ἄλλος ἀνὴρ ἀραίρητο· καὶ ἐγίνοντο οὐδαμᾷ οὔτε πλεῦνες μυρίων, οὔτε ἐλάσσονες» [Βιβλ. Ζ΄. πγ΄]. Περὶ δὲ τῶν Βυζαντινῶν ἀθανάτων φησὶν ἡ Ἄννα ὅτι ἦσαν: «στράτευμα τῆς Ῥωμαϊκῆς δυνάμεως ἰδιαίτατον» [Ἀλεξιάδ. Β΄, σελ. 53.]. Πρῶτος οὖν ἱστορεῖται τὸ τάγμα τοῦτο συστήσασθαι ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Τσιμισκῆς: «Εὐθὺς οὖν ἴλην γενναίων καὶ νεανικῶν ἀνδρῶν ἐκλεξάμενος, *ἀθανάτους* τε τούτους κατονομάσας, περὶ αὐτὸν εἶναι διεκελεύσατο» [Λέων Διάκ. Ἱστορ. ϛ΄. ιά, σελ. 107. Bonn.].

Αὐτ. στίχ. 29. *Ἀντιμιτατικίων*] Τέλος εἶναι ὑπολαμβάνω τοῦτο, ἐπιβαρῦνον ἴσως μόνους τοὺς μὴ ἀνεχομένους τὴν παρ' αὐτοῖς κατάλυσιν στρατιωτῶν, ὡς ἐκ τῆς συνθέσεως τῆς λέξεως (=*ἀντὶ μιτάτου*) συμβαλεῖν ἐστ.ν. Οὐχ εὕρηται δ' ἡ λέξις ἐν τοῖς Γλωσσαρίοις, ὥςπερ καὶ πολλαὶ ἄλλαι τῶν ἐν τῷ Χρυσοβούλλῳ τοῦτο φερομένων.

(*Ἕπεται συνέχεια*).

ΑΝΑΜΙΚΤΑ.

Ἐπιστολὴ Α΄.

Τῷ Διευθυντῇ τῆς Πανδώρας.

Ἐν Ἑρμουπόλει, τῇ 26 Μαρτίου 1865.

Ἐκ πόλεως ἐμπορικῆς γράφων σοι ἄρχομαι ἀπὸ φιλολογικῆς παρατηρήσεως· ὡς ὁ ἐν φυλακῇ ἐκεῖνος κλέπτης ὅςτις, ἵνα μὴ λησμονήσῃ τὴν τέχνην αὐτοῦ, ἔκλεπτε τὸν ἴδιον πῖλον, οὕτω καὶ ἐμοῦ, εἰ καὶ μεταξὺ ἐμπόρων διατρίβω ἀπό τινων ἡμερῶν καὶ περὶ ἐμπορικῶν ἀκούω καὶ διαλέγομαι, στρέφεται συχνὰ ὁ νοῦς πρὸς τοὺς λόγους. Πλὴν τούτου, ἀναγκαῖον νομίζω νὰ στηλιτεύεται πανταχοῦ καὶ ἐκ παντὸς τρόπου ἡ σχολαστικὴ μωρία. Ἡ νῆσος, παραδείγματος χάριν, ὅθεν σοι ἐπιστέλλω, ὠνομάζετο πάλαι Σύρος, Συρία καὶ Σύρα· ἐξενίκησε δὲ ὁ τελευταῖος οὗτος τύπος, καὶ μέχρι πρό τινων ἐτῶν οὐ μόνον ἐλέγετο ἀλλὰ καὶ ἐπισήμως ἐγράφετο *Σύρα*. Ὁ λογιωτατισμὸς ὅμως, ὁ ἐνταφιάσας τὸ ἑλληνικὸν καὶ πάγκοινον *ἀπέθανεν* ἐντὸς τοῦ ἀσυνήθους *ἀπεβίωσε*, καὶ τὸ *ἦλθεν* ἐντὸς τοῦ κακορρύθμου καὶ σολοίκου *ἀφίχθη*, προσεκόμισε καὶ τὴν προαιωνίαν Σύραν ὁλοκαύτωμα εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἀγνώστου Σύρου. Τὸ κατ' ἐμὲ, ἐννοῶ τὴν ἀντικατάστασιν ὁσάκις αἱ λέξεις, ἔστω καὶ αἱ φράσεις, εἰ καὶ ἑλληνικαὶ ὁμολογῶνται πάντη χυδαῖαι ἢ καὶ ἀπόζουσαι ἀγοραίας δυσωδίας· τῶν μὴ τοιούτων ὅμως πρὸς τί ἡ ἀλλαγή; Ἐὰν ὁ Θεόκριτος ἐβαρβάριζε πρὸ 2300 ἐτῶν ὀνομάζων Σύραν τὴν Σύραν, ἂς βαρβαρίσωμεν καὶ ἡμεῖς· ἂς μὴ ζητῶμεν νὰ γίνωμεν ἐκείνου ἑλληνικώτεροι, ἀφοῦ μάλιστα καὶ ἡ φύσις αὐτὴ τῆς νήσου ἔμεινεν ἔκτοτε ἀναλλοίωτος. Τὴν νεωτέραν παροιμίαν « Σύρα, ψεῦρα », τίς ἀγνοεῖ; Οὕτω πως παροιμιακὴ διὰ τὸ λυπρόγαιον εἶχε καταντήσει καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ ποιητοῦ τῶν εἰδυλλίων· καὶ ἰδοὺ πόθεν ἐξάγω αὐτό. Ὁ Βάττος, θεριστὴς τὸ ἔργον, ἠρᾶτο τῆς αὐλητρίδος Βομβύκης, καὶ εἰς ταύτην ἔχων τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν ἐθέριζε βραδέως. Ἐπειδὴ δὲ ἐπέπληττεν αὐτὸν ὁ σύντροφος Μίλων· « Τί θέλεις νὰ κάμω; ἀπεκρίθη θρηνολογῶν ὁ ταλαίπωρος Βάττος· μήπως πταίω ἐγώ; Αὐτὸ τὸ διαβολόπαιδον ὁ Ἔρως μοῦ ἐκέντησε τόσον βαθέως τὴν καρδίαν, ὥστ' αἰσθάνομαι δριμύτατον πόνον διὰ τὴν Βομβύκαν. — Τὴν Βομβύκαν! ἀνεφώνησε καγχάζων ὁ Μίλων, τὸν κατάμαυρον καὶ ζουριασμένον ἐκεῖνον ζίζηκα μὲ τὰ πόδια ὡς καλάμια! » (Ἐκ τούτου συμπεραίνω ὅτι ὀλιγώτερον προνοητικαὶ τῶν χρόνων ἐκείνων αἱ γυναῖκες δὲν ἔσυρον ὡς αἱ ἡμέτεραι μακροκέρκους ἐσθῆτας.) « Ὁμοιάζει ἀπαράλλακτα τὴν ἰσχνὴν καὶ ἡλιόκαυστον Σύραν! Ποῦ τὴν ἐξετρύπωσες; — Λέγετέ την καὶ σὺ καὶ οἱ ἄλλοι ὅσον θέλετε μαύρην καὶ λιγνὴν, ἀπεκρίθη ὁ ἐρωτόληπτος Βάττος· ἐγὼ ὅμως τὴν εὑρίσκω μελίχλωρον, γλυκεῖαν ὡς τὸ μέλι. Μήπως καὶ τὸ ἴον δὲν εἶναι μαῦρον, καὶ ὁ ὑάκινθος δὲν ἔχῃ μελανὰ στίγματα; Μὴ λέγῃς, φίλε μου μεγάλα λόγια· « μὴ μέγα μυθεῦ· » διότι ὅπως ὁ Πλοῦτος τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ Ἔρως εἶναι τυφλός. »

Καὶ εἶχε δίκαιον ὁ Βάττος ἐπιτιμῶν πρὸς τὸν συνεργάτην αὐτοῦ νὰ μὴ λέγῃ μεγάλα λόγια· διότι πρὸς τὴν καλαμαίαν αὐτὴν Βομβύκαν οὔτ' ἐμοῦ ἡ καρδία ἔμεινεν ἀναίσθητος. Διατρίψας ἐν Σύρᾳ ἄλλοτε ἔτη δύο, ἠγάπησα τοὺς κατοίκους αὐτῆς καὶ διὰ τὴν πρὸς τοὺς νόμους ὑποταγὴν, καὶ τὴν περὶ τῆς τάξεως μέριμναν, καὶ τὴν περὶ τὰ τοῦ δήμου προθυμίαν, καὶ μάλιστα διὰ τὴν πρὸς τὸν πρακτικὸν βίον ῥοπὴν, ῥοπὴν ἀξιάγαστον, πορίζουσαν μὲν ὕπαρξιν ἀνεξάρτητον, καθιστᾶσαν δὲ μετριοπαθεῖς τὰς περὶ τῶν κοινῶν κρίσεις καὶ ἀποστρεφομένην τὰς βιαίας μεταβολάς.

Τὴν κλίσιν ταύτην ἐπανεῦρον ἐν Ἑρμουπόλει καὶ εἴκοσιν ἔτη μετὰ ταῦτα, τὸ 1857, ὅτε ἐπεσκέφθην αὐτὴν, τρεῖς μόνον ἡμέρας διατρίψας ἐκεῖ. Ἐπειδὴ δὲ ὅσα πρὸ δέκα ἐτῶν εἶπον, λαβὼν ἀφορμὴν ἐκ τῶν σχολείων, περιέχουσιν ἀληθείας καὶ τότε καὶ σήμερον καὶ διὰ παντὸς ἀναντιῤῥήτους, ἐπίτρεψόν μοι νὰ ἐπαναλάβω ὀλίγα τινὰ ἐξ αὐτῶν, ἅτινα ἐπεκύρωσαν καὶ ἐπικυροῦσι τὰ ἀπὸ τετραετίας συμβαίνοντα.

« Δὲν ἀρκεῖ, ἔλεγον, νὰ χορηγῶμεν παιδείαν· ἀπαιτεῖται νὰ συνδιδάσκωμεν καὶ πῶς νὰ γίνεται συνετωτέρα καὶ βιωφελεστέρα χρῆσις αὐτῆς· ἄλλως ἐπιβλαβὲς μᾶλλον ἀποβαίνει τὸ θεῖον τοῦτο δῶρον. Πρέπει δὲ πρὸ πάντων νὰ προσέχωμεν μὴ ἐρεθίσωμεν τὴν διάπυρον ἐκείνην φιλοδοξίαν, τὴν καταφλέγουσαν μὲν τὴν καρδίαν, ἀποξηραίνουσαν δὲ τὰ γεννᾶιότερα τῶν αἰσθημάτων. Ἕνεκα τῆς φιλοδοξίας αὐτῆς οἱ πλεῖστοι παρ' ἡμῖν τοὐλάχιστον, πλημμυρίζοντες τὰ ἐλευθεριώτερα τῶν ἐπαγγελμάτων καὶ πρὸ πάντων τὰ δημόσια ὑπουργήματα, καὶ τὴν διοίκησιν ζημιοῦσιν ὑποσκελίζοντες τοὺς ἐμπειροτέρους, καὶ πρὸς ἑαυτοὺς εὐτελῆ πόρον παρέχουσιν. Ὅτι δὲ λέγομεν ἀλήθειαν ἡ ἀπόδειξις πρόχειρος. Τὴν ὥραν ταύτην ἔχομεν πλείονας δικηγόρους ἢ δίκας, πλείονας ἰατροὺς ἢ ἀῤῥώστους, πλείονας ἐφημεριδογράφους ἢ ἀναγνώστας, πλείονας ἀξιωματικοὺς ἢ στρατιώτας, πλείονας νομάρχας ἢ νομοὺς, πλείονας τελώνας καὶ ἐφόρους καὶ ταμίας ἢ εἰσοδήματα, καὶ, τὸ πάντων ὀλεθριώτατον, πλείονας ὑπουργοὺς ἢ ὅσους κέκτηται ἡ παλιμβολωτέρα τῶν πολιτειῶν, ἡ Ἱσπανία. Τί δὲ προκύπτει ἐκ τούτου; *Μέγας ἀριθμὸς ἀνθρώπων μὴ στερουμένων μὲν, ἂν θέλετε, διανοητικῆς τινος ἱκανότητος, ἀδιακόπως ὅμως μεμψιμοιρούντων, κακιζόντων καὶ πολιτείαν καὶ κοινωνίαν, ἀποδιδόντων εἰς ταύτας τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἰδίας ἀνοίας, καὶ ἀγωνιζομένων νὰ ἀνατρέψωσιν αὐτὰς ἵνα τὰς ἀνοικοδομήσωσι μετὰ ταῦτα πρὸς τὸ ἴδιον συμφέρον. Πόσον ἄρα ἐλεεινὸς ὁ βίος ὁ καταναλισκόμενος μεταξὺ τοιούτων ἀγώνων ὁσάκις ἀστοχῶσι, καὶ πόσον ὀλέθριος ὁσάκις ἐπιτυγχάνωσιν! Ὅταν ὅμως διευθύνεται μετὰ συνέσεως ἡ παιδεία, δὲν ἀναπτύσσει τὰς ἀποτροπαίους ταύτας τάσεις, δὲν ἐξάπτει φλόγας αἵτινες ἀντὶ φωτὸς πυρκαϊὰν μεταδίδουσιν,* ἀλλὰ καταστέλλει αὐτὰς πρὸς τὸ συμφέρον καὶ τῶν πολιτῶν καὶ τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἐξουσίας. Αὐτὴ

διδάσκει τότε, τοὺς ἀπόρους μάλιστα, πῶς νὰ βελτιῶσι τὴν ἐνεστῶσαν αὐτῶν κατάστασιν, καὶ δὲν ὠθεῖ αὐτοὺς εἰς τὸ νὰ τὴν ἐγκαταλείπωσι. Τοῦτο λοιπὸν ἐθαύμασα ἐν Ἑρμουπόλει ὅτι οἱ πατέρες, ἐκπαιδεύοντες τὰ ἴδια τέκνα, φροντίζουσι ταυτοχρόνως νὰ διευθύνωνται καὶ αἱ καρδίαι αὐτῶν πρὸς ἑλλόγους ἐπιθυμίας, καὶ νὰ μὴ ὑπερπηδῶσιν ὡρισμένον τινὰ κύκλον, ὃν χαράττουσι πέριξ αὐτῶν. Διό, σπανίως μαθητὴς τοῦ ἐν Σύρᾳ Γυμνασίου προσέρχεται εἰς τὸ Πανεπιστήμιον. Πάντες, ἀποφοιτῶντες, ἀποδύονται εἰς τὸ στάδιον τοῦ πρακτικοῦ βίου, γινόμενοι οὕτω χρησιμώτεροι πρός τε ἑαυτοὺς καὶ τὴν πατρίδα. Ἰδοὺ διὰ τί μόνη ἡ Ἑρμούπολις καθ' ἅπαν τὸ βασίλειον ἀνακουφίζει μὲν τὴν πολιτείαν δαψιλεύουσα φόρους καὶ τιμᾷ τὴν Ἑλλάδα βιομηχανοῦσα, δὲν βαρύνει δὲ τὸ ταμεῖον οὐδὲ τελωνικοῦ φύλακος μισθὸν ἀξιοῦσα (*).»

Ὁμολογῶ χαίρων ὅτι καὶ μετὰ τὰ τελευταῖα συμβεβηκότα ἡ αὐτὴ πρὸς τὸν πρακτικὸν βίον τάσις ἐπικρατεῖ· ἡ φιλόνομος αὕτη πόλις ὁμοιάζει τὴν ὥραν ταύτην πρὸς εὔρωστον ἄνδρα ἀνανήψαντα ἀπὸ προσκαίρου ληθάργου, τρίβοντα τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἀγωνιζόμενον ν' ἀνακαλύψῃ διὰ βλεμμάτων ἀμηχάνων πῶς καὶ διὰ τί συνετάραξεν αὐτὸν τὸ ἀπαίσιον ἐκεῖνο σύμπτωμα. Ἐννοεῖ καὶ αὐτὴ σήμερον ὅ,τι ποτὲ ἔλεγεν ὁ θεῖος Πλάτων ὅτι, « ἐν πόλει ᾗ ἥκιστα πρόθυμοι ἄρχειν οἱ μέλλοντες ἄρξειν, *ταύτην ἄριστα καὶ ἀστασιαστότατα ἀνάγκη οἰκεῖσθαι.* » Καὶ τῷ ὄντι πρὸς τί νὰ συμπράττωσιν οἱ ἐν Ἑρμουπόλει, οἱ μηδὲ τελωνικοῦ φύλακος, ὡς προεῖπον, ἀξιοῦντες μισθὸν, εἰς *κοινωνικὰς* μεταστάσεις; Ἀξιέπαινος λοιπὸν ἡ προσπάθεια αὐτῶν, οὐχὶ ὅπως μεμψιμοιρήσωσιν ἐπὶ ματαίῳ δι' ἐνεπανόρθωτα γεγονότα, ἀλλ' ὅπως ῥυθμίσωσι τὰ μέλλοντα βήματα.

Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀνάγκη πρὸ πάντων ἐπιμελεστέρας φροντίδος περὶ τὴν ἀγωγὴν τῶν νέων. Δὲν εἶμ' ἐξ ἐκείνων οἵτινες ἐπέπεσαν λαῦροι κατὰ τῆς νεολαίας ὡς δημιουργοῦ τῆς τελευταίας τῶν καθεστώτων ἀνατροπῆς· ἐξ ἐναντίας φρονῶ ἀδικωτάτην τὴν καταφοράν· διότι τὴν ἀνατροπὴν δὲν παρεσκεύασαν οἱ νέοι, ἀλλ' οἱ πατέρες τῶν νέων ἀπ' αὐτοῦ τοῦ δευτέρου ἔτους τῆς βασιλείας, ἐξυφάναντες συνωμοσίας καὶ ἐξεγείραντες στάσεις καὶ ἐπαναστάσεις καὶ ταραχὰς, καὶ μετὰ λῃστῶν συμμαχήσαντες· αἱ συνωμοσίαι καὶ αἱ στάσεις ἐπανελαμβάνοντο κατ' ἔτος σχεδὸν ἐπὶ τριακονταετίαν. Ἐὰν ἡ ἀνατροπὴ ἐπέτυχεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῶν νέων, οὗτοι εἰσὶ τοσοῦτον ἀθῶοι, ὅσον καὶ ὁ ἀσκληπιάδης ἐκεῖνος, ὅστις κληθεὶς παρὰ σουλτάνῳ δεινὸν ἔχοντι ἀπόστημα ἐντὸς τοῦ λάρυγγος καὶ ἀπορῶν τί νὰ παραγγείλῃ μετὰ τὰς δοκιμὰς ὀνομαστοτάτων ἰατρῶν, προσέταξε νὰ ἐφαρμοσθῇ, οὐχὶ εἰς τὸν πάσχοντα, ἀλλ' εἰς τὸν παρεστῶτα ὑγιᾶ βεζύρην ἡ θεραπεία, τὴν ὁποίαν καὶ ὁ Σγαναρέλλος τοῦ Μολιέρου παρήγγειλεν ὡς ἄπταιστον ἰατρικὸν πρὸς τὴν ἄλαλον κόρην τοῦ Γεροντίου. Τοῦτο ἀκούσας ὁ σουλτάνος καὶ τὰς προετοιμασίας ἰδὼν, εἰς τοσούτῳ ἄσβεστον γέλωτα ἐπεδόθη, ὥστ' ἐξερράγη τὸ ὑπὸ τῶν μαλακτικῶν φαρμάκων ὡριμασμένον ἤδη καὶ ἑτοιμόρροπον ἀπόστημα, ὡς ἐξερράγη καὶ ἡ πρὸ ἐτῶν ὡριμασθεῖσα τελευταία ἀποστασία· ἡ δόξα τοῦ Ὀκτωβρίου ἀνήκει ἄρα οὐχὶ εἰς τοὺς νέους ἀλλ' εἰς τοὺς πατέρας αὐτῶν.

Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ἐξαλειφθῇ τὸ παράδειγμα. Οἱ πρεσβύτεροι ἡμῶν ἐγεννήθησαν καὶ ἔζησαν ὑπὸ ζυγὸν λυμεῶνα· ἔχοντες δὲ νὰ σώσωσι καὶ ζωὴν καὶ τιμὴν καὶ περιουσίαν, προέτεινον ἐξ ἀνάγκης ἀντὶ ἀσπίδος καὶ ψεῦδος καὶ προδοσίαν καὶ ἐπιβουλὴν, καὶ οὕτω ἐξ ἀνάγκης ἐνεσαρκώθησαν ἐν αὐτοῖς τῆς διαφθορᾶς τὰ σπέρματα. Ἃς δίδωμεν πρὸς τὰ τέκνα ἡμῶν ἐπιμελητὰς οὐχὶ ἁπλῶς γινώσκοντας γράμματα, ἀλλὰ χρηστοὺς τὰ ἤθη. Ἐὰν οἱ Ἑρμουπολῖται δαπανῶσι διὰ τὴν ἀγωγὴν τῶν νέων, ὅσα δαπανῶσιν ἵνα καταστήσωσι γόνιμον τὴν φύσει λυπρὰν καὶ ἄγονον τοῦ Ἐπισκοπείου, τῶν Χρούσων καὶ τῶν Ταλάντων γῆν, ἐὰν μετὰ τῆς αὐτῆς περιπαθείας μεθ' ἧς ἀγωνίζονται νὰ μετασκευάσωσιν εἰς εὐθαλεῖς καὶ ἀνθοκόμους παραδείσους τὰς πετρώδεις τῆς νήσου κορυφὰς, καλλιεργῶσι καὶ τῶν ἰδίων τέκνων τὰς ψυχὰς, συγχαίρω αὐτοῖς ἀπὸ καρδίας. Δὲν θέλουσιν ἀκούσει ὅ,τι δὲν ἐνθυμοῦμαι τίς τῶν ἡμετέρων προγόνων, ἰδίως μεριμνῶν περὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν νέων, ἔλεγε· « Καὶ τῷ μὲν φυτῷ πλέονος εἰώθαμες ἄξιον παρακαθιστάμεν καὶ τὸν ἐπιμελησόμενον, οὐ μεῖον ἢ δύο μνᾶν ἄξιον· τοῖς δὲ νέοις Ἰλλυριὸν ἢ Θρᾷκα οὐδενὸς ἄξιον. » Τοσούτῳ δὲ ἐφοβοῦντο τὸ κακὸν παράδειγμα οἱ ἀρχαῖοι, ὥστε ὁ Πλάτων, τὸν ὁποῖον πολλοὶ μὲν ἐξέλαβον ἀεροβάτην καὶ μεταρσιολόγον, ὅστις ὅμως σκοπὸν εἶχε

(*) Πανδ. Τόμ. Ζ', σελ. 305. Τὸ ἄρθρον ἐκεῖνο δὲν νομίζω ἀνάξιον μνείας καὶ διὰ τὴν δοθεῖσάν μοι ἀπάντησιν ὑπὸ ἐμπόρου. « Ὅστις, ἔλεγεν οὗτος πρὸς τοῖς ἄλλοις, εἰς τὰ ξένα ἀναγινώσκων τὴν ἐφημερίδα τῆς κυβερνήσεως βλέπει τὴν σωρείαν τῶν νόμων καὶ τῶν διατάξεων, θὰ θαυμάζῃ τὴν εὐνομίαν τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου. Καὶ ὅμως, νὰ μ' ἐνθυμῆσαι, ὅσῳ προσπαθεῖτε νὰ φθάσετε εἰς κατάστασιν ἔννομον, τόσῳ ἀπομακρύνεσθε ἀπ' αὐτῆς, ἐπειδὴ δὲν ἐννοεῖτε διὰ τί καὶ διὰ τίνα νομοθετεῖτε· καὶ μίαν ἡμέραν θὰ ἐξυπνήσωμεν καὶ θὰ εὑρεθῶμεν ὅλως παράνομοι » (σελ. 307). Καὶ ἀληθῶς ἐξυπνήσαμεν ὅπως προεῖπεν ὁ φίλος ἔμπορος, οὐδὲ κατωρθώσαμεν ἄχρι τῆς ὥρας νὰ ἀνανήψωμεν! Ἂν οἱ νόμοι ἴσχυον νὰ ἀναδείξωσι τοὺς πολίτας χρηστοὺς, οὐδὲν ἔθνος θὰ ἦτο χρηστότερον τοῦ ἡμετέρου· ἀλλ' « ὁ νόμος οὐχ οἷός ἐστι ποιεῖν ἀγαθοὺς τοὺς πολίτας, » ἔλεγεν ὁ πρακτικώτερος τῶν φιλοσόφων.

ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἄνευ χρηστῆς ἀνατροφῆς, ἀρχῆς οὔσης καὶ κρηπῖδος ἁπάσης πολιτείας, ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ δικαιοσύνη καὶ εὐνομία, ἐπεθύμει νὰ ἐκπέμψῃ ἀθρόους εἰς τοὺς ἀγροὺς πάντας τοὺς ἔχοντας ἀνωτέραν τῶν δέκα ἐτῶν ἡλικίαν καὶ ν' ἀναθρέψῃ τοὺς νεωτέρους « ἐκτὸς τῶν ἠθῶν *ἃ καὶ οἱ γονεῖς ἔχουσιν,* » ἢ τοὐλάχιστον νὰ λάβῃ ὥς περ πίνακα πόλιν τε καὶ ἤθη ἀνθρώπων, ἵνα ἐξαλείφῃ τὰ κακὰ καὶ ἐγγράφῃ τὰ καλὰ, «ἕως ὅ τι μάλιστα ἀνθρώπεια ἤθη εἰς ὅσον ἐνδέχεται θεοφιλῆ ποιήσειαν.»

Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἀνεπόλουν μαθὼν ὅτι οἱ μαθηταὶ ἐστασίασαν ἐκ νέου πρὸς τοὺς διδασκάλους, καὶ ὅτι ἡ ἐξουσία ἔπαυσέ τινας τούτων πρὶν ἢ ἐξετάσῃ καὶ μάθῃ τίς ὁ πταίσας, οἱ μαθηταὶ ἢ οἱ διδάσκαλοι; (*) Πρὸς Θεόπομπον, βασιλέα τῶν Λακεδαιμονίων ἔλεγέ τις ποτὲ ὅτι ἡ Σπάρτη ἐσώζετο « διὰ τοὺς βασιλεῖς ἀρχικοὺς ὄντας. » Ἐκεῖνος ὅμως ἀπεκρίθη ἀμέσως εἰπὼν τὸ σοφὸν τοῦτο· « μᾶλλον διὰ τοὺς πολλοὺς πειθαρχικοὺς ὄντας. » Πολὺ φοβοῦμαι μὴ δὲν συνείθισαν τοὺς νέους εἰς τὴν πειθαρχίαν· καὶ ἰδοὺ πόθεν ὁ φόβος μου.

Οἱ ἐνταῦθα διάγουσι βίον ὅλως διάφορον τοῦ τῶν ἄλλων κατοίκων τῆς Ἑλλάδος· διὸ ἡ κοινωνία τῆς Ἑρμουπόλεως κατέστη ἐντὸς τῆς ἄλλης ἑλληνικῆς κοινωνίας une société à part. Ἄξιον δὲ σημειώσεως ὅτι ὅπως παρῆλθεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ γενεὰ τὴν ὁποίαν ἐγνώρισα πρὸ τριῶν δεκάδων ἐτῶν· ὅπως οὔτε Βλαστοὺς, οὔτε Ταρποχσῆδας, οὔτε Γεραλοπούλους, οὔτε Ταμβάκους, οὔτε Ῥοδοκανάκας, οὔτε Σουγδουρεῖς ἀνεῦρον, οὕτω ἠλλοιώθησαν καὶ αἱ ἕξεις καὶ ἡ δίαιτα τῶν χρόνων ἐκείνων. Οἱ ἄνδρες μόλις ἐξεγειρόμενοι τὴν πρωΐαν μεταβαίνουσιν εἰς τὰς λέσχας, καὶ πιόντες καφὲν ἀπέρχονται εἰς τὰ ἐμπορεῖα. Αὐτὸ τοῦτο ἐπαναλαμβάνουσι καὶ τὴν μεσημβρίαν καὶ τὸ ἑσπέρας· λεσχηνεύουσι δὲ μετὰ τὸν δεῖπνον καὶ μέχρι μεσονυκτίου· ὅθεν ὁ οἰκιακὸς βίος κατέστη σχεδὸν ἄγνωστος. Τίς οἶδεν ἂν καὶ συσσίτια μετὰ μέλανος ζωμοῦ δὲν θὰ συγκροτῶνται δημοσίᾳ ἐντὸς ὀλίγου; Κυρία τις, τὴν ὁποίαν ἐγνώρισα ἄλλοτε σφριγῶσαν τὴν ἡλικίαν καὶ τὸ κάλλος, ἀλλ'

« ἧς καὶ ἐπὶ ῥυτίδων ἕζεται δριμὺς ἔρως, »

μοὶ ἔλεγε ταῦτα· « Εὐτυχῶς δὲν ἔχω πλέον ἄνδρα· ἐὰν ἔζῃ εἰμὶ βεβαία ὅτι δὲν θὰ μὲ ἠγάπα ὡς πρῶτον, διότι οἱ ἄνδρες δὲν μένουν πλέον εἰς τὰς οἰκίας των. » Τίς λοιπὸν φροντίζει περὶ τῆς ἀγωγῆς τῶν τέκνων; Ἀρκεῖ τάχα πάντοτε μόνη ἡ τῆς μητρὸς ἐξουσία; Δὲν διστάζω ὅμως νὰ ὁμολογήσω ὅτι ἡ καθημερινὴ αὕτη συμβίωσις προάγει τὴν ὁμόνοιαν, καὶ συγκερᾷ πολλάκις δὲ καὶ διασκεδάζει τὴν ἔχθραν.

Ἐπὶ δὲ τἄλλα οὐδεμία ἴσως πόλις τῶν ἑλληνίδων ἐπέδωκεν ὅσον ἡ Ἑρμούπολις· διότι πρὸς τῇ ἐμπορίᾳ ἀναπτύσσεται καὶ ἡ βιομηχανία. Τὸ ναυπηγεῖον, εἰ καὶ μὴ ἀκμαῖον ὅσον ἄλλοτε, τὰ σιδηρουργεῖα, τὰ βυρσοδεψεῖα, τὰ ἀλευροπωλεῖα, τὰ ἐργοστάσια τῆς ἀτμοπλοϊκῆς ἑταιρίας, τιμῶσι τὴν ἑλληνικὴν εὐφυΐαν, ἅμα δὲ καὶ δίδουσι τροφὴν εἰς πολλὰς ἑκατοντάδας ἀπόρων. Ἐνταῦθα οὐδένα βλέπεις ἀργὸν, οὐδένα σκυθρωπάζοντα διὰ τὴν ἀπορίαν τῶν ἀναγκαίων, οὐδὲν καφφενεῖον δύναται νὰ ὀνομασθῇ κηφήνων ἄσυλον ὡς ἐν Ἀθήναις. Εἰδὲ καὶ δὲν εὑρίσκω τοὺς μακροὺς περιπάτους καὶ τὰ ποικιλόχροα ὄρη καὶ τὸν ἀμβρόσιον ὁρίζοντα τῆς πόλεως τῆς Παλλάδος, προτιμῶ ὅμως νὰ παραγκωνίζω καὶ νὰ παραγκωνίζωμαι κατὰ τὴν πρὸ τῆς λέσχης ξηρὰν πλατεῖαν, ἢ νὰ ὀσφραίνωμαι τὰς ῥινωλέθρους τῶν βυρσοδεψείων πνοὰς, παρὰ ν' ἀντικρύζω τὰ κατηφῆ πρόσωπα τῶν ἐν τῇ κλεινῇ πρωτευούσῃ πειναλέων καὶ ν' ἀκούω ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας μυρολόγια.

Ἐν τοσούτῳ ἔρρωσο. Εὐτυχῶς δὲν διαρκοῦσι πολὺ αἱ συνεδριάσεις τῶν Ὁρκωτῶν, ὥστε ἔχω καιρὸν καὶ νὰ βλέπω καὶ νὰ γράφω. Ἐννοεῖς ἄρα ὅτι ἡ παροῦσά μου δὲν θὰ εἶναι ἡ πρώτη καὶ ἡ τελευταία.

Ν. Δ.

(*) Τὴν παῦσιν τοῦ καθηγητοῦ Ν. Πετρῆ πρὸ δεκαετίας διδάσκοντος ἐν Ἑρμουπόλει δημοσίᾳ τε καὶ κατ' ἰδίαν καὶ διακριθέντος, κατὰ τὴν κοινὴν φήμην, ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ἠθῶν χρηστότητι, ἤκουσαν ἐν γένει οἱ ἐνταῦθα μετὰ πολλῆς θλίψεως. Πολλοὺς δὲ καὶ ἐκ τῶν δύο ἀντικειμένων μερίδων ἤκουσα λέγοντας, ὅτι σκοπὸν εἶχον νὰ ἑρμηνεύσωσιν ἀθρόοι δι' ἀναφορῶν πρὸς τὴν κυβέρνησιν τὴν ἀγανάκτησιν αὐτῶν. Ἐγένετο ὅμως ἡ παρατήρησις ὅτι τὸ περὶ προσώπων ἀναφέρεσθαι δὲν φαίνεται πρέπον.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ.

ΑΠΡΙΛΙΟΥ 15, 1865.

Ὁ Βασιλεὺς ἀνεχώρησε τὴν 7 τοῦ μεσοῦντος πρὸς ἐπίσκεψιν διαφόρων μερῶν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος· ἐπανέρχεται δὲ μετὰ εἴκοσιν ἡμέρας.

* * *

Ἡσυχία φαίνεται ἐπικρατοῦσα κατὰ τὸ κράτος· πάντες καταγίνονται εἰς τὰς ἐκλογάς. Κατὰ τὴν *Παλιγγενεσίαν* (8 Ἀπριλ.), ἐφημερίδα μᾶλλον συμπαθοῦσαν πρὸς τὴν ἐξουσίαν, ἡ λῃστεία δὲν ἐξέλιπεν οὔτε ἐξ αὐτῆς τῆς Ἀττικῆς. Τὸ ταχυδρομεῖον, λέγει, ἐλῃστεύθη ἐσχάτως περὶ τὴν Μεγαρίδα, καὶ οἱ διαβάται ἀπάγονται εἰς αἰχμαλωσίαν ἢ τοὐλάχιστον ἀπογυμνοῦνται.

* * *

Ἀπεβίωσεν ὁ ναύαρχος Α. Γ. Κριεζῆς ἐκ τῶν ἐν-

δοξοτέρων καὶ γενναιοτέρων προμάχων τοῦ μεγάλου ἀγῶνος. Ἡ προσφιλὴς αὐτοῦ εἰκὼν δημοσιευθήσεται ἐν τῇ *Πανδώρᾳ* μετὰ βιογραφικῶν τινων εἰδήσεων.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΑΥΤΙΛΙΑ. Ἐντὸς τοῦ 1864 ἔτους κατέπλευσαν εἰς Κωνσταντινούπολιν 4,628 πλοῖα ἑλληνικά, ἀριθμοῦντα 755,848 τόννους· ἀπέπλευσαν δὲ 4,590, ἀριθμοῦντα 750, 443 τόννους.

Ἐκ μὲν τῶν καταπλευσάντων 1,519 ἦσαν κενά, καὶ 3,109 ἔφερον φορτίον· ἐκ δὲ τῶν ἀποπλευσάντων 2,230 κενὰ καὶ 2,360 ἔμφορτα.

Τεσσαρακονταεπτὰ εἰδῶν ἐμπορεύματα εἰσήγαγον εἰς Κωνσταντινούπολιν τὰ καταπλεύσαντα, πάντα σχεδὸν φυσικά, οἷον σῖτον, κριθὴν, ἔλαιον, ἅλας, ἄλφιτα καὶ τὰ τοιαῦτα, καὶ οὐχὶ τῆς κυρίως λεγομένης βιομηχανίας. Ἰδοὺ δὲ τὰ κυριώτερα τῶν εἰσαχθέντων κατὰ λόγον τῆς τιμῆς·

Σῖτος	δραχμ.	91,895,460.
Ἀραβόσιτος	»	5,764,440.
Ἔλαιον	»	5,755,620.
Κριθὴ	»	1,782,195.
Ἅλας	»	1,371,000.
Οἶνος	»	1,013,850.
Πορτοκάλ. καὶ λεμόν.	»	919,860.
Χαρούπια	»	650,210.
Βρώμη	»	507,000.
Χαβιάρι	»	478,400.
Ξυλάνθρακες	»	422,160.
Σῦκα	»	387,488.
Τυρὸς	»	339,450.
Σταφὶς	»	138,348 κλ.

Τὰ δὲ τῆς ἐλαχίστης ἀξίας εἰσὶ τὸ θεῖον δρ. 300, ὁ σμιγὸς 3,500, ἡ μαρμαροκονία 1875, τὰ μακαρόνια 3000, τὸ ὄξος 1347 κλ. Σημειωτέον δὲ ὅτι μεταξὺ τῶν ἄλλων εἰσήχθη καὶ ῥεπανόσπορος 70, 000 δρ. ἀξίας.

Τὰ δὲ ἐξαχθέντα ἦσαν τεσσαρακονταδύο εἰδῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχουσι καί τινα ἐκ τῶν μὴ εἰσαχθέντων, οἷον πίτυρα ἀντὶ 139,500 δρ., τσῖροι, μαλλία, κλ. Τὰ ἐπικρατέστερα τὴν ἀξίαν ἦσαν ὁ σῖτος, ὁ ἀραβόσιτος, ἡ κριθὴ, τὸ ἔλαιον, τὰ χαρούπια, ἡ ξυλεία, ὁ οἶνος, τὸ ἅλας, τὸ χαβιάρι κλ.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ. Ἐν τῷ εὐεργετικῷ τούτῳ Συλλόγῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξακολουθοῦσι πάντοτε τὰ μέλη αὐτοῦ παραδίδοντα μαθήματα καὶ ἀναγνώσματα. Ἐν τινι τῶν συνεδριάσεων, καθ' ἣν ἀκροαταὶ ὑπῆρξαν πολλαὶ ἑκατοντάδες ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, ὁ Κ. Ἐμ. Ἰωαννίδης ὡμίλησε περὶ τῆς δίκης καὶ καταδίκης τοῦ Σωκράτους ποιησάμενος μνείαν καὶ τοῦ ἄρθρου, ὅπερ ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ *Πανδώρᾳ* (Τόμ. ΙΕ', σελ. 493, 516.) ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου σοφοῦ συνεργάτου Κ. Θ. Καρούσου· προσέθετο δὲ καὶ ταῦτα· «Πάντες βεβαίως ἀνέγνωτε ἐν τοῖς τελευταίοις φυλλαδίοις τοῦ ἐθνωφελοῦς συγγράμματος *Πανδώρα* τὸ ἀξιόλογον ἄρθρον « ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ὁ Σωκρατισμὸς, » ἔνθα εὐφυέστατα συμπαραβάλλονται οἱ σωτηριώδεις καὶ ἀκράδαντοι οὗτοι θεμέλιοι τῆς ἀνθρωπίνης ἀναμορφώσεως. Ὁ σοφὸς ἀρθρογράφος ἐξελέξατο λίαν ἐπιτυχῶς καὶ ἐξέθετο γλαφυρῶς τε καὶ λίαν καταλλήλως τὰ καθ' ἕκαστα τοῦ κοσμοϊστορικοῦ δράματος, ὅπερ συνετάραξε μὲν στιγμιαίως ἀλλὰ καὶ προήγαγεν ἀνεπιστρεπτὶ τὴν κοινωνίαν εἰς περιωπὴν τῷ λογικῷ ἀνθρώπῳ ἁρμόζουσαν. κλ.

Λύσεις τοῦ ἐν τῷ 361 φυλλαδίῳ Αἰνίγματος καὶ τοῦ Γρίφου.

Μιλτιάδης — Μίλτων.

=

Πιστὸς ὁ κύων. — Φιλόνεικος ἡ αἴξ.

ΑΙΝΙΓΜΑ.

Πτηνὸν εἰμὶ ἐκ τῶν γνωστῶν, κ' εἰς ἐποχὴν ἀρχαίαν
ἐξήλεγξα σοφοῦ τινος ἀπατηλὴν ἰδέαν,
Κι' εἰς ἄνδρα ζήλου ἔμπλεων καὶ πίστεως ἁγίας
ἐγὼ ὑπῆρξα αἴτιος πολλῆς μεταμελείας.
Ἡ κεφαλή μου ἂν κοπῇ, κι' ὁ τράχηλος ἐπίσης,
σῶμα πτηνοῦ ἀκέφαλον νὰ ἴδῃς μὴν ἐλπίσῃς·
Ἀλλ' Ἥρωα τηλέκλυτον γενναίως πολεμοῦντα
Περὶ τὸν Ξάνθαν ποταμὸν, Σκάμανδρον καὶ Σιμοῦντα.

Κ. Π. Γ.

ΓΡΙΦΟΣ.